

Rosa Luxemburg

Socialdemokratins kris

(”Juniusbroschyren”)
(1916)

Innehåll

Förord	1
Kapitel 1	1
Kapitel 2	7
Kapitel 3	14
Kapitel 4	18
Kapitel 5	30
Kapitel 6	36
Kapitel 7	42
Kapitel 8	53
Tillägg: Riktlinjer för den internationella socialdemokratins uppgifter.....	60
Noter.....	62

Anmärkning:

Lenin kommenterar Rosas Luxemburgs skrift i en artikel med rubriken *Om Juniusbroschyren*. Lenins grundinställning är positiv (han vet dock inte vem författaren är, eftersom Rosa L, använder pseudonymen "Junius"), men kritiserar vissa detaljer, bl a Rosas påstående att nationella (icke-imperialistiska) krig är omöjliga under den imperialistiska epoken.

Förord

Denna politiska analys kom till i april 1915. Vissa yttre omständigheter gjorde att publiceringen den gången måste uppskjutas.

Att skriften nu ges ut beror främst på nödvändigheten av att förhindra att arbetarklassen förlorar de socialistiska partisammanhangen ur sikte. Risken för att så kan ske blir allt större ju längre tid världskriget varar.

Pamfletten återges i sin ursprungliga utformning, för att läsaren skall kunna bilda sig en uppfattning om den historiskmaterialistiska analysens förmåga att kartlägga utvecklingen.

Genom att angripa legenden om ett tyskt försvarskrig, och avslöja de imperialistiska strävandena att med hjälp av en aggressiv politik ställa Turkiet under tysk kontroll, förutsade den vad som senare bekräftats under krigets gång och som nu, sedan Orienten blivit av central militär betydelse, uppenbarats för hela världens blickar.

2/1 1916.

Kapitel 1

Scenen har förändrats totalt. Sex veckors-marschen mot Paris har blivit till ett världsdrama; massdödandet har blivit ett tröttande enformigt rutinarbete, och ändå har man inte på minsta sätt kommit närmare lösningen. De borgerliga härskarna har fastnat i sin egen fälla och kan inte längre betvinga de andar man frambesvurit.

Hänförelsens tid är förbi. Borta är de patriotiska gatudemonstrationerna, klappjakten på bilar av främmande typ, strömmen av falska telegram, de med kolerabakterier förgiftade brunnarna, de på alla Berlins järnvägsbroar bomkastande ryska studenterna, de över Nürnberg flygande fransmännen, gatuuppträderna med spionsökande folkmassor, vågorna av öronbedövande musik och patriotiska sånger i folkträngseln på konditorierna; stämningarna som förvandlade städernas invånare till en skrämmande pöbel, ivrig att frambringa angivelser, misshandla kvinnor, höja sina leverop och med vilda ryktens hjälp hetsa upp sig till ett vansinnesrus: en fanatisk mordlusta, en Kischineff-atmosfär, där polisen i gathörnet blev ensam som representant för den mänskliga värdigheten.

Skådespelet har mist sin tjuskraft. Reservisterna hör inte längre några höga jubelskrin från unga flickor som springer fram mot deras vagnar, och de står inte längre glatt leende i tågfenstren för att vinka till folket; i stället vandrar de tyst och stilla genom gatorna, där människor med förgrämda ansikten går till sina vardagliga sysslor.

I det bleka dagsljusets tillnyktrade atmosfär kan man höra en annan kör: de hessa tjuven från slagfältets gamar och hyenor. Tiotusen tält, garanterat reglementsensliga! 100 ton fläsk, kakao, kaffesurrogat, levereras direkt mot kontant betalning! Granater, svarvar, patronväskor, äktenskapsbyrå för soldatänkor, läderbälten, agentur för arméleveranser – endast allvarligt menade erbjudanden! Den kanonmat, som i augusti och september med patriotisk hänförelse lastades på tågen, ruttar nu i Belgien, vid Vogeserna och i Masurien, medan profitmöjligheterna frodas på de dödas gravar. Det gäller att hinna samla så mycket som möjligt i ladorna. Tvärsöver världshavet sträcker sig tusentals giriga händer för att få vara med om att dela skörden.

Affärslivet trivs gott bland ruinerna. Städer blir till högar av grus, byar blir kyrkogårdar, länder blir ödemarker, folken blir tiggarskaror och kyrkorna stall; folkrätt, statsfördrag, statsförbund, de heligaste begreppen och de högsta normerna – allt trasas sönder; varenda

härskare av Guds nåde blir för sin kusin på motståndarsidan en dumskalle och en ynkelig löftesbrytare, varje diplomat utmålar sina kollegor i fiendeläget som baksluga skurkar, varje regering skildras av sina motståndare som skapare av sitt folks olycksöden, värd att föraktas av alla; och i Venedig, Lissabon, Moskva och Singapore rasar hungerkravallerna, i Ryssland härjar pesten, och överallt råder förtvivlan och elände.

Det borgerliga samhället vadar i blod och står skändat, vanärat och drypande av orenlighet – så ter det sig nu. Inte som när det sedesamt och prydligt försökte framstå som en rättsstat av frid och ordning, kultur, filosofi och etik – avklätt visar det sig nu i sin rätta gestalt: som ett rasande vilddjur, som en orgie av anarki och som en pesthärd för kulturen och mänskligheten.

Och mitt i denna orgie har historien fått bevittna en katastrofal världshändelse: den internationella socialdemokratins kapitulation. Om proletariatet kunde låta sig luras till att ignorera den, skulle det göra sig skyldigt till den mest ödesdigra dåraktighet det kan begå. ”... Demokraten” (det vill säga den revolutionäre småborgaren) säger Marx, ”bär inte själv skulden för de skamliga nederlag han kan få utstå, och därför går han också igenom dem utan skam men med en förnyad övertygelse om att han måste segra: han och hans parti ska inte få överge sin tidigare inställning; tvärtom måste situationen snart förändras till deras förmån.” Det moderna proletariatet har valt en annan attityd när historien satt det på prov. Dess misstag är lika oerhörda som dess uppgifter. Inget på förhand givet allmängiltigt program visar vilken väg det måste gå; inte heller har det någon ofelbar ledare att lita till. Den historiska erfarenheten är dess enda läromästare, och dess törnbeströdda stig mot befrielsen tvingar det inte endast att genomgå omätliga lidanden utan också att begå oräkneliga misstag. Om proletariatet ska kunna nå sin vandrings mål, frigörelsen, måste det ta lärdom av sina misstag. En hård, hänsynslös självkritik, som analyserar alla förhållanden från grunden, utgör den socialistiska rörelsens ljuskälla och livsluft. Att det socialistiska proletariatet kastats in i det världskrig som nu pågår är en exempellös katastrof för mänskligheten. Men endast om det internationella proletariatet undgår att inse djupet av detta fall och vägrar ta lärdom av det, kan socialismens sak sägas vara förlorad.

Det är de senaste fyrtiofem årens arbete i den moderna arbetarrörelsens historia som nu står på spel. Vad vi upplever är den kritiska summeringen av nästan ett halvsekels strävanden. Likviderandet av Pariskommunen betydde slutet på den första Internationalen och den europeiska arbetarkampens första fas. Därefter började en ny epok. I stället för de spontana revolutionerna, upproren, barrikadstriderna, efter vilka proletariatet alltid återföll till sin tidigare passivitet, kom den dagliga systematiska kampen, utnyttjandet av den borgerliga parlamentarismen, massorganiserandet, samordnandet av den ekonomiska och den politiska kampen; och förenandet av de socialistiska idealen och den ihärdiga striden för de mest aktuella intressena. För första gången lyste en strängt vetenskaplig lära som ledstjärna för proletariatet och dess sak. Förut hade man i varje land på egen hand experimenterat med en mångfald av sekter, skolor och utopiska förkunnelser; nu erhöll man en enhetlig och internationell teoretisk grundval, där länderna samordnades som trådar i en väv. De marxistiska lärdomarna betydde för arbetarklassen i alla världens nationer att man erhöll en kompass, med vars hjälp man kunde orientera sig i samtidens överflöd av händelser, i det att man ståndaktigt och kompromisslöst lätt stridstaktiken förbli inriktad på det slutliga målet.

Det var den tyska socialdemokratin som upprätthöll, hävdade och försvarade denna nya metod. Krigsutbrottet 1870 och Pariskommunens nederlag resulterade i att den europeiska arbetarrörelsens tyngdpunkt flyttades till Tyskland. Liksom Frankrike varit den klassiska skådeplatsen för den första fasen av proletariatets klasskamp, då Paris var den europeiska arbetarklassens bultande och blödande hjärta, blev de tyska arbetarna rörelsens förtrupp under denna kamps andra fas. Med ett lika outtröttligt som uppoffrande arbete har de byggt upp den starkaste och mest föredömliga organisationen, skapat den största pressen, frambringat den

effektivaste bildnings- och upplysningsapparaten, samlat det största antalet väljare och uppnått den mäktigaste parlamentsrepresentationen. Den tyska socialdemokratin har ansetts vara det trognaste realiserandet av den marxistiska socialismen. Den har innehaft och befäst en särställning som den andra Internationalens ledare och läromästare. Friedrich Engels skrev 1895 i sitt berömda förord till Marx' "Klasstriderna i Frankrike": "Den tyska socialdemokratin intar en särställning, vad än må inträffa i andra länder, och därför har den åtminstone för närvarande en särskild uppgift. De två miljoner väljare som den kan sända till valurnorna utgör tillsammans med sina meningsfränder, de icke röstberättigade unga männen och kvinnorna, den talrikaste och mest kompakta massan, den starkaste och mest inflytelserika gruppen i det internationella proletariats armé." I Wiener Arbeiterzeitung kallade man den 5 augusti 1914 den tyska socialdemokratin för "ädelstenen i det klassmedvetna proletariats organisation". De socialdemokratiska partierna i Frankrike, Italien och Belgien följde med allt större entusiasm i dess fotspår, liksom arbetarorganisationerna i Holland, Skandinavien, Schweiz och Förenta staterna. I slaviska länder som Ryssland och Balkanstaterna ägnade socialisterna sina tyska trosfränder en obegränsad och nära nog helt okritisk beundran. I den andra Internationalen spelade den tyska "kärntruppen" en dominerande roll. På kongresserna och på den internationella socialismens sammankomster blev den tyska socialdemokratins åsikter utslagsgivande. "Detta är oantagbart för oss tyskar" var en replik som vanligen räckte för att bestämma Internationalens hållning i en fråga. Med ett förtroende utan förbehåll följde Internationalen den mäktiga och så högt beundrade tyska socialdemokratin, som alla socialister var stolta över och som fruktades av de härskande klasserna i alla länder.

Och vad fick vi bevittna i Tyskland, när den stora historiska prøvotiden kom? Det djupaste fall mot ett ohyggligt sammanbrott. Ingenstans har proletariats organisation så fullständigt underordnats imperialismens intressen som i Tyskland, och ingenstans accepteras belägrings-tillståndet så undergivet; i högre grad än i något annat land har man där lyckats tysta pressen, lamslå den allmänna opinionen och tvinga arbetarklassen att avbryta sin politiska och ekonomiska kamp.

Men den tyska socialdemokratin tjänade inte bara som den viktigaste förtruppen; den var också hjärnan bakom Internationalens beslut. Därför måste den besinna och analysera sin egen situation. Det är dess plikt att gå i spetsen i arbetet för att rädda den internationella socialismen, och detta måste ske med hjälp av en skoningslös självkritik. Inget annat parti och ingen annan klass inom det borgerliga samhället kan öppet visa sina egna fel och brister i självkritikens klara spegel, ty spegeln skulle alltför klart visa dessa partiers historiska betingelser och utsikter. Arbetarklassen behöver aldrig frukta sanningen ens när den tvingar till bitter självrannsakan, ty dess svagheter beror endast på tillfälliga misstag, och historiens omutliga lagar ger den dess kraft tillbaka och garanterar dess slutliga seger.

Makten att utöva en skoningslös självkritik är för arbetarklassen inte endast ett privilegium utan också en bjudande plikt. Vad vi kämpat för är mänsklighetens dyrbaraste skatter, som proletariats fått som sin lott att beskydda! Och medan det borgerliga samhället, vanärat och skändat i krigets blodiga orgier, ilar vidare mot sin undergång, måste det internationella proletariats resa sig och lyfta upp de gyllene klenoder som man i ett ögonblick av svaghet och förvirring låtit försvinna ner i världskrigets vilt rasande virvelströmmar.

En sak är säker: världskriget utgör en historisk vändpunkt. Det är en dåraktig villfarelse att tro att vi endast behöver vänta på att kriget skall ta slut, precis som haren inkrupen under en skyddande buske väntar på att ett oväder skall rasa färdigt, för att sedan bara glatt återgå till den vardagliga lunken. Kriget har förändrat villkoren för vår kamp, och allra mest har det förändrat oss själva. Den kapitalistiska utvecklingens grundlag, kriget på liv och död mellan kapital och arbete, har förvisso inte mildrats eller förändrats. Redan nu, när kriget fortfarande rasar som häftigast, faller maskerna av och blottar de välbekanta motbjudande och grinande

dragen. Men den imperialistiska vulkanens utbrott har i oerhörd grad ökat utvecklingens tempo: de samhälleliga konflikternas häftighet och de för det socialistiska proletariatet förestående uppgifternas omfattning får arbetarrörelsens tidigare historia att te sig som en skyddad idyll.

Detta krig var historiskt sett vad som erfordrades för att man med kraft och auktoritet skulle kunna tillvarata proletariatets intressen. Hos Marx, som med profetisk blick förutsett så många historiska tilldragelser, kan man i skriften ”Klasstriderna i Frankrike” finna följande märkliga rader:

”I Frankrike har småborgarna övertagit den uppgift som normalt tillkommer den industriella bourgeoisien (att kämpa för parlamentarismens principer); och arbetarna svarar för den insats som normalt småborgarna borde stå för (kampen för en demokratisk republik), men vem åtar sig arbetarnas uppgift? Ingen. Arbetarnas problem ger i Frankrike upphov till proklamationer, men man förmår inte lösa dem. De kan ingenstans lösas inom ramen för några nationella gränser. Klasskampen inom det franska samhället kommer att utvecklas till en världsomfattande kamp, där nationerna kommer att ställas emot varandra. Lösningen kan uppnås först när världskriget gett proletariatet ledningen inom den nation som kontrollerar världsmarknaden, nämligen England. Den revolution som här inte når sin fullbordan utan endast sin organisatoriska begynnelse är ingalunda någon kortvarig process. Dagens släkte är som judarna som Moses förde genom öknen. Dess uppgift är att erövra en ny värld, men det måste också offra sig för att bereda plats för generationer som är vuxna alla denna nya världs möjligheter.”

Detta skrevs 1850, då England var det enda kapitalistiskt utvecklade landet och det engelska proletariatet hade den bästa politiska organisationen, som genom nationens industriella uppsving tycktes kallad att ta ledningen för den internationella arbetarrörelsen. Om man i stället för ”England” läser ”Tyskland”, blir Marx’ ord en spådom, som på ett genialt sätt karakteriserar dagens situation. Kriget har kommit för att tvinga det tyska proletariatet att leda folket mot den ”organisatoriska begynnelsen”, inledningen till den stora internationella kraftmätningen, där arbete och kapital ska kämpa om den politiska makten.

Och har vi egentligen någonsin tänkt oss någon annan roll för arbetarklassen i världskriget? Låt oss minnas hur vi ännu för en kort tid sedan brukade skildra den väntade utvecklingen.

”Sedan kommer *katastrofen*. Mellan sexton och arton millioner av de olika europeiska staternas bästa män kommer att kallas ut i fält för att bekämpa varandra med effektiva mordredskap. Men jag är övertygad om att man kommer att marschera mot ett stort sammanbrott. Det kommer att inträffa utan att behöva framkallas av oss. Man kommer att driva situationen mot dess yttersta konsekvenser och framkalla en katastrof. Bourgeoisien kommer att i riklig mån få skörda vad den har sått. *Den borgerliga världens Ragnarök är i antågande. Var säkra på att det snart kommer!*”

Så talade *Bebel*, som representerade vår grupp i riksdagens Marockodebatt.

Partiets officiella flygblad ”Imperialism eller socialism?”, som för några år sedan spreds i hundratusentals exemplar, slutade med dessa ord:

”Kampen mot imperialismen utvecklar sig alltmer till att bli *en strid mellan kapital och arbete*. Kapitalism, krigsfara och höga priser – eller socialism, fred och välstånd åt alla? Så avtecknar sig frågan. *Vi närmar oss en tid av historiskt viktiga avgöranden*. Proletariatet måste outtröttligt sträva för sin världshistoriska uppgift: att förstärka sin rörelses makt och sina idéers skärpa. Arbetarklassen kommer att stå beredd när det historiska ögonblicket är inne, *och att vara beredd är allt som behövs*, vad som än månne hända – vare sig det lyckas oss att bespara mänskligheten ett världskrigs fruktansvärda lidanden *eller det visar sig att den kapitalistiska världen måste bringas att försvinna genom våld och blodsutgjutelse, för att på så sätt sluta som den börjat.*”

I socialdemokratins officiella ”Handbok för väljare” från 1911, då de senaste riksdagsvalen ägde rum, kan man på sidan 42 läsa följande om det väntade världskriget:

”Tror våra styresmän och de härskande klasserna att de har rätt att fordra dessa ohyggliga ting av sina folk? Kommer inte folken att med ett skri av vrede och förfäran resa sig för att stoppa mördandet?

Kommer de inte att fråga sig varför allt detta skall ske, och vem det kan vara till gagn för? Kommer de inte att säga sig att endast dårar skulle kunna låta sig behandlas på detta sätt utan att göra motstånd?

Den som objektivt bedömer möjligheterna av ett stort europeiskt krig kan inte undgå att dra denna slutsats.

Nästa krig i Europa kommer att bli ett hasardspel med större insatser än vad som någonsin tidigare förekommit, och allt tyder på att det blir det sista kriget.”

Med uttalanden av detta slag säkrade våra nuvarande representanter i riksdagen sina 110 mandat.

När ”Panther-språnget” mot Agadir och den tyska imperialismens vapenskramlade hetsaktioner på sommaren 1911 ställt Europa inför möjligheten av ett omedelbart förestående krigsutbrott, antog en internationell församling i London den 4 augusti följande resolution:

”De av tyska, spanska, engelska, holländska och franska arbetarorganisationer utsedda representanterna förklarar sig härmed *redo att med alla tillgängliga medel motsätta sig varje krigsförklaring*. Alla representerade nationer är förpliktade att i överensstämmelse med sina nationella och internationella kongressers beslut aktivt motsätta sig sina härskande klassers kriminella intriger.”

När den långa raden av socialistrepresentanter i november 1912 anlände till domkyrkan i Basel för att delta i den internationella kongressen där, kände de emellertid en föränning av det stora ödesdrama som förestod, och alla de närvarande kände hur de förenades i ett heroiskt beslut.

Den reserverade och skeptiske *Victor Adler* utropade:

”Kamrater, det viktigaste är att vi här samlats vid kraftkällan för våra strävanden, så att var och en av oss här kan hämta styrka inför kampen i sitt hemland, där han med alla medel och all sin förmåga måste motarbeta verkställandet av en sådan förbrytelse som ett krig skulle innebära. Och om det skulle genomföras, om det verkligen skulle gå att genomföra, då måste vi se till att det får bilda en vändpunkt.

Detta är den tanke som besjälar hela Internationalen.

Och att det civiliserade Europa skall hemsökas av mord, pest och förödelse är en tanke som måste få oss att skälva i ångest, medan vi känner indignationen och vreden växa i våra hjärtan. *Vi frågar oss om de arbetande klasserna ännu i dag kan behandlas som kreatur, som utan protester låter sig ledas bort för att slaktas!*”

Troelestra talade för ”de små nationerna”, främst för Belgiernas räkning:

”De små nationernas proletariat är redo att offra liv och egendom för att stödja Internationalens beslut om vad som kan göras för att hålla kriget borta. Vi vill än en gång ge uttryck för vår tro *att de stora staternas unga proletärer, om deras härskande klasser befäller dem att gripa till vapen för att tillfredsställa sina styresmäns maktbegär och vinningslystnad på de små staternas bekostnad, kommer att ta starka intryck av sina arbetande föräldrars inställning till klasskampen och betänka sig ytterst noga, innan de låter sig inordnas i detta kultur fientliga företag och går till angrepp mot oss, deras vänner och bröder.*”

Jaurès läste upp Internationalens manifest mot kriget och avslutade sitt tal med följande ord:

”Internationalen representerar alla de moraliskt ansvarsmedvetna krafterna i världen! Och kommer det tragiska ögonblick, då vi måste stå beredda att offra allt, skall kännedomen om dessa krafter ge

oss stöd och styrka. Inte bara med lätt vägande ord, nej, *ur djupet av vårt inre förklarar vi oss redo till alla offer som krävs*".

Det var som en helig ed. Världens blickar riktades mot domkyrkan i Basel, där klockorna med högtidligt allvar ringde in den kommande kraftmätningen mellan arbetets kämpande skaror och kapitalets makthavare.

Den 3 december 1912 yttrade socialdemokraten David följande i den tyska riksdagen:

"Jag erkänner att detta var ett av de största ögonblicken i mitt liv. När domkyrkans klockor ringde samman de socialdemokratiska representanterna för en rad olika länder och de röda fanorna inne i kyrkan grupperade sig kring altaret, medan folkens utskickade sändebud väntade på att orgeln skulle tolka deras hopp om fred, upplevde jag allt detta som någonting oförglömligt ... Ni måste alla fatta vad detta innebär. *Folkens breda lager har upphört att vara omedvetna och viljelösa människohopar*. Detta är någonting nytt i historien. Förr kunde personer, i vilkas intresse det låg att krig utbröt, förblinda folket och hetsa dem samman för att slakta varandra. Den tiden är förbi. *Folken låter sig inte längre utnyttjas som viljelösa verktyg och hantlangare åt krigsspekulanter, vilken ställning dessa än må ha.*"

Ännu den 26 juli 1914, en vecka före krigsutbrottet, skriver tyska partitidningar så här:

"Vi är inte några marionetter; vi bekämpar med all vår energi det system som gör människorna till resignerade slavar under de blint härskande omständigheternas välde, denna kapitalism, som står i begrepp att förvandla det fredslängtande Europa till ett av blodångor rykande slakthus. Om de destruktiva krafterna segrar, om de tyska arbetarnas och det internationella proletariats bestämda fredsvilja (som den närmaste tidens demonstrationer kommer att ge värtaliga prov på) inte skulle lyckas förhindra kriget, *måste detta krig i alla händelser bli det sista: ett kapitalismens Ragnarök*". (Frankfurter Volkstimme)

Så sent som den 30 juli utropade den tyska socialdemokratins viktigaste tidning:

"Det socialistiska proletariatet avsäger sig allt ansvar för resultaten av den härskande klassens intill vanvett förblindade agerande. Vi vet att proletariatet kommer att få se ett nytt liv växa upp ur ruinerna. Men det är dagens härskare som bär ansvaret, och det är deras existens det gäller. *Världshistorien skall bli deras domare.*"

Och sedan kom den exempellösa katastrofen, den 4 augusti 1914.

Var den ofrånkomlig? En händelse av så oerhörd betydelse kan inte bero på tillfälligheter. Den måste ha orsakats av allmänna faktorer med stor och djupgående verkan. Men felet kan också ligga hos socialdemokratin, proletariatets vägvisare, och bero på brister i vår kampvilja, vårt mod och vår trohet gentemot idéerna. Den vetenskapliga socialismen har lärt oss att fatta vilka allmänna lagar som bestämmer den historiska utvecklingen. Människorna skapar inte sin historia godtyckligt. Men de skapar den själva. Proletariatet är i sitt handlande beroende av hur långt den samhällsliga utvecklingen nått, men denna utveckling kan inte ske utan proletariatets medverkan; proletariatet är i detta sammanhang en drivfjäder i lika hög grad som det är en produkt. Dess handlande är en av de faktorer som påverkar historien. Och fast det är lika omöjligt för oss att avskilja oss från den historiska utvecklingen som det är för en människa att springa ifrån sin egen skugga, kan vi förvisso påskynda eller fördröja denna utveckling.

Socialismen är den första folkrörelsen i världshistorien vars mål och historiska uppgift är att låta människans samhällsliga handlande bestämmas av en medveten, genomtänkt planering och därigenom också av hennes egen fria vilja. Friedrich Engels har därför kallat det socialistiska proletariatets slutgiltiga seger för ett människosläktets steg från djurvärlden och in i frihetens rike. Även detta steg har sitt samband med de orubbliga historiska lagar, som bestämt tusentals tidigare stadier av en kvalfylld och långsamt framskridande utveckling. Men denna utveckling kan aldrig nå sin fullbordan, om inte folkets målmedvetna vilja blir gnistan som tänder det bränsle som århundradena har samlat. Socialismens seger kan aldrig komma

som en gåva från himlen. Den kan endast uppnås genom en lång serie av hårda kraftmätningar mellan de gamla och de nya makterna i samhället, kraftmätningar där det internationella proletariatet under socialdemokratins ledning lär sig att ta sitt öde i egna händer och övertar ledningen av samhällsverksamheten, så att det i stället för att vara en lekboll för den historiska utvecklingen blir den makt som leder denna utveckling mot det utpekade målet.

Friedrich Engels sade en gång att det borgerliga samhället står inför ett svårt dilemma: antingen övergår man till socialismen eller också faller man tillbaka till barbariets stadium. Vad innebär det att från höjden av vår europeiska civilisation återfalla till barbariet? Alla torde vi tidigare ha läst och upprepat dessa ord utan att ana deras fruktansvärda innebörd. I detta ögonblick behöver vi endast se oss omkring för att bli varse hur det borgerliga samhällets återfall till barbariet ter sig i verkligheten. Detta världskrig har redan gett oss barbariet tillbaka. Imperialismens triumf betyder att kulturen helt bryts ned, periodiskt under den tid ett modernt krig pågår och slutgiltigt om den epok världskriget inlett skulle tillåtas framskrida till sin yttersta konsekvens. Vi står alltså i dag inför just det val som Friedrich Engels för en mansålder sedan siade om: antingen får imperialismen triumfera, vilket innebär att hela kulturen går under liksom i det gamla Rom, med ödeläggelse, avfolkning och degeneration som följer; slutligen blir samhället en enda väldig kyrkogård. Eller också segrar socialismen, vilket betyder att det internationella proletariatet går till målmedveten kamp mot imperialismens redskap: kriget. Detta är ett världshistoriskt dilemma, ett antingen – eller, där de fram och åter gungande vågskålarerna väntar på att det klassmedvetna proletariatet skall göra sitt val. Kulturens och mänsklighetens framtid beror på proletariatets förmåga att med manlig beslutsamhet kasta sitt svärd – revolutionen – i den ena vågskålen. I detta krig har imperialismen segrat. Folkmorden, dess blodiga vapen, har med brutal makt pressat ned sin vågskål mot en avgrund av lidande och förödmjukelser. Denna skam och detta elände kan aldrig uppvägas, förrän vi av kriget lärt oss hur proletariatet skall handla för att komma ifrån trälarbetet åt de härskande klasserna och i stället kunna forma sitt eget öde.

Den moderna arbetarklassen får dyrt betala för insikten om proletärernas historiska uppgift. Dess Via Dolorosa mot den slutliga befrielsen är törnbeströdd och kommer att kräva fruktansvärda offer. De som stupade vid junirevolten och i den ryska revolutionen, och vid Paris-kommunens fall – de bildar en nära nog ändlös skara av skuggor från blodiga strider. Men de föll alla i en ärofull kamp; de är, som Marx skrev om Paris-kommunens hjältar, ”för all framtid inneslutna i arbetarklassens stora hjärta”. Nu stupar millioner arbetare av olika nationaliteter på förstörelsens och de skändliga brodermordens slagfält och med slaveriets sånger på läpparna. Också detta måste vi få uppleva. Vi liknar verkligen judarna, som Moses förde genom öknen. Vi är dock inte förlorade, och segern kommer att bli vår, om vi inte förlorat förmågan att ta lärdom av utvecklingen. Men om socialdemokratien, som nu är proletariatets ledare, inte längre förmår lära sig att ompröva sin hållning, då kommer den också att gå under, för att bereda plats för dem som är ”vuxna den nya världens möjligheter.”

Kapitel 2

”Kriget är nu ett ofrånkomligt faktum. Vi står inför hotet av en fientlig invasions fasor. Vad vi i dag måste fatta beslut om är inte frågan om vi är för eller emot kriget; det gäller i stället vilka åtgärder som krävs för landets försvar ... För vårt folk och dess möjligheter till en framtid i frihet står mycket, kanske allt, på spel om de ryska despoterna, som besudlat sig med blod från de bästa av sina egna landsmän, skulle kunna avgå med segern. Det gäller att avvärja denna fara genom att säkerställa vårt eget lands kultur och oberoende. Då besannas vad vi alltid har velat framhålla: i farans stund lämnar vi inte vårt eget land i sticket. På denna punkt känner vi oss samstämmiga med Internationalen, som alltid erkänt varje folks rätt att försvara sin nationella självständighet, liksom

vi är ense med den om att erövringskrig bör fördömas ... Dessa principer bjuder oss att rösta för de önskade krigsanslagens beviljande.”

Med detta uttalande formulerade vår riksdagsgrupp den 4 augusti den inställning som på ett helt dominerande sätt skulle bestämma de tyska arbetarnas attityd inför kriget. Fosterlandet i fara, värnande om nationens existens, kamp för folkets kultur och frihet – sådana var de slagord, som socialdemokratins parlamentsrepresentanter hade att ge. Allt annat följde som en naturlig konsekvens därav – partipressens och fackföreningspressens hållning, massornas patriotiska demonstrationer, borgfreden och det plötsliga upplösandet av Internationalen allt detta var logiska följder av den linje, som man från början bestämt sig för i riksdagen.

Om det verkligen vore friheten och nationens existens som stod på spel och dessa endast kunde försvaras med hjälp av krigets mordredskap – om folkets viktigaste intressen krävde denna kamp – då vore det helt självklart att alla krafter måste sättas in. Den som vill uppnå målet får inte frukta medlen. Kriget är ett metodiskt och välorganiserat massmord. Normalt funtade människor är emellertid inte kapabla till systematiserat mördande förrän de hetsats upp till det erforderliga raseriet. Att åstadkomma detta ingår sedan gammalt i de krigförande ledarnas metoder. Det bestialiska handlandet måste förberedas och motsvaras av en bestialitet även i tänkesätt och sinnelag. Därför har tidningen *Wahre Jacob* med sin den 28 augusti publicerade bild av den tyska ”tröskan”, liksom partitidningarna bl. a. i Chemnitz, Hamburg, Frankfurt, Kiel och Koburg med sina patriotiskt upphetsande bidrag på vers och prosa bjudit på det erforderliga andliga berusningsmedlet för ett proletariat som sägs kunna rädda sitt liv och sin frihet endast genom att stöta bajonetten i bröstet på sina ryska, franska och engelska bröder. Denna folkupphetsande press uppträder dock mer konsekvent än de tidningar som försöker försona svart med vitt och förena krig med ”humanitet”, mord med människokärlek och beviljande av krigsanslag med folkförbrödning i socialistisk anda.

Om den programförklaring den tyska riksdagsgruppen gav den 4 augusti vore riktig, skulle den internationella arbetarrörelsen bli helt maktlös inte endast under detta krig utan även för all framtid. För första gången i den moderna arbetarrörelsens historia har det i så fall uppstått en klyfta mellan proletariatets krav på internationell solidaritet och folkens frihetsbegär och nationella livsvilja, och för första gången varseblir vi att proletärerna i olika länder för att frälsa sina nationers frihet och oberoende måste nedkämpa och utrota varandra. Tidigare har vi inbillat oss att arbetarklassens intressen och nationens intressen bildade en harmonisk enhet, att de omöjligt kunde ställas emot varandra, eftersom de var identiska. Det var grundvalen för vårt ställningstagande såväl teoretiskt som praktiskt, och det var grundsatsen i vår agitation bland folket. Begick vi ett gigantiskt misstag beträffande denna kärnpunkt i vår världsåskådning? Här står den internationella socialismen inför en livsviktig fråga.

Världskriget är inte den första tilldragelse som satt våra internationella grundidéer på prov. Det första fick vårt parti genomgå för 45 år sedan. Den 21 juli 1870 gjorde Wilhelm Liebknecht och August Bebel följande historiska uttalande i den nordtyska riksdagen:

”Det nuvarande kriget har igångsatts för att gynna dynastin Bonapartes intressen, liksom 1866 års krig igångsattes för att gagna dynastin Hohenzollern.

De ekonomiska anslag man begärt att riksdagen skall bevilja militärledningen kan vi inte stödja med våra röster, eftersom detta skulle innebära ett förtroendevotum för den preussiska regeringen, som genom sitt agerande 1866 skapade förutsättningarna för det nuvarande kriget.

Lika litet kan vi rösta emot förslaget, eftersom detta kunde uppfattas som ett gillande av Bonapartes samvetslösa och brottsliga politik.

Som socialister och republikaner, och som medlemmar av den internationella arbetarorganisation som utan hänsyn till nationalitet bekämpar alla förtryckare och försöker att förena alla förtryckta i ett stort kamratligt förbund, är vi principiella motståndare till varje dynastiskt krig och kan varken

direkt eller indirekt stödja det som nu utkämpas; därför avstår vi från att rösta och uttrycker i stället vår starkt levande förhoppning om att Europas folk skall ta lärdom av dagens skamliga övergrepp och uppåda alla sina krafter för att tillkämpa sig rätten att själva bestämma sitt öde och befria sig från det beväpnade klassförtryck som i dagens samhällen är roten till allt ont.”

Med ovanstående förklaring ställde sig de tyska arbetarnas representanter klart och entydigt solidariska med Internationalens idéer och avvisade direkt bilden av kriget mot Frankrike som ett nationellt krig för frihetens sak. Bebel har som bekant i sina memoarer sagt att han skulle ha röstat emot förslaget, om han redan vid omröstningen känt till de fakta i frågan som först senare kommit till allmänhetens kännedom.

I detta krig, som av alla borgerliga samhällskrafter och folkets överväldigande flertal under Bismarcks inflytande ansågs vara en livsviktig nationell angelägenhet för Tyskland, företrädde socialdemokratins ledare sålunda den uppfattningen att proletariatets vitala intressen inte kan särskiljas från nationens: båda är oförenliga med ett krig. Först i det nuvarande kriget har man varseblivit det fruktansvärda dilemma som riksdagsgruppens uttalande den 4 augusti 1914 vittnar om: antingen kämpar man för den internationella socialismen – eller också för nationens frihet!

Kärnpunkten i riksdagsgruppens förklaring, omläggningen av socialdemokratins viktigaste strävanden, var i alla händelser följden av en mycket hastig omsvängning. Den utgjorde helt enkelt ett eko av den uppfattning som uttrycktes i trontalet och i kanslerns tal den 4 augusti. ”Vi drivs inte av erövringsbegär” – hette det i trontalet – ”den anda som besjalar oss syftar till att bevara det område som Gud anförtrott åt oss, så att vi och våra efterlevande skall kunna bo där. Av de dokument som ni nu fått ta del av skall ni finna hur min regering, med rikskanslern i spetsen, in i det sista bemödat sig om att undvika att gå till ytterligheter. Eftersom vi är tvungna att försvara oss, är det med rena händer och rent samvete som vi nu griper till vapen.” Och Bethmann-Hollweg förklarade: ”Mina herrar, vi befinner oss nu i ett nödläge, och nöden har igen lag ... Den som befinner sig i ett så hotfullt läge som vi, och som kämpar för sina ädlaste ideal, kan endast inrikta sina tankar på hur han ska kunna slå sig fri ... Vi kämpar för att värna frukterna av vårt fredliga arbete, för att bevara arvet från ett ärorikt förflutet och för att skapa en lycklig framtid.” Exakt samma tankegång återkommer i det socialdemokratiska uttalandet: 1. Vi har gjort allt som stått i vår makt för att bevara freden; kriget har framtvungits av andra. 2. Eftersom kriget nu är ett faktum, måste vi försvara oss. 3. I detta krig står hela det tyska folkets framtid på spel. Vår riksdagsgrupp använder andra formuleringar än regeringen, men detta är den enda skillnaden. Liksom regeringen åberopar sig på Bethmann-Hollwegs diplomatiska fredsanssträngningar och kejsarens personliga telegram, åberopar sig socialdemokraterna på sina fredsdemonstrationer före krigets utbrott. Liksom kejsaren i sitt tal svär sig fri från varje form av erövringsbegär, fördömer riksdagsgruppen, åberopande socialismens idéer, alla erövringskrig. Och när kejsaren och rikskanslern ropar: ”Vi kämpar för våra ädlaste ideal! Jag känner inga partier, jag känner endast tyskar!” ekar dessa ord i socialdemokraternas deklaration: ”För vårt folk står allt på spel, och i farans stund lämnar vi inte vårt eget land i sticket.” Endast på en punkt avviker socialdemokraternas uttalande från regeringens linje: de framhåller särskilt den ryska despotismen som en stor fara för Tysklands frihet. I trontalet talades det om Ryssland med ett beklagande tonfall: ”Med tungt hjärta har jag sett mig nödsakad att mobilisera min armé mot en grannstat, som varit dess stridskamrat på så många slagfält. Med uppriktig sorg har jag sett hur den av Tyskland aldrig svikna vänskapen ödelagts.” Av det smärtsamma slutet på den trogna vänskap Tyskland hyst för tsarväldet har den socialdemokratiska riksdagsgruppen skapat en stridsfanfar gentemot tyrannväldet, och sålunda har den på den enda punkt där den visar någon självständighet gentemot regeringsdeklarationen använt socialismens revolutionära traditioner till att försöka popularisera kriget och framställa det som en demokratiskt verkande aktion.

Hela denna attityd var som sagt någonting som socialdemokratien den 4 augusti helt plötsligt hade kommit fram till. Allt som man sagt tidigare, ända fram till tiden strax före krigsförklaringen, vittnade om en helt motsatt uppfattning. Vorwärts skrev exempelvis den 25 juli, då man offentliggjort det österrikiska ultimatum till Serbien, vilket blev krigets tändande gnista:

”De önskar att kriget skall bryta ut, dessa samvetslösa element som har det avgörande inflytandet vid Österrikes kejsarliga hov. *De önskar detta – det har det vilda skränet från deras upphetsande vulgärpress vittnat om sedan flera veckor tillbaka.* De önskar att kriget skall komma – Österrikes ultimatum till Serbien har klart och tydligt bevisat detta för hela världen ...

Därför att en förvirrad fanatiker sköt mot Franz Ferdinand och hans gemål och lät deras blod flyta, skall tusentals arbetare och bönder också de få gjuta sitt blod, så att *en vansinnig förbrytelse får åtföljas av en ännu mycket värre! Österrikes ultimatum till Serbien kan få den konsekvensen att hela Europa sticks i brand!*

Detta ultimatum är nämligen så förolämpande till såväl form som innehåll, att den serbiska regeringen, om den ödmjukt viker undan inför detta hotfulla språk, skulle riskera att illa kvickt jagas bort av uppretade folkmassor . . .

Det var en grov ansvarslöshet av den chauvinistiska tyska pressen att i krigsivern egga upp våra värderade bundsförvanter till det yttersta, och utan tvivel har också herr von Bethmann-Hollweg lovat herr Berchtold sitt stöd. *Men det spel man då spelar i Berlin är precis lika farligt som det som spelas i Wien ...*”

Den 24 juli skrev *Leipziger Volkszeitung*:

”De militaristiska grupperna i Österrike satsar allt på ett kort, ty den nationella och militära chauvinismen har ingenting att förlora i något land ... *Den chauvinistiska rörelsen är särdeles bankrutt i Österrike; därför skall de nationella krigstjuten dölja den ekonomiska desperationen och mördandet på slagfälten åter fylla kassorna . . .*”

Samma dag kunde man läsa följande i *Dresdner Volkszeitung*:

”Än så länge har krigshetsarna inom det österrikiska utrikesdepartementet inte på något sätt lyckats bevisa vilka fordringar Österrike kan ha rätt att ställa på Serbien.

Så länge den österrikiska regeringen inte är i stånd att göra detta visar den, genom sina förolämpande och utmanande krav på Serbien, inför hela Europa sin orättfärdighet *och illvilja, och till och med om Serbiens skuld kunde bevisas* och attentatet i Sarajevo verkligen förberetts med den serbiska regeringens gillande, *vore ändå de i noten ställda fordringarna att betrakta som orimligt långtgående. Endast de ansvarslösaste militära avsikter kan förklara hur en regering kan ställa sådana krav på en annan stat . . .*”

Den 25 juli uttryckte *Münchener Post* sig så här:

”*Denna österrikiska not är ett aktstycke som saknar motsvarighet i de två senaste århundradenas historia.* Det bygger på en undersökning vars resultat hittills undanhållits offentligheten, och utan att stöda sig på något öppet rättegångsförfarande mot tronföljarparets mördare kräver man av Serbien *eftergifter, som det för denna stat vore liktydigt med självmord att gå med på . . .*”

Schleswig-Holsteinsche Volkszeitung förklarade den 24 juli:

”Österrike provocerar Serbien. Österrike-Ungern vill ha till stånd ett krig och begär därför detta brott, som kan komma att dränka hela Europa i blod. . .

Österrike spelar ett högt spel. Serbien har utsatts för en provokation som dess regering säkerligen inte kommer att falla undan för, om den inte anser sig helt chanslös i militärt avseende ...

Varje civiliserad människa måste å det bestämdaste protestera mot detta brottsliga tilltag av de österrikiska makthavarna. Det åligger främst arbetarna, men också alla andra medborgare som har något som helst intresse för fredens och kulturens bevarande, att anstränga sig till det yttersta för att söka förhindra att *Wien-regeringens blodtörstiga vanvett smittar av sig på andra stater.*”

Den 25 juli förklarade *Magdeburger Volksstimme*:

”Ingen serbisk regering som ens på det minsta sätt gjorde min av att på allvar vilja tillmötesgå dessa fordringar skulle kunna undgå att ögonblickligen störtas av parlamentet och folket i förening.

Vad Österrike företagit sig är så mycket mer förkastligt som Berchtold inför Serbien och hela det övriga Europa sökt urskulda sig med innehållslösa deklamationer.

På detta sätt kan man nuförtiden inte längre framprovocera ett krig som skulle utveckla sig till ett världskrig. Så får man inte bära sig åt, om man inte vill reta upp en hel världsdal. Det är inte rätt metod för den som vill uppnå moraliska segrar eller övertyga utomstående om att han har rätten på sin sida. Det är därför att anta att först pressen och sedan de olika regeringarna i Europa i skarpa och otvetydiga ordalag kommer att uppmana de storhetsvansinniga statsmännen i Wien att återgå till ordningen.”

Frankfurter Volksstimme skrev den 24 juli:

”Med stöd från kampanjer inom pressen, där man sörjer Franz Ferdinand som sin bästa vän och vill låta serberna bli offer för ens hämndlystnad, samt från en del *rikstyska krigshetsare*, vilkas språk för var dag blivit allt tarvligare och allt mera hotfullt, har den österrikiska regeringen låtit förleda sig till att till Serbien rikta ett ultimatum, som inte endast är utomordentligt övermodigt utformat utan också i sina krav är *helt oacceptabelt för den serbiska regeringen*.”

Samma dag skrev Elberfelder Freie Presse:

”Ett telegram från den halvofficiella Wolff-jbyrå återger formuleringarna i Österrikes not till Serbien. Av dessa framgår klart att makthavarna i Wien med alla medel *försöker få en förevändning för ett angrepp*, ty vad man kräver i den not som i går kväll överlämnades i Belgrad är ingenting mindre än en form av österrikisk överhöghet över Serbien. *Det är utomordentligt viktigt att det tyska utrikesdepartementet låter krigshetsarna i Wien förstå att Tyskland inte kan röra ett finger för att stödja utmanande krav av detta slag* och att Österrike bör ta tillbaka sina hotfulla uttalanden.”

I samma anda uttalade sig *Bergische Arbeiterstimme* i Solingen:

”Österrike vill ha till stånd en konflikt med Serbien och använder attentatet i Sarajevo endast som en förevändning, för att kunna ge serberna den moraliska skulden. Denna sak har dock skötts alltför klumpigt för att man skall kunna lyckas i sitt försök att lura den allmänna opinionen i Europa ...

Om krigshetsarna i Wien inbillar sig att deras allierade Tyskland och Italien måste rycka in till deras bistånd i en konflikt som skulle komma att omfatta även Ryssland, har de blivit offer för tomma illusioner. För Italien vore det välkommet med en försvagning av Österrike-Ungerns militära makt, eftersom denna är ett problem för italienarna när det gäller Balkanhalvön och Adriatiska havet, och därför kommer man att akta sig för att bränna fingrarna på ett militärt stöd åt Wien. *De makthavande i Tyskland skulle emellertid aldrig våga riskera en enda soldats liv för att stödja Habsburgarnas brottsliga maktpolitik ens om de vore så dåraktiga att de önskade göra det, eftersom de då skulle frambesvärja en folkstorm emot sig.*”

I denna anda uttalade sig en helt enig socialdemokratisk partipress så sent som en vecka före krigsutbrottet. Då talade man inte om några faror för Tysklands frihet och existens utan om ett avskryvärt vågspel av de militaristiska grupperna i Österrike: det rörde sig då inte om ett nödvändigt nationellt försvarskrig för att värna vår heliga frihet, utan om en lättsinnig provokation och ett oförsynt hot mot ett annat lands, Serbiens, frihet och självständighet.

Vad inträffade den 4 augusti, då denna konsekvent utformade och allmänt utbredda inställning inom socialdemokratin så plötsligt ställdes på huvudet? I realiteten hade endast en ny faktor tillkommit: den denna dag av den tyska regeringen framlagda vitboken. I den kunde man på sidan 4 läsa följande:

”Under dessa omständigheter måste Österrike säga sig att såväl monarkins värdighet som dess självbevarelsedrift krävde att man inte längre överksamt bevittnade det som hände på andra sidan

gränsen. *Den kejsrerliga regeringen i Wien meddelade oss sin syn på läget och bad att få höra vår mening.* Vi kunde upplysa vår bundsförvant om att vi helhjärtat instämde i dess karakteristik av situationen, och vi försäkrade att en aktion, som Wien-regeringen fann nödvändig för att omintetgöra den fientliga verksamheten i Serbien, av oss skulle betraktas som rimlig. *Vi var väl medvetna om att ett eventuellt militärt ingripande från Österrike-Ungerns sida gentemot Serbien kunde dra in Ryssland i konflikten och därigenom, i enlighet med våra plikter som bundsförvanter, inveckla även Tyskland i kriget.* Men vetskapen om de vitala intressen som stod på spel för Österrike-Ungern gjorde att vi inte kunde råda denna vår bundsförvant att visa en eftergivenhet som var oförenlig med dess värdighet, och därför kunde vi inte heller neka att ge vårt bistånd i detta svåra läge. Vi kunde minst av allt bortse ifrån att också våra egna intressen i viktiga hänseenden blivit hotade genom den oupphörliga serbiska underminerande verksamheten. Om serberna tillåtits att med hjälp från Ryssland och Frankrike ytterligare undergräva sina grannars säkerhet, skulle följden bli att alla slaver i Europa efter Österrikes sammanbrott tvingades in under ryskt välde, varigenom den germanska rasens ställning i Mellaneuropa skulle bli helt ohållbar. *Ett moraliskt försvagat och av den ryska panslavismens framträngande tillbaka pressat Österrike vore för oss inte längre någon bundsförvant att räkna med* och förlita oss på, vilket vi måste kunna så länge som våra grannar i öst och väst uppträder så hotfullt mot oss. *Därför ger vi Österrike helt fria händer i dess aktion mot Serbien.* Vi har inte deltagit i dess förberedelser.”

Den 4 augusti fick den socialdemokratiska riksdagsgruppen ta del av dessa ord, ord som utgör de enda raderna av vikt i hela vitboken och innehåller en klar tysk programförklaring som gör alla tidigare gula, orangefärgade, gråa och blåa böcker från krigsförberedelsernas diplomati likgiltiga och betydelselösa. Här hade riksdagsgruppen till sitt förfogande ett yttrande som kunde förklara hela den uppkomna situationen. En vecka tidigare hade hela den socialdemokratiska pressen ropat att Österrikes ultimatum var en brottsligt provocerande handling som kunde utlösa ett världskrig, och uttryckt som sin förhoppning att den tyska regeringen genom sitt lugnande inflytande skulle kunna hejda krigshetsarna i Wien. Det socialdemokratiska partiet levde i likhet med hela den tyska opinionen i den tron att den tyska regeringen, ända sedan Österrike publicerat sitt ultimatum, arbetade i sitt anletes svett för att söka rädda freden i Europa. En enig partipress antog att detta ultimatum för den tyska regeringen kommit som en blixtnyhet från en klar himmel, precis som den gjort för den tyska allmänheten. I vitboken förklarades emellertid klart och tydligt följande: 1. Att Österrike, innan det gjorde sitt utspel mot Serbien, bett Tyskland ge sitt samtycke till företaget. 2. Att den tyska regeringen var fullkomligt medveten om att Österrikes uppträdande skulle leda till krig mot Serbien och som en följd därav framkalla en stor europeisk konflikt. 3. Att den tyska regeringen inte rådde Österrike till återhållsamhet utan tvärtom förklarade att ett undfallande, försvagat Österrike inte längre kunde betraktas som en värdig bundsförvant till Tyskland. 4. Att den tyska regeringen före utspelet mot Serbien försäkrat österrikarna att de i alla händelser kunde räkna med tyskt stöd i händelse av krig. 5. Att den tyska regeringen inte förbehållit sig rätten att delta vid bestämmandet av utformningen av det österrikiska ultimatum som kunde utlösa ett världskrig; Österrike hade i stället givits ”helt fria händer”.

Allt detta meddelades riksdagsgruppen den 4 augusti. Samma dag fick man av regeringen höra ännu en viktig nyhet: att den tyska armén stod beredd att marschera in i Belgien. Av allt detta drog den socialdemokratiska riksdagsgruppen den slutsatsen att det hela rörde sig om ett tyskt försvarskrig mot främmande makters invasionsförsök och om värnandet av fosterlandets kultur, frihet och existens inför risken att dras in under det ryska tyrannväldet.

Kunde den nödtorftigt maskerade krigsbakgrunden i Tyskland ha kommit som en överraskning för den tyska socialdemokratin, så att dess omdöme förvillades av de diplomatiska knepen och dess skarpsinne blev lurat av skriandet om en fientlig omvärld som traktade efter Tysklands liv och sökte försvaga, förnedra och underkva det? Vårt parti borde

vara det sista som kunde drabbas av en sådan blindhet! Det hade redan upplevt två stora tyska krig som det kunnat dra nyttiga lärdomar av.

Alla som har det minsta hum om historien vet numera att kriget mot Österrike 1866 långt i förväg noggrant förberetts av Bismarck, vars politik från första början siktade på en konflikt med Österrike. Kronprins Friedrich, sedermera kejsare, vittnar i sina dagboksanteckningar från den 14 november detta år om kanslerns planer:

”Han (Bismarck) skall redan när han tillträdde sitt ämbete ha haft som sin fasta föresats att framtvunga ett krig mellan Preussen och Österrike, men han har aktat sig väl för att tala med hans majestät om den saken innan det lämpligaste ögonblicket kommit.”

”Med denna bekännelse” – säger Auer i sin pamflett ”Die Sedanfeier und die Sozialdemokratie” – ”kan man jämföra ordalydelsen i den proklamation som kung Wilhelm riktade ”till sitt folk”:

‘Fosterlandet är i fara!

Österrike och en stor del av Tyskland har gripit till vapen mot oss! Det är endast några få år sedan jag, av fri vilja och utan tanke på tidigare oförrätter, räckte den österrikiske kejsaren handen och föreslog att våra länder skulle bli bundsförvanter, eftersom det gällde att befria ett tyskt område från främmande herravälde. Men mina förhoppningar har grusats. Österrike kan inte glömma att dess furstar en gång härskat över hela Tyskland: i det nyare men snabbt framåtskridande preussiska riket kan det inte se en naturlig bundsförvant utan endast en farlig medtävlare. Man menar att alla Preussens strävanden måste motarbetas, eftersom allt som gagnar Preussen är till skada för Österrike. Den olycksaliga gamla avunden har på nytt flammat upp i väldiga lågor: *Preussen skall försvagas, förödmjukas och tillintetgöras*. Gentemot oss gäller inte längre några fördrag: man nöjer sig inte med att förtala oss utan försöker också narra andra tyska regenter att bryta sina överenskommelser med oss. Åt vilket håll vi än skådar bland våra tyska grannar, finner vi fientliga stater, som valt ”Preussens förnedring!” till sitt fältrop.’

För att himlen skulle välsigna detta berättigade krig och göra det segerrikt, lät kung Wilhelm utlysa en allmän nationell bönedag. ‘Det har inte behagat den Högste’, sade han, ‘att med framgång kröna mina bemödanden att bevara fredens välsignelser åt mitt folk.’ ”

Om vår riksdagsgrupp inte helt och hållet glömt sitt partis historia, borde den ha känt igen de officiella kommentarerna till krigsutbrottet den 4 augusti som gamla och utomordentligt välbekanta tongångar.

Men inte nog med detta. År 1870 kom kriget mot Frankrike, och denna konflikts utbrott är i historien oupplösligt förenat med ett dokument, Ems-depeschen, vars namn lever kvar som påminnelse om ett klassiskt exempel på hur man med en kapitalistisk statskonsts hjälp skapar en militär konflikt; den blev också upphov till en intressant episod i vårt partis historia. Det var ju den gamle Liebknecht, och vid hans sida hela den tyska socialdemokratin, som såg som sin uppgift och sin plikt att avslöja inför allt folket ”hur man skapar krig.”

Att starta ett krig endast och allenast för att kunna värna det hotade fosterlandet var för övrigt inte Bismarcks eget påhitt. Han följde endast med den för honom karakteristiska skrupel-friheten ett gammalt, verkligt internationellt recept, som ofta använts inom den kapitalistiska politiken. Så länge den så kallade allmänna opinionen haft någon betydelse för de styrandes planer har det väl aldrig någonstans förts något krig i vilket inte samtliga parter dragit blankt endast och allenast för att försvara sina länders säkerhet och sina egna legitima intressen mot fiendens lömska anslag? Denna mytbildning är för de krigförande lika nödvändig som krut och kulor. Spelet är gammalt. Det enda nya är att ett socialdemokratiskt parti denna gång kunnat förmås att delta i det.

Kapitel 3

Det borde ha varit möjligt för vårt parti att genomskåda detta krigs sanna väsen och verkliga syften och inte i något avseende låta överraska sig, om man låtit sin rika erfarenhet visa vägen till en klarare uppfattning av sammanhangen. De händelser och åtgärder som ledde fram till vad som hände den 4 augusti 1914 var inte några hemligheter. Sedan årtionden hade världskriget förberetts steg för steg, med fullständig öppenhet och i fullt dagsljus. Och om en del socialister i dag hotar med att ta hämnd på den ”hemliga diplomati” som bakom kulisserna kokat ihop all denna djävulskap, tillskriver de denna trafiks arma hantlangare en mystisk trolldomskraft som dessa näppeligen besitter, precis som när sydamerikanska vildar pryglar sina fetischer för att ett oväder brutit ut. Dessa så kallade statsmän var, denna gång liksom alltid, endast schackpjäser vilkas rörelser bestämdes av avgörande historiska processer inom det borgerliga samhällssystemets ram. Och om någon rörelse någonsin haft förutsättningar att klart kunna urskilja dessa avgörande faktorer, så var det det tyska socialdemokratiska partiet.

Två utvecklingslinjer i de senaste årens historia förde direkt fram mot det krig som rasar i dag. En av dessa kan härledas ända tillbaka till tiden för Bismarcks krig mot Frankrike, då den så kallade nationalstaten, det vill säga den moderna kapitalistiska staten, kom till. Kriget 1870, då annekterandet av Elsass-Lothringen kastade den franska republiken i armarna på Ryssland, delade Europa i två fientliga läger och inledde den vanvettiga kapprustningsepoken, gav det första tändämnet till dagens världsbrand. Medan Bismarcks trupper fortfarande befann sig i Frankrike skrev *Marx* följande:

”Alla som inte fått sitt omdöme förvillat av det nu pågående skrånandet eller har något intresse av att förblinda det tyska folket måste inse att 1870 års krig måste leda fram till ett krig mellan Tyskland och Ryssland; det är en lika naturlig konsekvens som dagens krig är av kriget 1866. Om inte först en revolution utbryter i Ryssland – vilket inte är sannolikt – är denna utveckling oundviklig. Inträffar inte denna synnerligen osannolika revolution, kan vi alltså räkna med kriget mellan Tyskland och Ryssland som ett ofrånkomligt faktum. Om det nu utkämpade kriget skall ha varit till gagn eller till skada beror helt på hur de tyska segerherrarna betar sig. Tar de Elsass-Lothringen, kommer Frankrike att i det kommande kriget kämpa på Rysslands sida. Det är överflödigt att påpeka vilka olycksaliga följder detta skulle få.”

Då skrattade man åt denna profetia; man menade att banden mellan Ryssland och Preussen var så starka, att blotta tanken på ett förbund mellan enväldets Ryssland och det republikanska Frankrike var ren galenskap. De som kunde ge uttryck för en sådan uppfattning betraktades helt enkelt som stollar. Och ändå har *Marx*' spådom besannats in i minsta detalj. ”Det är endast socialdemokraterna” – säger Auer i den tidigare nämnda pamfletten – ”som i sin politik hållit sig till fakta och tagit avstånd från den urskillningslösa politiska skola som endast följer med strömmen utan att någon enda gång fråga sig vart det bär hän.”

Förvisso får man inte uppfatta vad som hänt på så sätt att Frankrike skulle ha ansett sig tvunget att mäta sina krafter med det tyska riket bara för att ta hämnd för den av Bismarck framtvungade landavträdelsen 1870, så att det nuvarande kriget med andra ord innerst inne skulle bero på det mycket omtalade franska ”revanschbegäret” för förlusten av Elsass-Lothringen. Detta är en lättsmält nationalistisk myt för de tyska krigshetsarna, som fablat om det lömskt hämndtörstande Frankrike ”som inte kunde glömma sitt nederlag”, på samma sätt som Bismarcks hejdukar i pressen 1866 talade om den avsatta prinsessan Österrike, som inte kunde glömma sin forna överhöghet över den förvandlade askungen Preussen. Hämnaden för Elsass-Lothringen förekom i själva verket aldrig i den franska agitationen annat än som en del av teaterrekvisitan hos några patriotiska pajasfigurer, vilka tagit upp ”le Lion de Belfort” som ett gammalt ärorikt begrepp.

Nya prövningar hade sedan länge gjort att förlusten av dessa områden mist sin aktualitet inom den franska politiken, och varken regeringen eller något enda parti av betydelse i Frankrike hade några planer på ett krig med Tyskland för den sakens skull. Om arvet från Bismarck gav upphov till det första steget mot den värdsbrand som nu rasar, berodde detta mer på att det dels förde in både Frankrike och Tyskland, och därmed hela Europa, på den alltmer tilltagande kapprustningens väg, och dels åstadkom alliansen mellan Frankrike och Ryssland, vilken självklart i sin tur ledde till att Tyskland slöt förbund med Österrike. Därigenom kunde det ryska tsarväldet i synnerligen hög grad förstärka sin ställning som en maktfaktor i den europeiska politiken – Tyskland och Frankrike har sedan dess formligen tävlat om Rysslands gunst – och nu började också närmandet mellan det tyska riket och Österrike-Ungern: krönet nåddes med den citerade vitbokens ord om ”vapenbrödraskap” i det nu pågående kriget.

Följderna av 1870 års krig har alltså ombildat det yttre politiska mönstret i Europa, där motsättningen mellan Tyskland och Frankrike blivit det centrala, liksom de även lett till att de europeiska folkens öden börjat formas enligt militaristiska idéer. Den historiska utvecklingen har emellertid gett dessa förhållanden en helt ny innebörd. Den andra utvecklingslinjen, som lett fram till världskriget och på ett så utomordentligt klart sätt bekräftat Marx’ förutsägelser, gäller ett internationellt skeende som Marx inte hann uppleva: imperialismens utveckling under de senaste 25 åren.

Det kapitalistiska uppsving som följde efter krigsperioden under 60- och 70-talen i det ombildade Europa, särskilt efter den långa depressionstidens slut, när man övervunnit följderna av inflationen och kraschen 1873, nådde som bekant en exceptionell höjdpunkt under 90-talet och orsakade en ny Sturm-Drang-period för de europeiska staterna: de började inrikta sina expansionsplaner på de icke-industriella länderna och världsdelen. Redan under åttiotalet kunde man observera en synnerligen häftig åstundan att erövra nya kolonier. England skaffade sig det avgörande inflytandet över Egypten och upprättade ett stort kolonialrike i Sydafrika, Frankrike lade beslag på områden vid Tunis i Nordafrika och Tonkin i Östasien, Italien fick fotfäste i Abessinien, Ryssland säkerställde sina erövringar i Centralasien och trängde in i Manchuriet, Tyskland förvärvade i Afrika och i Söderhavet sina första kolonier, och slutligen blandade även Förenta staterna sig i leken och skaffade sig ”östasiatiska intressen” vid Filippinerna. Denna i sjuklig hets genomförda uppdelning av Afrika och Asien, vilken från och med det kinesisk-japanska kriget 1895 kom att innebära en nära nog helt oavbruten rad av blodiga konflikter, kulminerade i det stora kinesiska fälttåget och slutade med kriget 1904 mellan Ryssland och Japan.

Alla dessa på varandra följande annekteringar skapade en mängd nya konfrontationer utanför Europas gränser: mellan Italien och Frankrike i Nordafrika, mellan Frankrike och England i Egypten, mellan England och Ryssland i Centralasien, mellan Ryssland och Japan i Östasien, mellan Japan och England i Kina och mellan Förenta staterna och Japan i Stilla oceanen – en mycket orolig ocean, häftigt upprörd av på varandra följande skarpa konflikter och kortlivade allianser och av den ständigt aktuella möjligheten att ett begränsat krig mellan de aggressiva europeiska makterna skulle bryta ut. Därför borde alla ha fått klart för sig 1. att den aldrig öppet erkända, i det fördolda förda kraftmätningen mellan alla europeiska stater som slogs om de afrikanska och asiatiska folkens tillgångar, förr eller senare måste leda till en slutlig uppgörelse, så att den vind man sått i Asien och Afrika skulle slå tillbaka mot Europa som en fruktansvärd storm, så mycket mer som denna politik hela tiden eggat de europeiska staterna till nya rustningar; 2. att världskriget skulle bryta ut så snart raden av smärre motsättningar mellan de imperialistiska staterna koncentrerades kring en central fråga, en motsättning som var tillräckligt dominerande för att få dem att gruppera sig i blockbildningar mot varandra. Denna situation kom till stånd i och med att den tyska imperialismen gjorde sitt inträde på scenen.

Tyskland utgör ett oöverträffat exempel på hur imperialismen kan uppstå och utvecklas inom en mycket kort tidrymd. Efter den nya statens grundande frambringade de enastående framstegen inom handeln och industrin under åttitalet två speciella och för oss karakteristiska former av kapitalackumulation: den mest betydelsefulla kartellutvecklingen i Europa och en större tillväxt och koncentration inom bankväsendet än något annat land i världen kunnat uppnå. Den förstnämnda innebar att den tunga industrin, det vill säga den industrigren som är mest beroende av beställningar från staten, blivit en politisk faktor av dominerande betydelse och verkat för militära rustningar och andra maktförstärkande företag, som järnvägsbyggen och gruvexploatering. Den senare har med en utomordentligt livaktig energi pressat samman finanskapitalet till en makt, som enväldigt bestämmer över landets industri, handel och krediter och behärskar såväl det privata som det statliga näringslivet och inte erkänner några gränser för vare sig sina utvecklingsmöjligheter eller sitt profitbegär: dristig, opersonlig och hänsynslös är den till sin natur alltigenom internationell och inriktad på att använda hela världen som skådeplats för sina bedrifter.

Om man till detta fogar en lika stark som politiskt oberäknelig överhet och en svag, till varje form av opposition oduglig parlamentarism, där alla borgerliga element slöt sig samman mot arbetarklassen och stödde regeringen, bör det inte vara svårt att förstå att denna unga, vitala och skrupelfria imperialism mycket snabbt måste bli ett allmänt oroselement och en oberäknelig maktfaktor på en världsscen där nästan alla tillgångar redan delats upp.

Detta förebådades redan under nittioalet, då den tyska militärpolitiken helt lades om genom de propositioner för flottan som presenterades 1898 och 1899, vilka innebar att sjöstridskrafterna plötsligt fördubblades och att man beträffande marinen framlade ett rustningsprogram som beräknades omfatta i det närmaste två decennier. Detta betydde en väldig omläggning inte endast av landets finans- och handelspolitik – tulltariffen 1902 följde bara som en skugga i marinbudgetens spår – utan på längre sikt också av hela socialpolitiken och förhållandena klasser och partier emellan. Framför allt innebar det en demonstrativ ändring av den utrikespolitiska kurs man följt sedan rikets grundande. Bismarcks politik hade haft som grundsats att landets militära makt främst skulle vara stödd på landstridskrafter, medan flottan på sin höjd skulle tjänstgöra som en betydelslös del av kustförsvaret – statsrådet Hollman förklarade till och med för riksdagens budgetkommitté så sent som i mars 1897 att ”till kustförsvaret behövs det inte någon marin; kusterna försvarar sig själva” – men nu presenterade man ett helt nytt program: Tyskland skulle bli den ledande nationen även till sjöss. Därigenom förvandlades Bismarcks kontinentalpolitik till världspolitik och försvarsrustningarna till förberedelser för ett angrepp. I denna sak talade alla åtgärder ett så klart språk att de nödvändiga protesterna lät höra sig till och med i riksdagen. Centerpartiets dåvarande ledare, Lieber, talade redan den 11 mars 1896 apropå kejsarens bekanta tal vid tyska rikets 25-års jubileum, då auditoriet fick en föraning om den nya marinpolitiken, om ”marinplaner i det blå”, mot vilka man absolut måste vara redo att opponera sig. En annan centerledare, Schädler, utropade den 23 mars 1898, då den första flottbudgeten diskuterades i riksdagen: ”Folket anser inte att vi kan vara den starkaste nationen både till lands och till sjöss. När man från olika håll ropar att detta inte heller är meningen, vill jag svara att ni har redan kommit en god bit på väg mot en sådan målsättning, mina herrar.” Och när den andra budgeten presenterats förklarade samme Schädler den 8 februari 1900, i ett riksdagsanförande där han hänvisade till alla tidigare påståenden om att man inte tänkte föreslå några anslagshöjningar: ”Och nu kommer detta nya förslag, som innebär varken mer eller mindre än att vi för att kunna dominera världspolitikerna skall skapa en jätteflotta, dubbelt så stor som våra nuvarande sjöstridskrafter tillsammans, vid vars utveckling vår ekonomi skall vara bunden för minst tjugo år framåt.” Regeringen erkände för övrigt öppet den nya satsningens politiska innebörd: den 11 december 1899 uttalade sig dåvarande utrikesministern von Bülow på detta sätt apropå den andra bud-

geten: "När engelsmännen talar om ett "greater Britain" och fransmännen om ett "nouvea France", medan ryssarna lägger under sig allt större delar av Asien, måste också vi ha rätt att skapa *ett större Tyskland*. Om vi inte skaffar oss en flotta som är tillräckligt stark för att kunna skydda våra kuster och vår handel och säkerställa våra landsmäns uppgifter på främmande mark, äventyrar vi landets viktigaste intressen ... När det nya århundradets öde smids, kommer det tyska folket att vara antingen *hammaren eller städet*." Om man bortser från de retoriska ordblomstren om handeln och kustförsvaret, har man här i koncentrerad form det nya programmet: Ett utvidgat Tyskland skall vara den hammare som smider världens öden.

Ingen behövde fråga sig mot vilken stat dessa provokationer främst riktade sig: Den nya aggressiva flottupprustningen skulle göra Tyskland kapabelt att konkurrera med England om herraväldet till sjöss. Engelsmännen har också självfallet uppfattat den så. Marinreformen och de programtal som presenterade den väckte i England en utomordentlig oro, som ingalunda avtagit senare. Lord Robert Cecil sade vid en underhusdebatt om flottan i mars 1910 att han vore tacksam om någon kunde ange något annat tänkbart skäl för Tysklands jättelika flottrustningar än att man tänkte gå till angrepp mot England. Det tävlande om herraväldet till sjöss som sedan sysselsatte dessa två nationer i ett och ett halvt decennium, och som kulminerade i den besinningslösa kapploppning som gällde att bygga alltmer fruktansvärda "dreadnoughts", var redan i sig en form av krig mellan England och Tyskland. Det utvidgningsprogram för flottan som framlades den 11 december 1899 var en tysk krigsförklaring, som England återgäldade den 4 augusti 1914.

Det är väl att märka att denna kamp inte hade det ringaste med den ekonomiska konkurrensen på världsmarknaden att göra. "Den engelska monopolställningen", som påståtts inverka hämmande på Tysklands industriella utveckling och som det talas så mycket om för närvarande, hör till samma slag av krigiskt patriotiska fantasier som den seglivade myten om Frankrikes revanschbegär. Detta "monopol" förvandlades redan på 80-talet till en saga blott, till de engelska kapitalisternas bedrövelse. Frankrikes, Belgiens, Italiens, Rysslands, Indiens, Japans och framför allt Tysklands och Förenta staternas industriella utveckling gjorde slut på den särställning dessa haft under 1800-talets sex första decennier. Under de årtionden som följde dök den ena nationen efter den andra upp vid Englands sida på världsmarknaden, och kapitalismen utvecklade sig med stormsteg till ett världsomspännande ekonomiskt system.

Det engelska herraväldet till havs, som numer berövar till och med åtskilliga socialdemokrater deras goda nattsömn och för dessa herrar börjar te sig som ett hot mot den internationella socialismens utveckling, detta havsherravälde – en följd av det brittiska rikets utsträckning till främmande världsdelar – har tidigare knappast hämmat den tyska kapitalismens utveckling; denna har tvärtom under dess färla med utomordentlig snabbhet hunnit växa upp till en riktigt välartad och välmående telning. Ja, man kan till och med säga att England och dess kolonier utgjort den viktigaste förutsättningen för den tyska storindustrins expansion, liksom Tyskland för det brittiska riket blev en viktig och outhärlig kund. Den brittiska storkapitalismen har aldrig spärrat vägen för den tyska; i stället har de båda handelssystemen blivit i hög grad beroende av varandra och kunnat samverka i en arbetsfördelning som låg helt i linje med den engelska frihandelspolitiken. Flottupprustningen och den nya utrikespolitiken hade alltså ingenting alls att göra med den tyska handelns intressen på världsmarknaden.

Lika litet kunde de kolonier Tyskland hittills erhållit bli orsak till att vi drogs in i någon farlig konflikt med den engelska flottan. Dessa kolonier behövde inte skyddas av någon jätteflotta, eftersom de var av sådant slag att knappast någon stat, allra minst England, skulle kunna avundas oss dem. Att de nu erövrats av engelsmännen och japanerna, så att andra lagt beslag på det byte vi roffat åt oss, är endast en följd av kriget, precis som de tyska imperialisternas nyväckta lust att lägga under sig Belgien – en avsikt som ingen människa före kriget skulle ha kunnat uttrycka utan att bli ansedd som förryckt. Tsingtau, Wilhelmslandet och de tyska

intressena i södra Afrika skulle aldrig ha kunnat förorsaka något krig mellan England och Tyskland; vid tiden för krigsutbrottet hade dessa stater ju faktiskt hunnit komma överens om hur de i bästa samförstånd skulle dela upp de portugisiska kolonierna i Afrika emellan sig.

När man på tyskt håll avslöjade sina planer på en flotta av världspolitisk betydelse, blev det alltså uppenbart att den tyska imperialismen närde nya och stora erövringsplaner. Den förstklassiga och stridsberedda flottan skapade tillsammans med den ökade satsningen inom andra försvarsgrenar ett effektivt instrument för en framtida politik vars mål och inriktning öppnade en rad nya möjligheter. Vapentillverkningen och framställandet av nya slagskepp blev en lysande affär för den tyska storindustrin och gav nya, storslagna tillfällen för storkapitalisterna att operera på internationell basis. En följd blev att samtliga borgerliga partier lade om kurs och följde imperialismens fana. Nationalliberalerna, som var starkast engagerade i den tunga industrin, lockade med sig Centerpartiet, som genom att sluta upp kring den flottbudget det tidigare så ivrigt motarbetat lyckades erövra regeringsmakten. När nästa yttring av den nya politiken – svälttulltariffen – blev aktuell, följde de frisinnade i Centerpartiets spår, och junker-gruppen, som utgjort den hemska flottans envisaste motståndare, liksom den också motsatt sig kanalbyggandet, försökte nu parasitera på den allmänna hänförelsen genom att med utomordentlig entusiasm stödja havsmilitarismen, kolonialrofferiet och de av dem nödvändiggjorda tullarna, som man tidigare så högljutt protesterat emot. Riksdagsvalet 1907, det så kallade hottentottvalet, visade hur hela det borgerliga Tyskland råkat in i ett extatiskt stadium av imperialistisk hänförelse och samlat sig under den nya politikens fana för att i enlighet med Bülow's ord låta vårt land bli världens smideshammare. Detta val var också – med sin allmänna atmosfär, som förebådade stämningarna kring krigsutbrottet den 4 augusti – en utmaning inte blott mot den tyska arbetarklassen, utan också mot de övriga kapitalistiska staterna: en knuten näve som, utan att riktas åt något bestämt håll, höjdes hotfullt mot omvärlden.

Kapitel 4

Turkiet blev det viktigaste verksamhetsområdet för den tyska imperialismen, och här spelades huvudrollen av de väldiga tyska bankintressena i Asien, vilka kom i centrum för hela vår orientpolitik. På 50- och 60-talet dominerade de engelska finansintressena i Turkiets asiatiska områden, där exempelvis järnvägen från Smyrna och den första delen av den anatoliska järnvägen byggdes med engelskt kapital. 1888 kom tyska intressenter in i bilden och fick av Abdul Hamid tillstånd att överta de av engelsmännen byggda banorna och bygga vidare på den anatoliska järnvägslinjen, som fick en rad nya förgreningar. 1899 fick man tillåtelse att bygga och använda en hamn vid Haidar Pascha, och dessutom fick man ensam bestämmanderätt över handeln och tullsystemet i denna hamn. 1901 erhöll man av den turkiska regeringen i uppdrag att fullborda den stora Bagdad-banan mot Persiska viken, och 1907 fick man ensamrätten för omfattande torrlägnings- och bevattningsföretag.

En nackdel med detta storartade ”fredliga uppbyggnadsarbete” var att bondbefolkningen i Mindre Asien i lika ”storartat fredliga” former blev ekonomiskt utarmad. Kostnaderna för dessa väldiga företag blev självfallet genom ett sinnrikt system en del av den turkiska statsskulden, så att den turkiska regeringen för evig tid framåt skulle anses som låntagare till herrarna Siemens, Gwinner, Helferich m.fl., på samma sätt som den tidigare stod i skuld till engelska, franska och österrikiska intressen. Den måste inte endast betala ut jättelika belopp av statliga medel för att klara räntorna på dessa lån, utan blev också tvungen att ställa sig som garant för att de på detta sätt byggda järnvägarna inte gick med förlust. På så sätt prackades de modernaste kommunikationer på ett utomordentligt gammalmodigt samhälle, där en stor del av befolkningen ännu livnärde sig med hjälp av de primitivaste jordbruksformer. De magra jordbruksområdena, som knappt ens förmått livnära sina fattiga, under ett orientalistiskt

tyrannvålades utsugarskatter dignande odlare, kunde naturligtvis inte utvecklas till någon grogrund för sådana vinster som järnvägsbyggarna fordrade. Handeln och trafiken är i nivå med landets allmänna ekonomiska och kulturella tillstånd och utvecklas mycket långsamt. De intäkter som fattas för att järnvägsbolagen skall ge en tillfredsställande profit tillskjuts varje år av den turkiska staten i form av den så kallade "kilometergarantin". Detta system användes när man med österrikiska och franska medel byggde järnvägar i den europeiska delen av Turkiet, och turkarna gick med på att praktisera det även för de tyska investeringarna i Asien. Som säkerhet för att dessa förpliktelser skall bli fullgjorda har den turkiska regeringen åt de europeiska intressenternas representanter, "statsskuldens förvaltningsråd", överlåtit en högst betydande del av landets nationalinkomst: tiondet från en rad provinser. Från 1893 till 1910 har Turkiet sålunda enbart för järnvägen till Ankara och banan mellan Eskişehir och Konia utbetalat ett "bidrag" på ungefär 90 millioner francs. De "tionen", som den turkiska staten gång på gång måste pantsätta hos sina kreditorer, erläggs på det urgamla bondesamhällets vis i form av varor: säd, boskap, siden etc. De uppbärs genom bemyndigade ombud, figurer som för tankarna till de omskrivna skatteindrivarna i Frankrike före revolutionstiden och som erhåller sina fullmakter genom ett rent auktionsförfarande, där indrivningsrätten för varje provins går till den som bjuder mest i kontant betalning. Den som sålunda köpt sig rätten att uppbära provinsens tionde, säljer sedan de erlagda varorna från varje distrikt till andra spekulanter, som i sin tur avyttrar dem till ett stort antal småhandlare. Eftersom alla vill ha tillbaka de pengar de lagt ut och dessutom önskar så stor vinst som möjligt, måste böndernas utlägg bli så mycket större. Om indrivarens beräkningar inte stämt på ett tillfredsställande sätt, försöker han ta igen sina förluster på bondens bekostnad. Denne är nästan alltid skuldsatt och väntar otåligt på det ögonblick då han kan sälja sin säd; men när han bärgat sin skörd måste han ofta vänta i flera veckor på att skatteindrivaren skall behaga ta ut sitt tionde. Indrivaren, som vanligen också är spannmålshandlare, vet att bonden då riskerar att få se sin säd ruttna och utnyttjar sig av denna situation för att pressa ner priset så lågt som möjligt; han vet hur han skall kunna göra detta utan någon obehaglig inblandning från myndigheternas sida: särskilt den lokala styresmannen har han lätt att komma överens med. Kan man inte få någon att tjänstgöra som skatteindrivare, får regeringen själv ta hand om de varor bönderna lämnar som tionde; de magasineras då för att senare överlämnas som en del av den överenskomna "ersättningen" till de utländska kapitalisterna. Sådana ter sig följderna av de europeiska intressenternas kulturgärning, "Turkiets industriella uppbyggnad", för turkarna själva.

På så sätt har man alltså uppnått två olika resultat. Jordbruksområdena i Mindre Asien blir föremål för en organiserad utsugning till gagn för europeiska, i detta fall främst tyska, industri- och bankintressen. Därigenom förstärks den tyska intressesfären i Turkiet och grundläggs förutsättningarna för att Tyskland skall kunna ta detta land under "politiskt beskydd". Samtidigt förvandlas den turkiska regeringen, vars medverkan är nödvändig för att utsugningsverksamheten skall fungera, till den tyska utrikespolitikens vasall och lydiga redskap. Redan långt tidigare stod hela den turkiska statsbudgeten, med skatter, tullavgifter och allmänna utgifter, under europeisk kontroll. Det tyska inflytandet har främst gjort sig gällande inom *militärorganisationen*.

Av det som ovan påpekats framgår klart att det ligger i den tyska imperialismens intresse att den turkiska statsmakten förstärks tillräckligt för att åtminstone kunna förhindra landets totala sönderfall. Om Turkiet gick under som stat, skulle följden bli att dess landområden delades upp mellan England, Ryssland, Italien, Grekland och kanske ytterligare några stater, och de tyska intressenterna skulle därigenom mista sina möjligheter att dominera det ekonomiska fältet. Dessutom skulle Ryssland, England och medelhavsländerna i hög grad kunna stärka sina maktpolitiska positioner. De tyska imperialisterna måste alltså bevara "den suveräna och självständiga turkiska staten", deras trogna redskap, till dess att landet, urholkat inifrån av

tyskt kapital, faller som en mogen frukt i Tysklands händer, på samma sätt som tidigare Egypten kommit i engelsmännens våld och på sistone Marocco i fransmännens. Exempelvis Paul Rohrbach, den kände förespråkaren för en tysk imperialistisk linje, har öppet och ärligt utvecklat denna tankegång:

”Det ligger i problemställningens natur att turkarna, som på alla håll är omgivna av rovlystna grannar, måste försöka få hjälp av ett land som helst bör sakna territoriella intressen i Orienten. Tyskland är den bundsförvant de behöver. För oss vore det å andra sidan en svår motgång om Turkiet gick under. Om de turkiska områdena delades upp mellan andra stater, skulle de största bitarna tillfalla Ryssland och England, vilket för dessa länder otvivelaktigt skulle innebära en betydande maktförstärkning. Men även om Tyskland vid en delning skulle erhålla ett område av verkligt värde, skulle vi få att göra med en ändlös rad av nya svårigheter, eftersom Ryssland, England och på sätt och vis även Frankrike och Italien för närvarande är grannar till Turkiet och därigenom skulle kunna besätta och försvara sina andelar med lätt utförda truppförflyttningar, medan vi däremot helt saknar direkta förbindelser med Orienten ... *Ett tyskt Mesopotamien eller ett av oss dominerat Mindre Asien kan aldrig bli verklighet förrän Ryssland och Frankrike tvingas att överge sina nuvarande syften och ideal, det vill säga inte förrän krigsläget i världen klart ändras till förmån för Tyskland.*” (”Der Krieg und die deutsche Politik”, sid. 36)

Den 8 november 1898 svor turkarna i Damaskus vid den store sultanen Saladins minne att försvara och bevara den mohammedanska världen och profetens gröna fana, och i ett helt årtionde var man också ivrigt sysselsatt med att förstärka sultan Abbul Hamids bloddrypande välde; efter en kort period av övergående dissonanser fortsatte man sedan detta verk under ung-turkarnas regim. Frånsett de inbringande bankaffärerna gällde verksamheten främst en omorganisering och uppräckning av den turkiska krigsmakten, som erhöll förmånen att instrueras av ett stort antal tyska experter med von der Goltz i spetsen. Upprustningen av militärväsendet innebar självfallet ökade skattebördor för de turkiska bönderna, men den gav möjlighet till nya fina vinster för Krupp och bankmännen. Dessutom innebar den att den turkiska krigsmakten blev beroende av den preussiska militärledningen, som härigenom kunde stärka den tyska politikens ställning i medelhavsländerna och Mindre Asien.

Att Tysklands ”återuppbyggnad” av Turkiet endast är ett rent konstlat försök att bevara ett lik bevisas bäst av den turkiska revolutionens öde. I denna revolutions första stadium, då det ideologiska inslaget i ungturkarnas attityd ännu spelade en avgörande roll och man hade kvar sina vackra men orealistiska drömmar om en löftesrik vår med en genomgripande förnyelse av landets förhållanden, riktade man avgjort sina politiska sympatier mot England, som uppfattades som ett ideal för den moderna statstypen, medan Tyskland, som så länge öppet agerat som en stöttepelare för den gamle sultanens regim, av de nya härskarna betraktades som en motståndare. Revolutionen 1908 verkade vara den slutliga bekräftelsen på att Tysklands orientpolitik misslyckats; Abdul Hamids avsättning uppfattades också allmänt som en frigörelse från det tyska inflytandet. Men allt eftersom ungturkarna, sedan de kommit till makten, avslöjade sin fullständiga oförmåga att åstadkomma någon enda verkligt genomgripande ekonomisk, social eller politisk reform och alltmer visade sina kontrarevolutionära tendenser, kom utvecklingen automatiskt att svänga tillbaka mot Abdul Hamids gamla beprövade regeringsmetoder, där statsmakten stödde sig på den orientaliskt gränslösa utsugningen av bondebefolkningen och de med jämna mellanrum organiserade blodbaderna på förtryckta samhällsgrupper, som hetsats att flyga i strupen på varandra. Att med alla medel upprätthålla denna våldsregim blev alltså även ungturkarnas viktigaste mål, och följden blev att de snart också inom utrikespolitiken gick tillbaka till den gamla linjen. Detta innebar en ny allians med Tyskland.

För alla klarsynta iakttagare, och särskilt för de tyska socialdemokraterna, hade det sedan länge varit uppenbart att en verklig återuppbyggnad av det turkiska samhället var ett helt utsiktslöst företag och att det endast vittnade om en fåfängt reaktionär inställning att försöka

hålla samman denna ruttnande samhällsbyggnad; detta framgick klart av de sönderslitande motsättningarna mellan detta lands många olika befolkningsgrupper: armenier, kurder, syrier, araber och greker (för inte så länge sedan även albaner och macedonier) liksom av de många ekonomiska och sociala problemen i rikets skilda delar och av de vitala kapitalistiska framstegen i grannländer som de unga balkanstaterna – allra främst dock av den internationella kapitalismens ödeläggande verksamhet och stormakternas diplomatiska spel. Redan 1896, när det stora upproret på Kreta bröt ut, ägnades orientfrågan en grundlig analys i den tyska socialdemokratiska pressen; resultatet blev att man frångick den ståndpunkt Marx intagit vid tiden för Krim-kriget och karakteriserade ”Turkiets integritet” som ett arv från den europeiska reaktionen. Och ingenstans genomskådades ungturkarnas regim så snabbt och grundligt, i sin sociala ofruktbarhet och sina kontrarevolutionära tendenser, som i de tyska socialdemokratiska tidningarna. Det var också en sant preussisk idé att man skulle förse den murknande turkiska statskonstruktionen med militär rådgivning och moderna järnvägar, ägnade att underlätta en snabb mobilisering.¹

På sommaren 1912 var det redan dags för ungturkarna att lämna plats för kontrarevolutionen. ”Återuppbyggnadspolitikens” första åtgärd vid detta tillfälle var karakteristiskt nog en statskupp där författningen sattes ur spel; också i detta hänseende återgick man med andra ord till Abdul Hamids metoder.

Redan i det första Balkan-kriget led den av tyskarna organiserade turkiska krigsmakten ett snöpligt nederlag. Och det nuvarande kriget, i vars fruktansvärda virvlar Turkiet kastats för sin ”beskyddare” Tysklands skull, kommer obönhörligt att resultera i det turkiska rikets ytterligare förfall, kanske till och med i dess definitiva undergång.

Den tyska imperialismens bedrifter – samt de tyska bankintressena, som här är av avgörande betydelse – har gjort att vi i Orienten fått alla andra stater emot oss. Främst gäller detta England. Vad engelsmännen förlorade till sina tyska konkurrenter i Anatolien och Mesopotamien var inte bara en marknad med feta vinster – den förlusten accepterade man så småningom. Upprättandet av strategiskt användbara järnvägslinjer och förstärkandet av den av tyskarna inspirerade turkiska krigsmakten var emellertid världspolitiskt betydelsefulla företag, som träffade England på en utomordentligt öm punkt, på gränsen mellan Centralasien, Persien och Indien å den ena sidan och Egypten å den andra. ”England” – har Rohrbach påpekat i en skrift om Bagdad-banan – ”kan endast på ett ställe bli föremål för något verkligt ödesdigert angrepp med landstridskrafter, nämligen i Egypten. Förlorade engelsmännen Egypten, miste de inte enbart sin förbindelseled med Indien och Asien, Suez-kanalen, utan troligen också sina besittningar i Ost- och Centralafrika. Skedde detta på grund av en muhammedansk stat som Turkiet, kunde det dessutom få oerhörda återverkningar bland Englands 60 millioner muhammedanska undersåtar i Indien, liksom bland deras trosfränder i Persien och Afganistan. Som förutsättningar för att Turkiet skall kunna tänka sig en sådan aktion krävs emellertid att man förfogar över ett utbyggt järnvägssystem i Syrien och Mindre Asien, att en utbyggnad av den anatoliska järnvägen gör det möjligt att försvara Mesopotamien mot ett engelskt angrepp, att krigsmakten förstärks såväl kvantitativt som kvalitativt och att framsteg inom industrin förbättrar det allmänna ekonomiska läget.”

Och i boken ”Der Krieg und die deutsche Politik”, som publicerades strax efter världskrigets utbrott, skriver han så här:

”Syftet med Bagdad-banan var ursprungligen att Konstantinopel och det turkiska rikets militära kraftcentrum i Mindre Asien skulle erhålla en direkt förbindelse med Syrien och områdena kring Eufrat och Tigris ... Självfallet kunde man förutse att denna järnväg tillsammans med de banor som planerats och i vissa fall redan helt eller delvis fullbordats i Arabien och Syrien skulle skapa nya möjligheter att från Turkiet angripa Egypten ... Ingen kan förneka att Bagdad-banan kan bli något

av en politisk livförsäkring för Tyskland, om man lyckas skapa de nödvändiga förutsättningarna, av vilka den viktigaste är en allians mellan Tyskland och Turkiet.”

Så öppet uttalade sig denne halvt officiella talesman för den tyska imperialismen när det gällde planerna för vår politik i Orienten. Här fick den tyska utrikespolitiken helt nya konturer och visade tydliga anti-engelska tendenser, som i hög grad hotade det världspolitiska jämviktsläget. Tysklands hållning i Orienten blev på så sätt en praktisk tillämpning av det nya program som förebådats i flottpropositionen 1899.

Tysklands värnande om Turkiets integritet förde oss också i konflikt med balkanstaterna, vilkas utveckling möjliggjorts av Turkiets sönderfall. Dessutom ledde det till en konflikt även med Italien, som främst riktade sina imperialistiska förhoppningar mot turkiska besittningar. Redan vid Marocko-konferensen 1905 stod Italien på Englands och Frankrikes sida. Sex år senare inspirerade Österrikes annekterande av Bosnien italienarna att anfälla Tripolis – ett angrepp som i sin tur innebar upptakten till Balkankriget samt förebådade trippelliansens definitiva fiasko och Tysklands politiska isolering även på detta håll.

I Marocko-affären visade det sig att de tyska expansionssträvandena också riktade sig västerut. Ingenstans märktes det tydligare än där att man frångått Bismarcks politiska linje. Som bekant understödde Bismarck med vett och vilja fransmännens kolonialpolitik för att deras uppmärksamhet skulle dras bort från Elsass-Lothringen. De nya ledarna däremot önskade på alla sätt förhindra att Frankrike utvidgade sitt kolonialväld. I Marocko var läget ett helt annat än i Turkiet. Tyskland hade knappast några berättigade ekonomiska intressen i Marocko. Visserligen försökte de tyska imperialisterna förvandla Mannesmann-företagens anspråk på gruvkoncessioner, i utbyte mot det lån man gett den marockanske sultanen, till en viktig nationell angelägenhet. Men ingen som ville bli tagen på allvar kunde här tala om en tysk intressesfär, eftersom det var ett allmänt bekant faktum att såväl Mannesmann-firman som Krupp-Schneider-bolagen, den andra av de båda konkurrerande kapitalistiska intressegrupperna i Marocko, utgjorde en synnerligen internationell blandning av tyska, franska och spanska spekulanter. Så mycket mer karakteristiska för den nya inställningen blev därför det eftertryck och den målmedvetna utformning som det tyska riket gav sina anspråk på att få medinflytande över Marockopolitiken, de anspråk som man 1905 så plötsligt framförde för att protestera mot den franska dominansen där. På så sätt åstadkom man den första världspolitiska sammanstötningen med Frankrike. 1895 hade Tyskland tillsammans med Frankrike och Ryssland sökt hindra det triumferande Japan från att använda sig av sina militära framgångar i kriget mot Kina. Fem år senare drog det, sida vid sida med Frankrike, ut på ett stort plundringståg mot Kina. På grund av Marocko-frågan måste det tyska riket nu ge sin politik gentemot Frankrike en helt ny inriktning. I Marocko-krisen, som under de sju år den varade vid två tillfällen var nära att leda till krig mellan Tyskland och Frankrike, gällde det inte längre någon revanschfråga, som anknöt till någon tidigare europeisk konflikt. Vad som inträffat var i stället att en helt ny motsättning skapats genom att den tyska imperialismen börjat konkurrera med den franska. I slutuppgörelsen lät Tyskland nöja sig med de franska delarna av Kongo, vilket innebar att man erkände att man inte hade några nationella intressen av vikt att bevaka i Marocko. Just därigenom blev det tyska agerandet i Marocko-affären en företeelse av vittgående politisk betydelse. Bristen på mer preciserade krav och syften avslöjade Tysklands omätliga aptit och utgjorde en allmän imperialistisk krigsförklaring, riktad mot Frankrike. Olikheten emellan de båda staterna kom här i en utomordentligt skarp belysning. På den ena sidan hade man en stat med befolkningsstagnation och långsam industriell utveckling, en stat som var i hög grad beroende av sina ekonomiska investeringar i utlandet och som dignade under ett kolonialsystem som den endast med mödosamma ansträngningar lyckats hålla samman; och på den andra sidan hade man en ung och stark kapitalism, som såg sig omkring i världen för att kunna rycka till sig kolonier. Att man skulle kunna lägga under sig engelska

kolonier fick betraktas som helt omöjligt. Därför måste de tyska imperialisternas aptit främst rikta sig mot Frankrikes besittningar samt mot de asiatiska delarna av Turkiet. De franska besittningarna kunde också 'komma väl till pass för att eventuellt ersätta Italien för de österrikiska expansionssträvandena på Balkanhalvön och skapa en affärsgemenskap som höll det kvar inom trippelalliansen. Att de tyska anspråken på Marocko måste ha gjort de franska imperialisterna utomordentligt oroliga är självklart, eftersom tyskarna, så snart de fått någon form av fotfäste där, när som helst skulle kunna få till stånd ett uppror inom hela det franska koloniområdet i Nordafrika; det skulle bara behövas att man levererade vapen till den infödda befolkningen, som alltid står redo att slåss mot de franska erövrarna. Genom att Tyskland gått med på att uppge dessa anspråk och accepterat den kompensation som erbjudits hade den omedelbara faran avlägsnats, men den franska oron och den nu en gång skapade världspolitiska konfliktmöjligheten stod kvar.²

Marocko-politiken förde Tyskland till en konflikt inte endast med Frankrike utan även med England. Marockos närhet till Gibraltar, den andra av de båda viktigaste centralpunkterna för samfärdseln inom det världsomspännande brittiska riket, kom de tyska imperialisternas aggressivt framställda krav att te sig som en delvis mot England riktad demonstration. Den första formella protesten från Tysklands sida riktades dessutom direkt mot 1904 års uppgörelse mellan England och Frankrike rörande Egypten och Marocko, och man krävde i otvetydiga ordalag att England inte skulle försöka ingripa i Marocko-affären. Ingen kunde sväva i tvivelsmål om vilken inverkan en sådan begäran måste få på relationerna mellan Tyskland och England. Den 8 november 1911 skildrade *Frankfurter Zeitungs* londonkorrespondent i klara ordalag den situation som uppstått:

”Resultatet har blivit detta: en million negrer i Kongo, ett fruktansvärt skriande och en häftig förbittring gentemot 'det svekfulla England'. Skränandet är en sak som kommer att gå över så småningom. Men förhållandet mellan oss och England har blivit helt ohållbart: med största sannolikhet kommer det att leda till krig, om man inte å det snaraste kan åstadkomma en väsentlig förbättring ... *Panther*-affären var, som *Frankfurter Zeitungs* berlinkorrespondent nyligen träffande uttryckte det, ett sätt att ge det franska folket en stöt för bröstet, en påminnelse om att Tyskland alltjämt var en faktor att räkna med ... Vilken följd denna framstöt skulle få *här*, kan man i Berlin knappast ha behövt grubbla över; ingen journalist i London har betvivlat att England omedelbart skulle ge *fransmännen* sitt kraftfulla stöd. Hur kan *Nord-deutschen Allgemeinen Zeitung* alltjämt lika hårdnackat hävda att Tyskland inte behöver underhandla med andra nationer än Frankrike? De europeiska ländernas politiska intressen har under de senaste århundradena kommit att bli allt mer beroende av varandra. Det hör till politikens naturlagar att en nations olycka fyller en del av dess grannar med sorg och andra med förtjusning. När *österrikarna* för två år sedan råkade in i en skarp tvist med *Ryssland*, dök Tyskland i full stridsutrustning upp på scenen – trots att man i Wien, enligt vad som senare blivit känt, skulle ha föredragit att klara av saken på egen hand ... Det är svårt att fatta hur man i Berlin kunde tro att engelsmännen, som nätt och jämt kommit igenom en period av häftigt antityska stämningar, plötsligt skulle kunna låta sig övertygas om att våra underhandlingar med Frankrike inte angick dem det ringaste. Innerst inne var det en fråga om makt, ty hur lekfull en stöt för bröstet än kan te sig, skapar den ändå lätt hos den angripne en fruktan för nya och hårdare törnar ... Situationen har hunnit bli mindre kritisk sedan dess. Vid det tillfälle då Lloyd George tog till orda förelåg akut fara för ett krig mellan Tyskland och England ... Är det realistiskt att tro att Sir Edward Grey och hans anhängare kommer att vilja ändra sin tidigare politik – om den är berättigad eller inte kan vi lämna därhän – i Marockofrågan? Det förefaller oss som om den tyska politiken avslöjat sig som helt ohållbar, om man i Berlin verkligen inbillar sig något sådant.”

På detta sätt har vår imperialistiska politik skapat farliga konflikter i Mindre Asien och Marocko, mellan England och Tyskland och mellan Tyskland och Frankrike. Men hur har relationerna varit mellan Tyskland och Ryssland? Vad är det som från början orsakat motsättningarna på denna punkt? I den upphetsade stämning som bemäktigade sig alla officiella organ under krigets första veckor var tyskarna beredda att tro vad som helst. Man

trodde att kvinnorna i Belgien stack ut ögonen på tyska fångar, att kosackerna åt stearinljus och slet småbarn i stycken; och att ryssarnas politik gick ut på att annektera det tyska riket, förintä den tyska kulturen och förslava hela det tyska folket under ett skoningslöst tyrannvälde.

Den 2 augusti stod följande att läsa i den socialdemokratiska tidningen *Chemnitzer Volksstimme*:

”I detta ögonblick framstår det som vår främsta plikt att gemensamt kämpa mot det ryska barbariet. Tysklands kvinnor och barn får inte bli offer för den ryska bestialiteten, och deras fosterland får inte bli kosackernas rov. Ty om våra motståndare segrar, blir det inte England eller Frankrike utan Ryssland som kommer att härska över det tyska riket. Därför är det i detta ögonblick vår uppgift att värna allt som den tyska kulturen och den tyska friheten skänkt oss mot en barbarisk och skoningslös fiende.”

Samma dag utropade *Fränkische Tagespost*:

”Vi vill inte att kosackerna, som redan besatt alla samhällen i gränsområdet, ska komma störtande in i vårt land och rasera våra städer. Vi vill inte att den ryske tsaren, vars fredskärlek socialdemokratin vägrade tro på redan när hans fredsmanifest offentliggjordes, ska få härska över någon människa av tyskt ursprung.”

Och *Königsberger Volkszeitung* skrev den 3 augusti:

”Ingen av oss, vare sig han är duglig till krigstjänst eller inte, får ens för ett ögonblick betvivla att vi måste göra allt vi förmår för att hålla detta fördärvbringande väldes inflytande borta från våra gränser; ty om det segrade, skulle tusentals av våra kamrater dömas att förmäktas i de fasansfulla ryska fångelserna. Under rysk spira kan folket inte erhålla någon som helst självbestämmanderätt. Varken socialdemokratiska tidningar eller socialdemokratiska partigrupper är tillåtna i Ryssland. Därför kan det inte för någon av oss nu te sig rimligt att acceptera möjligheten av en rysk seger – samtidigt som vi håller fast vid vårt motstånd mot krigets idé, måste vi alla samarbeta för att freda oss mot de banditer som härskar i Ryssland.”

Vi ska vänta med att gå närmare in på förhållandet mellan tsarismen och den tyska kulturen. Relationerna ‘mellan dessa båda begrepp har skapat ett helt kapitel för sig i berättelsen om de tyska socialdemokraternas inställning till kriget. Vad beträffar tsarens önskan att erövra Tyskland, kunde man lika gärna hävda att ryssarna ville införliva hela Europa – varför inte också med månen på köpet – med sitt välde. I verkligheten är det endast två stater vilkas nationella ‘existens hotas av det nu pågående kriget: Belgien och Serbien. Mot båda dessa länder har tyskarna riktat sina kanoner, samtidigt som våra ledare skriat om att Tysklands existens är i fara. Det går naturligtvis inte att diskutera med folk som tror på allt som den vildaste propagandan påstår. Men människor, som inte låter sig påverkas av pöbelinstinkter av det slag som den nationalistiska hetspressens appeller vädjar till utan i stället bedömer läget efter de realpolitiska faktorerna, måste inse att det för tsarväldet inte är lättare att erövra Tyskland än att lägga under sig hela världen. De ledande i Ryssland är kvalificerade skurkar men inte några galningar, och den politik de för har, trots sin egenart i mångt och mycket, en viktig egenskap gemensam med de flesta andra staters: den rör sig inte i det blå utan i de reella möjligheternas värld, där man måste ta hänsyn till en mängd olika faktorer. När våra partiredaktörer fruktar att tyska socialdemokrater ska få tillbringa sina återstående dagar i Sibirien, och att vårt land ska bli förslavat under det ryska oket – då bedömer de den politiska verkligheten sämre än det blodbesudlade tsarväldets ledare, trots de senares moraliska underlägsenhet. De ryska statsmännen vet mycket väl att man inte efter behag kan införa ett nytt styrelseskick i vilket samhälle som helst; varje statsskick vilar på en bestämd social och ekonomisk grundval, och de ryska härskarna har bittert fått erfara att denna grundval inte ens i deras eget land riktigt svarar mot den styrelseform de försöker praktisera. De vet också att den reaktionära överklassen måste basera sin makt på sitt lands inre förhållanden, och i vårt land

är det den Hohenzollern-styrda polisstaten och det preussiska valsystemet som svarar mot deras egen typ av diktatur. Ett fördomsfritt studium av vår situation visar på så sätt klart och tydligt att vi inte behöver frukta att ryssarna, om de mot all sannolikhet skulle segra i kriget, på allvar skulle försöka rubba dessa hörnstenar i det tyska samhället.

De reella motsättningarna mellan Tyskland och Ryssland gällde helt andra ting. De hade ingenting att göra med inrikespolitiken, där det tvärtom mellan de båda staterna finns stora likheter, grundade på en sekelgammal ömsesidig sympati, utan återfanns i stället på det utrikespolitiska området, de stora internationella jaktmarkerna.

Imperialismen utgör i Ryssland, precis som i västländerna, en sammansättning av en rad vitt skilda faktorer. Dess viktigaste beståndsdel är emellertid inte, som i Tyskland och England, de kapitalistiska strävandena för ekonomisk expansion, utan i stället landets rent politiska självhävdebegär. Den ryska industrin har förvisso sedan länge kunnat visa upp en omfattande export till Orienten, Kina, Persien och Centralasien; på det för den kapitalistiska produktionen utmärkande sättet har detta skett utan att man lyckats utveckla hemmamarknaden nämnvärt, och de styrande har sökt uppmuntra denna utrikeshandel, eftersom den på ett välbehövligt sätt stöder dem i deras egen ”intressesfär”. Men det är de politiska intressena som här spelar den pådrivande rollen. Tsarväldets erövringslystnad återspeglar dels expansionsbehovet inom ett rike som idag omfattar 170 millioner invånare och som av såväl strategiska som handels-tekniska skäl vill nå ut till det öppna havet, till Stilla havet i öster och Medelhavet i söder. Den påverkas också av tyranniets existensvillkor, av nödvändigheten av att på den världspolitiska scenen spela en tillräckligt aktad roll för att kunna få behålla den för tsarväldet absolut nödvändiga ekonomiska krediten hos rikare länder. Det dynastiska självhävdebegäret får inte heller glömmas bort; här liksom i alla andra monarkier har det en viss betydelse. En härskargrupp som kommit i en allvarlig konflikt med sitt folk försöker gärna förstärka sin internationella prestige för att dölja de inre svårigheterna.

De moderna kapitalistiska intressena håller emellertid på att få ökad betydelse för tsardömet imperialism. Den ännu utvecklade ryska kapitalismen har självfallet svårt att göra verkligt betydelsefulla framsteg så länge det politiska enväldet är totalt – i det stora hela har den fått finna sig i att stå kvar på ett tämligen primitivt stadium – men väldiga framtidsmöjligheter skulle öppna sig för den, om man kunde börja utnyttja detta jättelika rikets naturtillgångar. Det råder inte något tvivel om att Ryssland, om det erhåller en modernare styrelseform, snabbt kommer att utvecklas till den främsta kapitalistiska nationen – förutsatt att inte klasskampen grusar dess möjligheter, innan utvecklingen hunnit få tillräckligt lång tid på sig. Det är denna framtidsbild som redan nu gett den ryska bourgeoisien dess expansionsbegär, dess starkt imperialistiska ambitioner och dess vilja att med sådan kraft hävda sina anspråk vid fördelningen av världens tillgångar. Denna allmänna hållning får ytterligare stöd tack vare en del mycket påtagliga intressen av stor aktualitet. Främst spelar här rustningsindustrins och dess leverantörers intressen in; även i Ryssland är den tunga industrin ju utomordentligt viktig. Därefter kommer konfrontationen med det ”inre fienden”, det revolutionära proletariatet, som fått de ryska borgarna att i högre grad än tidigare tro på militarismens och världspolitikens frestelser och som kommit dem att sluta upp bakom den kontrarevolutionära regimen. Inför revolutionshotet har imperialismen fått ett allt starkare stöd inom Rysslands borgerliga grupper, särskilt bland liberalerna, och denna tendens har gett en mer modern prägel åt tsardömet gamla utrikespolitiska program. Dardanellerna, som Bismarck i en berömd karakteristik kallat ”nyckeln till de ryska besittningarna kring Svarta havet”, har nu blivit det viktigaste föremålet för såväl den ryska bourgeoisiens nyväckta erövringsbegär som tsardömet redan tidigare välbekanta rovlystnad. Sedan 1700-talet har Ryssland för dess skull utkämpat en lång rad blodiga krig mot Turkiet; det har sökt uppträda i rollen som Balkans befriare, och med denna målsättning för ögonen har det låtit en oerhörd mängd människor

offras vid Ismail, Navarin och Sinope, vid Silistra och Sevastopol, vid Plevna och Shipka. Nödvändigheten av att försvara de av ett fasansfullt turkiskt förtryck hotade ras- och trosfränderna blev hos det ryska folket en lika allmänt accepterad föreställning som tvånget att skydda vår frihet och kultur mot det ryska hotet blivit inom den tyska socialdemokratien.

Den ryska bourgeoisien kände dock betydligt mer entusiasm inför de framstötter man planerade vid Medelhavet än inför den kulturmission tsarväldet ansåg sig företräda i Mandjuriet och Mongoliet. Kriget mot Japan kritiserades skarpt av liberalerna, därför att de ansåg det ansvarslöst att splittra de krafter som borde sättas in mot den ryska utrikespolitikens viktigaste mål: Balkanhalvön. Men detta olyckliga militära företag kom ändå, låt vara indirekt, också det att koncentrera den ryska ledningens intresse mot detta område. De engelska imperialisterna kunde inte undgå att känna en stark oro över den ryska maktpolitikens utbredning i Ost- och Centralasien. Frukten för att det väldiga indiska väldets säkerhet skulle kunna hotas måste hos engelsmännen skapa en tilltagande misstro gentemot tsardömet avsikter i Asien. På så sätt blev spänningen mellan England och Ryssland i Asien vid seklets början den världspolitiska scenens farligaste konfliktmöjlighet, och det kommer den med största sannolikhet åter att bli när det nu rasande världskriget en gång nått sitt slut. Situationen förändrades tack vare tsardömet stora nederlag 1904 och den revolution som senare bröt ut i Ryssland. Efter denna märkbara försvagning av tsarväldet kom dock en viss avspänning i relationerna med England, och 1907 slöt de båda staterna till och med ett fördrag om en gemensamt utformad kontroll av Persien. På det hela taget lyckades man vid denna tid uppnå vänskapligare kontakter i frågor som rörde läget i Centralasien. Därigenom låstes Rysslands möjligheter att inlåta sig på några större företag österut, och genast koncentrerade man med så mycket större iver sina förhoppningar till det tidigare favoritmålet – Balkan-politiken. Det var nu som tsarväldet – för första gången efter ett helt århundrade av fast och troget upprätthållen vänskap med vårt lands kultur – kom i konflikt med det tyska riket. Ryssarnas väg mot Dardanellerna måste gå över Turkiets döda kropp, som Tyskland sedan något decennium ansåg sig förpliktad att försöka blåsa liv i. Visserligen har ryssarna åtskilliga gånger ändrat de yttre dragen i sin Balkan-politik och själva talat för bevarandet av Turkiets ”integritet” – med det tysta förbehållet att man får återkomma till detta lands uppdelning vid ett lägligare tillfälle. Här har en viss bitterhet spelat in; man har varit besviken över hållningen hos de befriade Balkan-folken, som försökt undvika att bindas vid det ryska riket som ett slags vasaller. Men nu var likviderandet av Turkiet någonting som passade såväl Rysslands som Englands planer – engelsmännen önskar förstärka sin ställning i Indien och Egypten genom att förena de däremellan belägna turkiska områdena – Arabien och Mesopotamien – till ett stort muhammedanskt lydland under brittiskt styre. Den ryska imperialismen kom alltså, i likhet med den engelska, att i Orienten kollidera med de tyska imperialisternas intressen. Tyskarna, som haft den största nyttan av Turkiet i det skick det redan befann sig, hade ställt sig som dess skyddande vaktposter vid Bosporen.³

Med Österrike kom den ryska Balkan-politiken emellertid i en ännu skarpare konflikt än med Tyskland. Och den tyska imperialismen hänger oupplösligt fast vid den österrikiska som vid en siamesisk tvillingbror.

Den tyska utrikespolitiken har gjort landet så isolerat att Österrike blivit dess enda bundsförvant. Förbundet mellan de båda länderna är gammalt – det bildades på Bismarcks initiativ redan 1879 – men det har helt förändrats till sin innebörd under årens lopp. I likhet med fiendskapen gentemot Frankrike har samhörigheten med Österrike under de senaste årtiondena fått en alltigenom ny betydelse. Bismarcks syfte var främst att försvara de besittningar man vunnit i sextiotalets krig. Den trippelallians han skapade var ägnad att bevara status quo; den innebar att Österrike erkände det av Bismarck skapade tyska statsförbundet och Preussens militära hegemoni. Österrikes erövringsplaner gentemot Balkan-området var

för Bismarck lika oacceptabla som den koloni Tyskland ryckt till sig i Sydafrika. I skriften *Gedanken und Erinnerungen* säger han så här:

”Det är naturligt att Donau-bäckenets innevånare har behov och anspråk som sträcker sig ut över deras lands nuvarande gränser, och det tyska rikets författning visar vilken väg Österrike kan följa för att förena de politiska och materiella intressena hos folkgrupperna mellan *Kotorviken* och den östra rumänska gränsen. *Men Tyskland är inte förpliktat att offra sina innevånarens blod och tillgångar för att dess grannar ska kunna utvidga sitt territorium.*”

Ett mer drastiskt uttryck för samma tanke finner man i hans berömda uttalande att Bosnien inte var någonting som han ville riskera så mycket som en enda pommersk soldats ben för. Att Bismarck aldrig haft några planer på att låta trippelliansen aktivt tjäna Österrikes expansionssträvanden framgår också klart av det fördrag han 1884 slöt med Ryssland: där förklarades att Tyskland skulle ställa sig neutralt i händelse av ett krig mellan Ryssland och Österrike.

I och med att de imperialistiska tendenserna tagit överhanden i den tyska politiken har emellertid inställningen till Österrike blivit en annan. Genom att vara beläget mellan Tyskland och Balkanhalvön har Österrike-Ungern kommit att ligga nära den tyska orientpolitikens brännpunkt. På grund av sin självförvållade politiska isolering har Tyskland inte haft råd att få Österrike som sin fiende – det hade varit liktydigt med att se alla storvulna planer falla till marken. Men också om Österrike-Ungern försvagades och föll sönder, så att Turkiet gick under och England, Ryssland och Balkan-staterna fick sin ställning kraftigt förstärkt, skulle visserligen Tyskland enas och stärkas nationellt men tvingas begrava hela sitt imperialistiska program.⁴ Följden blev att den tyska imperialismen i sitt eget intresse måste försöka säkra den habsburgska monarkins ställning, på samma sätt som den måste verka för Turkiets bevarande.

Österrikes hållning innebär emellertid ett ständigt krigshot inom Balkan-området. I och med att Turkiets sönderfall skapade och förstärkte de nya staterna på Balkanhalvön skapades också Österrikes irritation över att ha dessa unga grannländer tätt inpå sina egna gränser. Det är uppenbart att den habsburgska monarkins fall måste påskyndas genom tillkomsten av dessa livskraftiga och oberoende nationer, bildade av samma folkgrupper som det habsburgska väldet självt till stor del är hopfogat av och som det förmår hålla samman endast med hjälp av hårda diktaturlagar.⁵ Österrikes inre försvagning framgår tydligt av dess attityd mot alla Balkan-länderna men allra mest av dess politik mot Serbien. Trots sin imperialistiska aptit, som än riktades mot Saloniki och än mot Durazzo, var Österrike inte i stånd att erövra Serbien, inte ens innan detta rike vuxit och förstärkts genom de båda Balkankrigen. Om man annekterat Serbien hade man nämligen på ett alltför farligt sätt utökat den motspänstiga sydslaviska folkgrupp som man redan tidigare haft svårt att tygla under Wiens brutala och klumpigt reaktionära regim. Men österrikarna har inte heller kunnat bära att Serbien utvecklas till en vanlig självständig stat, med vilket deras land skulle kunna underhålla normala handelsförbindelser. Den habsburgska monarkin utgör nämligen inte någon vanlig kapitalistisk statsledning utan består av några löst sammanfogade grupper av samhällsparasiter, som vill använda statens maktmedel till att roffa åt sig så stora egna vinster som möjligt, innan furstendömet faller samman. För att uppmuntra de ungerska jordbrukarna och för att trissa upp livsmedelspriserna har Österrike förbjudit import av frukt och boskap från Serbien, och denna lantbrukarnation ‘har sålunda blivit avstängd från den viktigaste marknaden för landets produkter. För att uppmuntra Österrikes tunga industri tvingade man serberna att köpa dennas produkter till de högsta priser man kunde genomdriva. För att beröva serberna deras möjligheter att bli handelsmässigt (Ah politiskt oberoende stoppade man också deras försök att genom ett förbund med Bulgarien i öster nå fram till Svarta havet, liksom man i väster hindrade dem från att förvärva en albansk hamn som skulle ha gett dem en kontakt med Medelhavets fraktleder. Den österrikiska Balkan-politikens mål var med andra ord helt enkelt

att kväva Serbien. Men den utgjorde samtidigt en lika stor fara för de övriga Balkan-staterna, eftersom den hela tiden gick ut på att sabotera deras inre utveckling och inbördes grannsämja. Ständigt hotades dessa länders existens och utvecklingsmöjligheter av den österrikiska imperialismen, vars anspråk än gällde Bosnien, än Novibazar och Saloniki och än den albanska Medelhavskusten. För att tillfredsställa dessa österrikiska tendenser och på samma gång konkurrera med Italien presenterade man sedan ”det fria Albanien” (styrt av en tysk furste), en löjeväckande statskonstruktion, som från första början blev en lekboll i händerna på de rivaliserande imperialistiska intrigörerna.

Österrikes imperialistiska politik blev på så sätt en hämsko på hela det senaste årtiondets utveckling på Balkan-halvön. Frågan var om den habsburgska monarkins intressen eller den kapitalistiska utvecklingen inom Balkan-länderna skulle tillåtas avgå med segern. Balkan hade knappt hunnit befrias från det turkiska väldet förrän det andra problemet, hur man skulle undanröja de österrikiska hindren, uppenbarade sig. Historiskt sett är Österrike-Ungerns slutliga fall endast ett led i en viktig internationell utvecklingsprocess; det utgör en logisk följd av Turkiets tendenser att falla sönder.

Österrikes desperata politik kunde inte leda till något annat än krig, ett världskrig. Bakom Serbien stod nämligen Ryssland, som måste hålla fast vid denna beskyddarroll för att inte mista sitt inflytande på Balkanhalvön och tvingas överge hela sitt imperialistiska orient-program. Rysslands syften gick stick i stäv mot Österrikes; man önskade i Moskva att Balkan-staterna skulle stabiliseras och enas under ryskt beskydd. Balkan-förbundet, som i det segerrika kriget 1912 nästan helt lyckades driva ut turkarna ur Europa, var Rysslands verk och hade i första hand skapats för att torpedera den österrikiska politiken. Visserligen förstördes detta förbund, trots alla ryska ansträngningar, i och med att det andra Balkan-kriget bröt ut, men när serberna gått segrande ur detta krig blev de ändå tvungna att söka Rysslands stöd, eftersom Österrike blivit deras dödsfiende. Tyskland, som ansåg sig så beroende av den habsburgska monarkins tryggade existens, såg sig i sin tur tvunget att på varje punkt stöda Österrikes ultrareaktionära Balkan-politik och kom på så sätt att stöta sig ännu mer med ryssarna.

Österrikarnas agerande ledde dessutom till en konflikt även med Italien, som gärna skulle se habsburgarnas välde falla sönder på samma sätt som den turkiske sultanens. Den italienska imperialismen använder indignationen över Österrikes italienska besittningar som en passande täckmantel för sitt eget expansionsbegär, som i det nuvarande läget främst riktar sig mot Albanien och på andra sidan om Adriatiska havet. Trippelalliansen fick en hård törn redan genom Tripolis-kriget och miste all betydelse i det krisläge som uppstod efter de båda Balkan-krigen, då de båda centralmakterna fick hela omvärlden emot sig. Den tyska imperialismen, politiskt fastkedjad vid de ruttnande liken av vad som en gång varit två viktiga bundsförvanter, styrde nu med ’halsstarrig konsekvens direkt mot ett världskrig.

Det insåg man mycket väl, när man slog in på denna kurs. Österrike påskyndade utvecklingen genom att redan för flera år sedan överge alla betänkligheter och störta sig mot fördärvet. Dess ledande militära och klerikala grupper, med ärkehertig Franz Ferdinand och hans tjänstvillige hejduk baron von Chlumezki i spetsen, väntade otåligt på en förevändning för att kunna slå till. För att ingjuta den verkligt effektiva sortens krigshysteri hos de tysktalande folken lät man år 1909 publicera professor Friedmanns ryktbara dokument, som vittnade om serbernas djävulska ränker mot den habsburgska monarkin och som endast hade det lilla felet att vara förfalskade från början till slut. Några år senare basunerade man ut rapporterna om den österrikiske konsuln Prohaskas ohyggliga martyrium, i hopp om att de skulle bli gnistorna som tände den stora krutladdningen – under tiden traskade den välmående Prohaska glatt visslande omkring på sina vanliga promenadstråk i den stad där han var stationerad. Till sist kom emellertid attentatet i Sarajevo, ett upprörande brott, som gav militaristerna deras efterlängtade chans. ”Om någonsin ett blodsoffer har haft en befriande, förlösande verkan,

måste det ha varit denna gång”, jublade den tyska imperialismens språkrör. I Wien var man om möjligt ännu mer entusiastisk och beslöt sig för att utnyttja de högvälborna liken innan de hunnit kallna.⁶ Efter hastiga överläggningar med Berlin gjorde man upp anfallsplanerna och sände iväg sitt ultimatum, facklan som skulle sätta hela Europa i brand.

Det var helt uppenbart att dådet i Sarajevo endast utgjort en förevändning. När det gällde verkliga konfliktersaker hade tiden sedan länge varit mogen, och de politiska grupperingar som låg bakom utbrottet hade existerat sedan ett årtionde tillbaka. För varje år hade urladdningen kommit allt närmare, och utvecklingen påskyndades av den senaste tidens händelser: revolutionen i Turkiet, annekterandet av Bosnien, Marocko-krisen, Tripolis-expeditionen och de båda Balkan-krigen. Alla militäranslag under de senaste åren har bestämts av myndigheter som haft detta krig i tankarna; man har medvetet förberett sig för den oundvikliga kraftmätningen. Inte mindre än fem gånger under loppet av några få år var det nära att krigsutbrottet kommit. Första gången var på sommaren 1905, när Tyskland på allvar började framföra sina krav i Marockofrågan. Andra gången var tre år senare, då England, Ryssland och Frankrike efter regentmötet i Reval ville ställa Turkiet inför ett ultimatum, medan Tyskland stod berett att militärt ställa sig på turkarnas sida; endast tack vare den turkiska revolutionens plötsliga utbrott lyckades man uppskjuta denna sammandrabbning.⁷ Tredje gången var i början av 1909, då annekterandet av Bosnien fick Ryssland att börja mobilisera; vid detta tillfälle förklarade Tyskland i otvetydiga ordalag att det var berett att omedelbart ställa sig på Österrikes sida i händelse av krig. Sommaren 1911, då ”Panther” sändes mot Agadir, hade det utan minsta tvivel blivit krig om inte Tyskland genom prisgivandet av Kongo förmåtts att avstå från sina anspråk på Marocko. Det femte utomordentligt farliga tillfället kom vid början av 1913, när ryssarna planerade att marschera in i Armenien, vilket fick Tyskland att än en gång förklara sig berett att gå i krig.

Under dessa åtta år låg världskrigshotet hela tiden i luften. Varje gång man lyckades uppskjuta krigsutbrottet, berodde den vunna fristen endast på att någon av stormakterna inte ännu ansåg sig tillräckligt förberedd. I synnerhet vid tiden för ”Panther”-äventyret hade världskriget mycket väl kunnat komma, utan att det behövts någon mördad ärkeherdig, några franska flygare över Nürnberg eller någon rysk invasion i Ostpreussen. Tyskland föredrog dock att invänta ett lägligare tillfälle. Detta framgår klart av öppenhjärliga tyska imperialisters deklamationer, exempelvis den här: ”Den tyska regeringen har anklagats för svaghet i sitt uppträdande under Marocko-krisen 1911. Denna felaktiga uppfattning beror på att man förbisett följande: när vi sände ”Panther” mot Agadir, pågick alltjämt arbetet på Nord-Östersjökanalens ombyggnad, befästandet av Helgoland var långt ifrån färdigt, och vår flotta var i alla avseenden betydligt mindre beredd att mäta sina krafter med den engelska än vad den hunnit bli tre år senare. Dessa tre faktorer gjorde att vår militära slagkraft den gången var avsevärt mindre än den var år 1914. *Det vore ju helt enkelt dåraktigt att vilja provocera fram en avgörande kraftmätning i ett läge som är vida mer ofördelaktigt än det man kan uppnå genom att vänta en tid.*”⁸ Först måste man rusta upp den tyska flottan och få riksdagen att godkänna de väldiga militäranslagen. På sommaren 1914 kände sig Tyskland färdigrustat för kriget, medan Frankrike alltjämt laborerade med sin treåriga värnplikt och Ryssland ännu inte avslutat sitt nya program för härens och flottans organisation. Nu gällde det att handla med kraft och snabbhet för att utnyttja situationen. Samme Rohrbach, som inte endast var den tyska imperialismens ivrigaste förespråkare utan även fungerade som ett halvofficiellt språkrör för de styrande kretsarna i Tyskland, karakteriserade läget med dessa ord: ”För oss – det vill säga för Tyskland och Österrike-Ungern – var det huvudsakliga problemet att en skenbar och tillfällig eftergivenhet från Rysslands sida kunde tvinga oss att vänta till dess att Frankrike och Ryssland hunnit fullborda sin upprustning.”⁹ Den stora risken i juli 1914 bestod med andra ord i att den tyska regeringens ”fredsansträngningar” kunde få till följd att

ryssarna och serberna gav efter för de tyska kraven. ”Med djup smärta nödgades vi konstatera att våra outtröttliga bemödanden för att rädda världsfreden hade misslyckats” – så lät det tidigare på officiellt tyskt håll.

När de tyska bataljonerna marscherade in i Belgien och krigsutbrottet och belägringstillståndet presenterades för Tysklands riksdag som fullbordade fakta, kunde detta alltså knappast för den socialdemokratiska riksdagsgruppen te sig som någon överraskning, som någon blixtnedfall från en klar himmel – för dem som kände till det politiska sammanhanget var det ju inte någon oförutsedd katastrof som inträffat. Det världskrig som officiellt började den 4 augusti var samma krig som imperialismen i Tyskland och andra länder outtröttligt arbetat för att få i gång, samma krig som den tyska socialdemokratin lika outtröttligt varnat för i tio års tid, samma krig som socialistiska riksdagsmän, journalister och pamflettförfattare tusentals gånger brännmärkt som ett lättsinnigt imperialistiskt brott, vilket inte hade något annat samband med nationens och kulturens intressen än att det skulle bli till skada för bådadera.

Och i verkligheten gäller detta krig för vår del inte ”Tysklands existens och utveckling i frihet”, som den socialdemokratiska riksdagsgruppen fått för sig. Inte heller gäller det den tyska kulturen, som våra partitidningar påstår. I stället är det fråga om de tyska bankintressenternas vinster i Turkiet och om de vinster Krupp- och Mannesmann-företagen hoppas kunna tillförsäkra sig i Marocko ... vidare gäller det det reaktionära Österrikes existens: ”denna märkliga konstruktion av organiserat förfall, som går under beteckningen Habsburgmonarkin”, för att tala med ”Vorwärts” karakteristik från den 25 juli 1914. Man har också intresse av att bevara det turkiska väldet i Mindre Asien, de kontrarevolutionära krafterna på Balkanhalvön, de ungerska tillgångarna samt den ärorika kultur som representeras av namnen Friedmann och Prohaska.

Inom en stor del av vår partipress var man upprörd över att Tysklands motståndare hetsat upp ”vildar”, färgade infödingar från kolonierna, och dragit in dem på sin sida i kriget. Men i dag spelar dessa folk i kriget ungefär samma roll som de europeiska staternas socialistiska proletärer. Och om Reuter-meddelandena hade rätt i att Maori-folket på Nya Zeeland brann av längtan efter att få dra i fält för Englands ära, då hade dessa infödingar precis lika mycket begrepp om sitt eget bästa som det tyska socialdemokratiska partiet, där man förväxlat Turkiets, Habsburgarnas och de tyska bankintressenternas bevarande med värnandet om det tyska folkets existens, frihet och kultur. En viktig skillnad fanns det dock: Maori-folket ägnade sig ännu för en mansålder sedan åt kannibalism och inte åt marxistisk teori.

Kapitel 5

Det fanns emellertid en extra betydelsefull faktor, som utan tvivel spelade en avgörande roll för partiets hållning vid krigets början: tsarismen. Mot tsarismen! Så lød den viktigaste parollen i den socialdemokratiska riksdagsgruppens förklaring. Den inspirerade den socialistiska pressen att tala om en kamp för hela den europeiska kulturen.

Den 31 juli skrev Frankfurter Volksstimme:

”Den tyska socialdemokratin har under många år ansett tsarväldet vara den europeiska reaktionens mest blodbesudlade beskyddare; vår inställning till det är densamma i dag, då det fyller sina fångelser med politiska motståndare och likväl darrar inför hotet från arbetarrörelsen, som vid den tid då Marx och Engels uppmärksamt följde dess brottsliga handlingar. För att göra upp räkningen med detta ohyggliga samhälle bör vi nu följa de tyska fanorna ut i striden.”

Samma dag skrev *Pfälzische Post* i Ludwigshafen följande:

”Vi bör minnas den grundsats som vår oförglömlige August Bebel präglat. Här gäller det civilisationens kamp mot barbariet, och i den måste också proletariatet ta del.”

Den 1 augusti skrev *Münchener Post* så här:

”Vi tänker inte låta borgarna inta främsta rummet, när det gäller skyldigheten att försvara vårt land mot det ryska skräckväldet.”

Några dagar senare kunde man läsa dessa rader i *Volksblatt*:

”Om det är sant att vi blivit angripna av ryssarna – och det finns inga källor som motsäger detta – då måste socialdemokratin självfallet på alla sätt stödja försvarsansträngningarna. Tsarväldets angreppsstyrkor måste drivas ut ur Tyskland.”

I samma anda fortsatte tidningen den 18 augusti:

”När nu krigets tärning har kastats måste vi inte endast, som alla andra tyskar, gripa till vapen för att värna fosterlandet och rädda nationens existens – vi måste också göra det klart för alla att vår fiende i öster också är huvudfienden till allt vad kultur och framåtskridande heter. *Rysslands nederlag betyder också den europeiska frihetens seger.*”

I Braunschweig skrev tidningen *Volksfreund* den 5 augusti:

”Ingen kan sätta sig emot de militära myndigheternas oerhörda kraftansträngning. De klassmedvetna arbetarna ger emellertid inte efter för något yttre tvång, när de låter sig förmås att delta i den; de följer i stället sin egen övertygelse om att de måste försvara sitt eget land mot angripna från öster.”

Redan den 3 augusti utropade *Arbeiterzeitung* i Essen:

”Om ryssarna nu beslutat sig för att hota vårt land, då kommer socialdemokraterna inte att kunna överträffas av några andra grupper ifråga om pliktuppfyllelse och offervilja, ty då gäller det att bekämpa det blodbesudlade tsarväldet, som oräkneliga gånger kränkt kulturens och frihetens ideal. Störta tsarväldet, barbarernas högborg! Det får då bli vår lösen.”

Samma anda kom till uttryck i följande dags nummer av Bielefeld-tidningen *Volkswacht*:

”Lösenorden är överallt desamma: *mot det svekfulla ryska tyranniet!*”

Den 5 augusti stämde partitidningen i Elberfeld in i kören:

”Det ligger i hela västerlandets intresse att likvidera det vedervärdiga och mordlystna tsarväldet. I England och Frankrike är emellertid mänsklighetens välgång uppenbarligen av mindre betydelse än profitbegäret hos de ledande kapitalisterna, som nu vill skörda de vinstmöjligheter tyska intressenter tidigare skapat.”

I Köln-tidningen *Rheinische Zeitung* kunde man läsa detta:

”Vänner, gör er plikt, vart ödet än för er! *Ni kämpar för Europas civilisation*, för fosterlandets frihet och för er egen välgång.”

Schleswig-Holsteinische Volkszeitung skrev den 7 augusti:

”Förvisso lever vi i kapitalismens tidsålder, och säkerligen kommer klasskampen att fortsätta, när det stora kriget är över. Men då kommer den att utspelas i ett friare samhälle än dagens; den kommer i vida högre grad än tidigare begränsa sig till de rent ekonomiska frågorna, och det gamla sättet att behandla socialdemokrater som en politiskt rättslös grupp, som utstötta andra klassens medborgare, kommer efter det ryska kejsardömets fall att bli helt otänkbart.”

I Hamburg utropade partibladet *Echo* den 11 augusti:

”Vi måste nämligen inte endast tänka på försvarskriget mot England och Frankrike, utan främst av allt måste vi skänka vår hänförelse och energi åt korståget *mot tsarväldet*, ty där strider vi *för civilisationen.*”

Och ännu den 4 september förklarade partitidningen i Lübeck:

”Om friheten i Europa går att rädda, blir det efter krigets slut de tyska vapnen som vi kommer ha att tacka för detta. *Vår viktigaste motståndare är dödsfiende till allt vad frihet och demokrati heter.*” Sådana var de tongångar som ekade genom hela den socialdemokratiska pressen i Tyskland.

I krigets inledningsskede försökte den tyska regeringen också att uppträda i den idealistiska kostym man så hjälpsamt velat utrusta den med: utan bryderi smyckade den sig med lagerkransen som den europeiska kulturens befriare. Den försökte till och med, låt vara klumpigt och med märkbar osäkerhet, utmåla sig som ”folkens räddare”. Det tyska överkommandot försökte till och med visa en viss gemytlighet mot folket i de ryska delarna av Polen, och polackerna fick dess välsignelse – självfallet förutsatt att de mot den ryska regeringen begick samma slags ”förräderi” som för tyskar kunde betyda galgen utan rättgång. Och alla dessa kuriösa uppvisningar vann den socialdemokratiska pressens gillande. Riksdagsgruppen iakttog en diskret tystnad inför rapporterna om den tyska härens övergrepp, medan partitidningarna i lyriska ordalag prisade den frihet tsarväldets förtryckta offer höll på att erhålla med hjälp av ”tyska gevärskolvar”.

Partiets teoretiska organ *Die Neue Zeit* förklarade den 28 augusti följande:

”Befolkningen på andra sidan gränsen till Lille-fars rike har hälsat de tyska trupperna med förtjusta jubelrop – ty de polacker och judar som bor i gränstrakterna känner inte namnet Ryssland som någonting annat än en symbol för övergrepp och korruption. Dessa arma satar, förtryckta av tsarens blodsregim men i realiteten utan fosterland, skulle inte ha något annat än sina bojor att försvara, om de önskade bjuda våra trupper motstånd. *Därför lever i stället hos dem ett starkt hopp om att tyska vapen, förda av tyska händer, ska krossa hela det ryska kejsarväldet.* Samma anda lever hos den tyska arbetarklassen, medan världskrigets åskor dundrar över dess huvud: man vill skapa en ärofull fred genom att försvara sig mot det ryska barbariets bundsförvanter i väster, och för att tillintetgöra tsarväldet är man beredd att satsa allt.”

Efter det att den socialdemokratiska riksdagsgruppen utmålade kriget som ett försvar av det tyska riket och den tyska kulturen, började den socialdemokratiska pressen skildra det som en aktion för att befria andra länder. Hindenburg blev ett redskap för Marx' och Engels' idéer.

Minnet har onekligen spelat vårt parti ett mycket förargligt spratt vad detta krig beträffar: alla de internationella kongressernas principer, löften och beslut glömde man i en handvändning, just då det rätta ögonblicket för deras praktiserande var inne, men oturligt nog erinrade man sig en skrift som utgjorde Karl Marx' ideologiska ”testamente”. Detta dokument grävdes nu fram ur det förflutna för att få rättfärdiga den preussiska militarismen, som Marx hade velat bekämpa med alla resurser. Marx' gamla appeller i *Neue Rheinische Zeitung* under den tyska marsrevolutionen 1848 mot Nikolaus I och livegenskapens Ryssland tog de tyska socialdemokraterna år 1914 plötsligt till förevändning för att tillsammans med de preussiska junkrarna gripa till vapen mot den stora revolutionens Ryssland.

Det är på denna punkt man skulle ha reviderat partiets paroller: slagorden från marsrevolutionen kunde inte gärna utan vidare tillämpas på en situation som uppstått nästan sjuttio år senare.

1848 var det ryska kejsarväldet verkligen ”den europeiska reaktionens högborg”. Absolutismen, som skapats av Rysslands sociala förhållanden och ägde starka rötter i detta medeltida jordbrukssamhälle, fungerade som beskyddare och vägvisare för den reaktionära monarkin. Dennes ställning hade skakats av den borgerliga revolutionen och var, främst i det stora antalet tyska småstater, avsevärt försvagad. Ännu år 1851 kunde Nikolaus I låta den preussiske ambassadören framföra till regeringen i Berlin att han gärna skulle ha velat se revolutionen helt och hållet kväst, då general von Wrangel i november 1848 ryckte fram mot Berlin, och att man även vid andra tillfällen kunde ha handlat med större kraft och mindre formella betänkligheter. En annan gång riktade tsaren till Manteuffel några varnande ord om

att han räknade med att ”den kejserliga regeringen under hans höghets ledning skulle försvara tronens maktbefogenheter mot kamrarnas angrepp och värna om de konservativa lagarnas giltighet.” Vid ett tillfälle gav Nikolaus också en hög orden till Preussens regeringschef för att ge prov på sin uppskattning av dennes ”outröttliga ansträngningar” för att bevara prägelns av ”lag och ordning i Preussen.”

Redan efter Krim-kriget inträffade en märkbar förskjutning på denna punkt. Det ledde till ett stort nederlag för det gamla, på militär makt baserade systemet. Den ryska diktaturen tvingades att genom reformer söka uppnå en modernisering och anpassa sig till kapitalismens villkor – och i och med detta hade man räckt ett lillfinger åt den djävul som snart på alla sätt skulle utvidga sitt inflytande. Dessutom gav Krim-kriget ett utmärkt prov på hur man kunde tillämpa teorin om att ett förslavat folk kunde befrias med vapenmakt. Frankrike blev republik tack vare det militära sammanbrottet vid Sedan. Det var emellertid inte någonting som Bismarcks soldatesk kunde ta åt sig äran av; då liksom nu hade Preussen ingen annan politik än junker-väldets att lära ut till andra folk. I Frankrike hade revolutionen mognat fram som en frukt av de av tidigare omvälvningar inspirerade sociala striderna sedan 1789. Kraschen vid Sevastopol påminde, ifråga om sina konsekvenser, om den vid Jena: eftersom man i landet inte hade någon revolutionär rörelse ledde den endast till att den gamla ordningen bibehölls efter några yttre justeringar.

De reformer som i sextiotalets Ryssland möjliggjorde en kapitalistisk utveckling kunde emellertid inte ha genomförts utan ett kapitalistiskt samhälles ekonomiska bidrag. Dessa bidrag kom från Västeuropa – från Tyskland och Frankrike. Detta skapade en ny situation, som varar än i dag: den ryska diktaturen erhåller understöd från den västeuropeiska bourgeoisie. Förbi är den tid då ryska rubel strömmade in i landet på ett sätt som inte ens lämnade den närmaste kretsen kring Preussens konung helt oberörd – som prins Wilhelm av Preussen bittert klagade – nu är det tvärtom så att tyskt och franskt guld hittar vägen bort till Petersburg för att smörja tsarväldet, vilket är ytterst beroende av detta krafttillskott. Därför är detta tsarsystem inte längre enbart en produkt av ryska förhållanden; förhållandena i det kapitalistiska Västeuropa har också spelat sin roll, och denna roll får för varje årtionde allt större betydelse. Den ryska diktaturen blir allt mer beroende av sina nya rötter i västerländskt kapital, i samma utsträckning som dess gamla rötter i landets struktur försvagas. Efter kriget 1870 har Tyskland och Frankrike dessutom tävlat i försök att förstärka sitt politiska stöd i takt med det ekonomiska. Ju mer den revolutionära andan vuxit hos det ryska folket, desto större blir den hotade tsardiktaturens behov av båda dessa olika slag av hjälp från Västeuropa. Vid åttiotalets början hotades tsarväldet allvarligt av den ryska socialistiska rörelsens terror-metoder, men Bismarck slöt då med Ryssland ett biståndsavtal, som effektivt hjälpte tsarregimen genom att stärka dess internationella ställning. Allt större blev samtidigt den franska bourgeoisieens beredvillighet att stå till tjänst, så att den ryska diktaturen inte skulle behöva lita enbart till Tyskland. Ur dessa båda rika källor hämtade tsarväldet de medel som krävdes för att det ännu en tid skulle kunna försvara sin position trots det hela tiden växande inre motståndet.

Den kapitalistiska utvecklingen, som tsarväldet med så mycken omsorg sökt hjälpa fram, fick nu till sist sin naturliga konsekvens: på nittioalet började det ryska proletariatet på allvar engagera sig i revolutionär verksamhet. Tsarens regering började känna marken gunga under fötterna. ”Den europeiska reaktionens högberg” blev snart ett osäkert fäste, som måste ge vika för de nya strömningarna i tiden, och dess härskare måste själva söka skydd mot de faror som hotade på hemmaplan. Nu fick Tyskland spela beskyddarens roll. Bülow's Tyskland ställde sig redo att betala de forna preussiska ledarnas tacksamhetsskuld till Ryssland. Rollerna blev helt ombytta: de ryska hjälpinsatserna mot den tyska revolutionen ersattes av tyska åtaganden för att motverka den revolutionära utvecklingen i Ryssland. Provokationer, utvisningar och ut-

lämnanden – en hetskampanj fullt i klass med den som rådde under den heliga alliansens förlovade tidsålder släpptes i Tyskland lös mot de ryska frihetskämparna, och den fortsatte ända till dess att revolutionen stod för dörren. Königsberg-processen 1904 utgjorde inte bara höjdpunkten för denna hetskampanj; den visade även i utomordentligt skarp belysning utvecklingens gång sedan 1848 och klargjorde hur relationerna mellan den ryska diktaturen och den europeiska reaktionen kastats om. ”Tua res agitur!” (det är din sak det gäller) utropade en preussisk justitieminister med hänsyftning på den i sina grundvalar vacklande ryska tsarregimen, och orden var riktade till de tyska makthavarna. ”*Om man lyckades upprätta en demokratisk republik i Ryssland, skulle detta i högsta grad påverka även Tysklands angelägenheter*” förklarade åklagaren Schütze i Königsberg – ”*Om det brinner hos vår granne, svävar också vårt eget hus i fara.*” Och hans biträde Caspar uttalade sig i samma anda: ”Det är självfallet en för Tysklands intressen utomordentligt viktig fråga, om det nuvarande ryska samhällssystemet ska falla eller bestå. *Flammorna från en eventuell revolution skulle otvivelaktigt kunna slå ut över gränserna och angripa även Tyskland ...*” Sådana uttalanden gav den slutgiltiga bekräftelsen på hur den historiska utvecklingen förändrat läget och gjort det omöjligt att i fortsättningen tala om Ryssland som något ’värn för den europeiska reaktionen’. Nu har det i stället blivit den europeiska reaktionen, framför allt det preussiska junkerväldet, som skyddar den ryska diktaturen. Dennas möjligheter att leva vidare beror helt på stödet från Västeuropa; det framgår klart av den ryska revolutionens öde.

Revolutionen slogs ned. Orsakerna till dess tillfälliga misslyckande förtjänar emellertid att studeras närmare, eftersom man av dem kan sluta sig till ett och annat om socialdemokratins ställningstagande till det krig som nu rasar. Det är främst två skäl som kan förklara att den ryska resningen 1905-1906, trots sin oerhörda kraftsamling, målmedvetenhet och intensitet, inte blev framgångsrik. Det ena består helt enkelt i revolutionens inre karaktär: i dess oerhörda historiska program, dess mångfald av politiska och ekonomiska problem, som aktualiserats på samma sätt som under den stora franska revolutionen hundra år tidigare (somliga av dem, exempelvis jordbruksfrågan, kan överhuvudtaget inte lösas inom ramen för den nuvarande samhällsformen); vidare i olägenheterna med att ha hela den kontrarevolutionära bourgeoisien emot sig, när man kämpar för just bourgeoisins politiska maktställning. Det kunde därför te sig som om revolutionen gick i kvav på grund av att den utgjorde en hård kollision mellan två tidsåldrar, en konsekvens av såväl den sociala eftersläpningen i Ryssland som den ekonomiska utvecklingen i Västeuropa; den var en proletariats revolution med borgerlig inriktning – eller, om man så vill, en borgerlig revolution med socialistiska medel. Ser man den i ett sådant perspektiv, blir nederlaget 1906 inte något definitivt misslyckande; det utgör endast slutet på det första kapitlet, efter vilket skeendet inte kommer att kunna hejdas.

Det andra skälet var av ett helt annat slag och var att finna i Västeuropa. Den europeiska reaktionen skyndade sig att hjälpa sin nödställda skyddsling. Detta skedde inte med krut och kulor, även om de tyska vapnen hölls beredda och endast hade behövt ett klartecken från Petersburg för att öppna eld mot de polska grannarna. Men man använde andra, väl så effektiva medel: ekonomiska subsidier och politiska allianser gav det vacklande tsarväldet det stöd som behövdes. För franska pengar köptes ammunition till de kanoner som krossade revolutionen, och från Tyskland fia tsarregimen det moraliska och politiska bistånd den så väl behövde efter de inre oroligheterna och det rysk-japanska krigets förödmjukelser. 1910 mottogs den i Potsdam med öppna armar av den tyska regeringen. Hälsandet av den blodbesudlade ryska regimens ledare i Tysklands huvudstad innebar inte endast att den tyska regeringen gav sin välsignelse åt kvävandet av Persien; framför allt hyllade man den ryska kontrarevolutionens bödelsarbete och höll sin stora bankett för att fira den europeiska ”kulturens” förmenta triumf över Rysslands revolutionära krafter. Den tyska socialdemokratin betedde sig nu mycket egendomligt. När den i sitt eget land fick bevittna detta utmanande

firande av den ryska revolutionens undergång, föredrog den att tåga stilla och uppträda som om den glömt alla ord om ”arvet från våra lärofäder”. Den ryska bödeln firades i Potsdam utan att den tyska socialdemokratin kom med några som helst protester, demonstrationer eller kritiska tidningsartiklar – dessa dök upp först efter krigsutbrottet, då plötsligt vartenda partiblad utan att stöta sig med polisen kunde hänge sig åt hårresande skildringar av tsarväldets vidrighet – och ingen form av reservationer hördes 1910 från socialdemokraterna inför detta hyllande av kontrarevolutionen och hån mot de ryska frihetssträvandena. Ändå visade tsarens europeiska triumftåg 1910 med större klarhet än något annat tecken att de underkuvade ryska proletäerna fallit offer inte blott för den inhemska reaktionen utan även för de reaktionära krafterna i Västeuropa; liksom under marsrevolutionen 1848 hade kampen gällt reaktionens försvarare i utlandet lika mycket som dess företrädare på hemmaplan.

Men det ryska proletariatets levande kampvilja är lika omätlig som dess nöd under tsarregimens och ’kapitalismens tyranni. När kontrarevolutionens omänskligaste utrensningssaktioner var till ända, började den revolutionära spänningen åter växa fram. På nytt började floden stiga och sjuda. Enligt de officiella beräkningarna omfattade strejkerna för högre löner 1910 46 623 arbetare och 256 385 arbetsdagar, 1911 hade antalen stigit till 96 730 arbetare och 768 556 dagar, och under de första fem månaderna av 1912 var de uppe i 98 771 arbetare och 1 214 881 dagar. I politiska masstrejker, protestaktioner och demonstrationer deltog 1912 1 005 000 arbetare, och året därpå hade antalet ökat med 267 000. År 1914 steg floden allt högre, och dess vågor rullade dovt och hotfullt. Den 22 januari strejkade 200 000 arbetare för att fira minnet av revolutionens upptakt. I juni slog flammorna upp i Kaukasus, i Baku, precis som före revolutionsutbrottet 1905; här var det 40 000 arbetare som strejkade. Elden spred sig snart till Petersburg: där strejkade 80 000 arbetare den 17 juli och 200 000 några dagar senare, och den 23 juli började generalstrejken breda ut sig över hela det ryska riket; barrikader restes och en ny revolution var på väg ... Inom några få månader hade den kunnat bryta fram med stridsfanorna höjda mot vinden. Efter några få år hade den kanske kunnat omöjliggöra tsarväldets förutsättningar för deltagandet i det internationella spel som skulle komma 1916. Kanhända hade den världspolitiska situationen då förändrats så totalt att imperialismen hejdats i sina vanvettiga planer.

Men den tyska reaktionen hejdade i stället revolutionsrörelsen i Ryssland. Wien och Berlin föredrog att förklara krig, och på så sätt begrovs revolutionens chanser – kanske för årtal framåt. De tyska gevärskolvorna krossade ingalunda tsarväldet, men väl dess främsta motståndare. I det krig som kom fick tsarregimen folkets stöd i högre grad än någon gång tidigare under det senaste århundradet. Allt tjänade här enbart till att rättfärdiga den ryska regeringens ställningstagande: Tysklands för alla utomstående uppenbara provokationer, den lössläppta nationalistiska yran och det öde som drabbade Belgien – bland annat dessa faktorer bestämde Rysslands attityd, när det ryckte till Frankrikes undsättning och därigenom kom i en så utomordentligt fördelaktig belysning. Den nyss så hoppfullt höjda revolutionsfanan försvann i krigets virvelströmmar – men dess fall var ärofullt, och efter den fruktansvärda slakten kommer den att höjas på nytt, trots de tyska gevärskolvorna – och hur det än går för tsarens regim i kriget.

Även de nationella upprorsförsöken i Ryssland misslyckades. De ryska provinserna hade tydligen mer motståndskraft inför Hindenburgs ”befrielsearmé” än den tyska socialdemokratin förmådde uppbåda. Judarna, som ju är ett praktiskt tänkande folk, hade inte svårt att räkna ut att tyskarna, som inte ens lyckats övervinna de reaktionära krafterna inom sitt eget lands gränser, knappast kunde tänkas gå iland med uppgiften att avskaffa diktaturen i Ryssland. De åt krigets trefaldiga helvete prisgivna polackerna kan inte ha glömt hur polska barn en gång genom vidrig misshandel tvingades att lära sig läsa fadervår på tyska; inte heller kan de ha haft svårt att erinra sig vad den preussiska lagstiftningen haft att säga om dem

tidigare. Judar, polacker och ryssar – alla måste de inse att ”de tyska gevärskolvorna” inte förde friheten utan endast döden med sig.

Den tyska socialdemokratins försök att utmåla kriget mot Ryssland som en marxistisk befrielsekamp är inte bara löjeväckande; det är också en kränkning av socialismens idéer. För Marx innebar den ryska revolutionen en historisk vändpunkt. I alla sina politiska och historiska utläggningar inlade han denna reservation: ”om inte en revolution dessförinnan utbryter i Ryssland”. Marx trodde på den ryska revolutionen och väntade på dess utbrott redan under den tid då livegenskapen ännu rådde i Ryssland. Och revolutionen kom. Den segrade inte i den första drabbningen, men tiden verkade för den på ett sådant sätt att den måste te sig oundviklig. När vårt socialdemokratiska parti ryckte an med sina ”tyska gevärskolvar” och ignorerade de revolutionära krafterna i Ryssland, då bortsåg det från ett viktigt led i det historiska sammanhanget. Plötsligt hade man dragit fram mottot från 1848: krig mot Ryssland! Men 1848 rådde i Ryssland den mest hopplöst förstockade reaktion, medan Tyskland upplevde en verklig revolution. 1914 var rollerna ombytta: i Tyskland härskade den preussiska junkermentaliteten; i Ryssland däremot var den stora omvälvningen på väg. Som ”Europas befriare” ryckte socialdemokraterna fram mot Ryssland, men de startade inte från de tyska barrikaderna – vilket varit en förutsättning för Marx’ resonemang 1848 – utan från ett kuvat Tyskland, där oppositionen låtit sig besegras utan strid. De hade förbrödrats med sina förtryckare och stod eniga med det preussiska junkerväldets ämbetsmän och ministrar – det ryska kejsardömetts viktigaste beskyddare och bundsförvanter – och de vapen de rest mot tsarväldet kom i stället att användas mot det ryska proletarietet!

Man kan knappast föreställa sig en mer blodig politisk fars, ett mer brutalt hån mot den ryska revolutionen och det ideologiska arvet från Marx. Här har vi det allra mest svårförklarliga draget i socialdemokratins ställningstagande under kriget.

Det kom emellertid endast att känneteckna en kort period. Den tyska imperialismen trivdes nämligen inte i längden med den föga passande maskeringen som kulturens räddare, och dess angrepp riktades snart utan omsvep mot Frankrike och, framför allt, England. En del partitidningar följde genast med även i den vändningen. I stället för att förbanna tsaren öste de nu sitt förakt över de svekfulla engelsmännen och deras snikenhet, och nu var det plötsligt den engelska dominansen till havs som hotade Europas kultur. Den bättre delen av partipressen förskräcktes över de reaktionära tendenserna och försökte förtvivlat återföra uppmärksamheten till de ursprungliga parollerna, till ”arvet från våra lärofäder” – det vill säga till den myt man själv skapat. På ett mer obarmhärtigt vis kunde man inte belysa den fruktansvärda förvirring partiet råkat in i. Kejsarens ord vid krigsutbrottet hade låtit enkla, öppna och ärliga, och socialdemokratins press och riksdagsgrupp hade gjort de tankegångarna till sina egna. När de första krigsveckornas högstämda retorik sedan trängdes undan av imperialismens oförblommerade språk, försvann det sista bräckliga fästet för de tyska socialdemokraternas ställningstagande.

Kapitel 6

Den andra viktiga yttringen av socialdemokratins hållning var proklamerandet av borgfreden, som innebar att man avbröt klasskampen för att inte återuppta den så länge kriget varade. Den förklaring riksdagsgruppen gav den 4 augusti innebar det första steget mot detta uppgivande av klasskampen. Den hade utarbetats i samråd med representanter för regeringen och de borgerliga partierna. Vad man den gången bjöd på var ett noga regisserat patriotiskt skådespel för utlandet och hemmapubliken, och redan då erhöll och accepterade socialdemokratins sin roll.

Denna signal från riksdagsgruppen fick stor betydelse för alla ledande grupper inom arbetarrörelsen. Fackföreningsledarna övergav alla sina krav i lönefrågor och meddelade öppet detta,

i det att de uttryckligen erinrade om föreningsmedlemmarnas förpliktelser mot fosterlandet. Kampen mot den kapitalistiska exploateringen uppgavs frivilligt för att den skulle få vila till dess att kriget tog slut. Samma fackföreningsledare åtog sig att förse jordbrukarna med arbetskraft från städerna för att kunna garantera att skörden bärgades i tid. Den socialdemokratiska kvinnorörelsens ledning strävade för att uppnå en sammanslagning med de borgerliga kvinnoförbunden, så att man gemensamt skulle kunna verka för ”kvinnliga insatser i fosterlandets tjänst”, vilket innebar att man gav nationella samarituppdrag åt den viktigaste arbetskraft partiet hade kvar efter mobiliseringen – den arbetskraft som annars skulle ha svarat för den socialistiska agitationen. På socialistlagarnas tid hade partiet på alla sätt utnyttjat de tillfällen riksdagsvalen gav att trots trakasserier och blockadförsök hävda sin ställning och sprida sitt budskap. Nu avstod socialdemokratin vid alla allmänna val frivilligt från varje form av politisk strid. Klasskampens appeller försvann, och valkampanjerna inskränktes till ett fridsamt röstfiske i halvt samförstånd med de borgerliga partierna. Med undantag för parti-grupperna i Preussen och Elsass-Lothringen tog socialdemokratin också ställning för de äskade krigsanslagens beviljande; även här var det borgfredens betydelse man åberopade, och återigen markerade man hur ogenerat man övergivit den politiska kurs man följt före krigsutbrottet. En nära nog enig socialdemokratisk press framhöll att värnandet om det tyska folkets intressen krävde att nationen stod enad. Vid krigsutbrottet varnade man allmänheten för att ta ut sina tillgodohavanden på sparbankerna, eftersom landets ekonomiska stabilitet då skulle komma i fara och bankernas möjligheter att stödja krigsansträngningarna kraftigt skulle minska. Arbetarhustrurna varnades för att låta sina inkallade män få reda på vilka umbäranden deras familjer fått utstå på grund av myndigheternas försummelse; i stället skulle de glädja krigarna genom att berätta om familjernas idylliska tillvaro och den snabba och effektiva hjälp de erhöll tack vare samhällets generositet¹⁰. Den moderna arbetarrörelsens insatser som folkuppfostrare prisades mycket som ett betydelsefullt inslag i arbetet för att främja krigsansträngningarna. Följande lilla stilprov är mycket typiskt:

”I nöden provas vännen. Detta gamla ordspråk har vi nu förvisso sett besannas. De förföljda och begabbade socialdemokraterna har gått ut för att värna våra hem, och de av preusserväldet så ofta trakasserade tyska fackföreningarna kan nu alla meddela att deras bästa medlemmar samlats under de tyska fanorna. Till och med den borgerliga pressen erkänner detta faktum och ger uttryck för sin övertygelse om att ”dessa människor” ska uppfylla sina plikter lika bra som några andra, och man tillägger att det kan komma att bli de som får utstå de svåraste proven.

Vi tror emellertid att våra kamrater också kommer att kunna utföra självständiga insatser av utomordentlig betydelse. De väldiga moderna arméerna har ingalunda gjort generalernas uppgifter lättare. Det är nära nog omöjligt att föra fram stora slutna truppenheter mot ett modernt artilleris mördande salvor. Framryckningen måste ske med en vidgad front fördelad på ett stort antal spridda divisioner, och detta kräver en utomordentlig disciplin och tankeklarhet hos varje enskild soldat. Kriget kommer att visa hur fackföreningsarbetet fostrat sina utövare, så att de blivit kapabla att med framgång tjäna sitt land också under de ohyggligaste epoker. Det kan tänkas att de ryska och franska soldaterna förmår ge sagolika prov på tapperhet, men ifråga om lugn och kall reflexionsförmåga är de fackligt organiserade tyska arbetarna dem överlägsna. Till detta kommer att vårt folk ofta känner gränsområdena väl och dessutom inte sällan har stora språkkunskaper. *Därför kommer man denna gång att kunna tala om fackföreningsfunktionärens triumf, precis som man kallade den preussiska framryckningen 1866 för en skolmästarseger.* (Frankfurter Volksstimme den 18 augusti 1914)

Partiets teoretiska organ *Die Neue Zeit* förklarade den 25 september 1914: ”Så länge Tysklands seger står på spel är alla övriga frågor, till och med de som gäller krigets orsaker, av sekundärt intresse. *I detta läge får det inte finnas några motsättningar mellan partier, klasser eller rasgrupper – varken inom armén eller inom nationen i dess helhet.*” Och i en artikel med titeln ”Internationalens gränser” förklarade samma tidning den 27 november att ”världskriget har tvingat socialisterna att dela upp sig i olika grupper, vilkas inriktning främst

bestäms av medlemmarnas nationalitet. *Internationalen kan inte förhindra detta.* Internationalen hör nämligen främst freden till; i krigstid fungerar den knappast med tillräcklig effektivitet. Dess stora historiska uppgift är fredskampen, klasskampen i fredstid.”

För socialdemokratien upphörde klasskampen med andra ord att existera från och med den 4 augusti 1914, och inte förrän kriget en gång slutar kan den bli aktuell igen. Så snart Krupp-fabrikernas kanoner började dundra i Belgien förvandlades Tyskland till ett klassolidaritetsens och den samhälleliga idyllens förlovade land.

Vad ska man då säga om detta underverk? Klasskampen är som bekant inte socialdemokratiens uppfinning, inte något påfund som partiet efter behag kan skjuta åt sidan så snart det ter sig lämpligt. Proletariatets klasskamp är äldre än det socialdemokratiska partiet; den är en produkt av klassamhället och har existerat lika länge i Europa som det kapitalistiska systemet. Det är inte socialdemokratien som fostrat dagens proletärgeneration inför klasskampens uppgifter; tvärtom är det proletariatet som skapat det socialdemokratiska partiet för att målmedvetet kunna organisera de olika yttringarna av denna kamp. På vilket sätt skulle dess förutsättningar ha förändrats genom krigsutbrottet? Har kanske privatkapitalismen, utsugningen och klassförtrycket upphört? Har månne de privilegierade i patriotisk yra förklarat att de tänker skänka alla produktionsmedel till samhället, avstå ifrån alla profitmöjligheter och avsäga sig alla sina politiska privilegier så länge fosterlandet är i fara? Man måste besitta en enfald i klass med söndagsskolelektyrens för att kunna tänka sig en sådan möjlighet. En sådan tilldragelse vore emellertid en absolut nödvändig förutsättning för att man på allvar skulle kunna hävda att klasskampen blivit inaktuell. Självfallet har inte någonting sådant inträffat. Tvärtom har alla de gamla orättvisorna bevarats, och detta gäller inte minst det politiska förtrycket i all dess prussiska grundlighet. Stridslarmet i Belgien och Ostpreussen har inte i något som helst avseende förändrat det ekonomiska, det sociala eller det politiska läget i Tyskland.

Det var således endast den ena parten i klasskampen som inställde sina stridsaktioner. Medan arbetarklassens ”inre fiender” förtryckarna och utsugarna fick fortsätta med sina vanliga förehavanden, uppgav arbetarnas banerförare, fackföreningarna och det socialdemokratiska partiet, för en tid framåt varje form av motstånd. Trots att de styrande klasserna oavbrutet förökade sitt kapital och befäste sin maktställning, var socialdemokratiens råd till proletariatet att man skulle gå in för en inrikespolitisk avrustning.

Den sociala harmonins underbara tillstånd, där alla klasser förbrödras i ett borgerligt samhälle av modern typ, är förvisso inte någon nyhet i 1800-talets historia. Man behöver bara erinra sig situationen i Frankrike 1848.

Så här skriver Marx i sitt arbete *Klasstriderna i Frankrike*:

”Arbetarna, som förväxlat penningararistokratin med bourgeoisien, de republikanska idealisterna, som till och med förnekat att det existerar några klasser (utom möjligen som följer av den ’konstitutionella monarkin), de borgerliga grupper som hittills hållits utestängda från makten och som nu yttrade sig i skenheliga ordalag – *alla var överens om att bourgeoisiens maktställning skulle försvinna när republiken utropades.* Då ville alla rojalister framstå som republikaner och alla millionärer som arbetare. Uttrycket fraternité, förbrödring och broderskap, fick bli parollen för detta förmenta upphävande av klasskillnaderna. Denna bekväma flykt från klassmotsättningarna, denna sentimentala förlikning mellan de mot varandra stridande klassintressena, detta romantiska upphävande av klasskampen som februarirevolutionen ville uppnå – alla dessa drömmar tog sig uttryck i detta slagord ... Proletariatet i Paris lät sig hänföras av den ohejdade förbrödringsyrans Paris-arbetarna, som betraktade republiken som sin egen skapelse, gav självfallet sitt stöd åt allt vad den av borgerliga element sammansatta provisoriska regeringen företog sig. Villigt accepterade de Caussidières polisaktioner för att skydda parisarnas egendom, liksom de utan knot lät Louis

Blanc medla i lönetvisterna mellan arbetarna och deras förmän. Det var en hederssak för dem att upprätthålla den etablerade revolutionens anseende bland Europas folk.”

I februari 1848 var alltså även proletärerna i Paris nog naiva att tro att klasskampen hade upphört att fungera, men detta skedde, väl att märka, först efter det att de ‘krossat juli-monarkin och tvingat fram republiken. Den 4 augusti 1914 däremot offrades klasskampen inte för någon republiks utan för en militaristisk monarkis skull, och detta skedde inte efter det att folket besekrat de reaktionära krafterna utan tvärtom efter dessa krafterns seger över folket. Vad som proklamerades var inte frihet, jämlikhet och broderskap – utan belägringstillstånd, presscensur och upphävande av författningen. Regeringen föreslog i högtidliga ordalag landets partier att man skulle upprätthålla en borgfred, och dessa accepterade förslaget. Ministärens erfarna taktiker vågade emellertid inte lita hundra procentigt på partiernas löften utan lät för säkerhets skull militärdiktaturens maktmedel garantera att denna borgfred verkligen respekterades. Inte heller detta framkallade några som helst protester eller motåtgärder från den socialdemokratiska riksdagsgruppens sida. Inte så mycket som en enda stavelse i gruppens deklamationer den 4 augusti och den 2 december uttrycker någon kritik av belägringstillståndets utmaningar. Genom att tysta de kritiska rösterna och godkänna krigsbudgeten accepterade man stillatigande dessa övergrepp och överlämnade ödmjukt all makt till de härskande klasserna. Det betydde att man erkände att det farofyllda läget gjorde förtrycket, militärdiktaturen och belägringstillståndet nödvändiga. Detta belägringstillstånd hade myndigheterna ändå förklarat enbart för socialdemokratins skull, eftersom man endast från den behövde frukta verkligt besvärliga protestaktioner mot krigsansträngningarna. Samtidigt som man lockade socialdemokraterna att gå med på borgfredens nonchalerande av klassmotsättningarna, använde man ett av klasskampens viktigaste vapen, militärdiktaturen, mot landets arbetare. Följden av socialdemokratins snabba kapitulation, belägringstillståndets utropande, var det värsta partiet hade haft att frukta också efter ett eventuellt nederlag i en långvarig kamp. I riksdagsgruppens praktfullt utformade deklamation betonas den gamla socialistiska principen om alla nationers självbestämmanderätt; den får tjäna som ett argument för beviljandet av krigsanslagen. Den första yttringen av den tyska nationens självbestämmanderätt i detta krig var dock belägringstillståndet, den tvångströja man satte på det socialdemokratiska partiet. En mer ömklig förvrängning av sina egna idéer har väl aldrig något parti gjort sig skyldigt till.

I och med att socialdemokratin övergivit klasskampen har den berövat sig det ideologiska innehåll som gett den dess existensberättigande. Alla dess verkliga livsytringar hör ihop med klasskampen. Vilken roll ska den kunna spela så länge kriget varar, om den under denna tid måste avstå från en så vital del av sitt program? Genom att lämna klasskampens uppgifter har socialdemokratin förlorat rätten att så länge kriget pågår betraktas som ett aktivt politiskt parti, arbetarklassens representant i riksdagen. I och med detta miste den också sitt främsta vapen: kritiken av krigföringen, sådan denna måste te sig i arbetarnas ögon. För att gagna ”fosterlandets försvar” har den ställt sig till de härskande klassernas förfogande som en ordningssvakt, vars enda uppgift är att kontrollera att arbetarklassen håller sig lugn.

Tysklands frihet, som i det nuvarande kriget enligt riksdagsgruppens uttalanden försvaras av Krupps kanoner, riskerar i själva verket att förkvävas för en vida längre tid på grund av partiets ställningstagande. Ledande socialdemokrater har fäst stora förhoppningar vid arbetarklassens möjligheter att efter kriget erhålla fullständiga rättigheter genom en rad demokratiska reformer; detta skulle skänkas den som en lön för de fosterländska dygder den gett prov på under krigsåren. Men det har aldrig tidigare i historien hänt att ett lands härskande klass gett sina underkuvade landsmän politiska rättigheter som drickspengar för deras tjänster. Däremot finns det i hävderna åtskilliga exempel på hur styrande grupper utan skrupler brutit de ståliga löften som de i ett trängt läge nödgats ge. Socialdemokratins

hållning har ingalunda säkrat den framtida demokratiska utvecklingen; i stället har den kraftigt förminskat den grad av politisk frihet man lyckats erhålla innan kriget kom. Aldrig i modern tid har ett samhälle så helt utan motstånd låtit sig kuvas: särskilt socialdemokratien har bevittnat alla frihetsinskränkningar inom det offentliga livet med en förbluffande indolens, och ibland har man till och med applåderat¹¹. I England är pressfriheten oinskränkt, och i Frankrike är den inte på långt när så beskuren som i Tyskland. Ingen regering har lyckats ersätta den allmänna opinionen med diktat uppifrån i lika hög grad som den tyska. I Ryssland är man van vid att presscensurans rödpennor flitigt stryker misshagliga meningar ur allt som ska publiceras, men inte ens där har regimen kunnat gå så långt som till att vid "förtroliga överläggningar" diktera för pressmännen vad de ska skriva, eller till och med själv fabricera de artiklar tidningarna får ta in. Också för tyska förhållanden är dagens situation unik; inte ens under kriget 1870 förekom någonting liknande. Pressen åtnjöt den gången en fullständig yttrandefrihet, och till Bismarcks livliga förtrytelse följde den krigföringen med delvis skarpt kritiska kommentarer, liksom den lät regeringens målsättning bli föremål för en öppen och otvungen debatt. När Johann Jacoby häktades gick en våg av indignation genom hela nationen, och Bismarck utmålade själv de reaktionära krafterna som ansvariga för detta svåra missgrepp. Sådan var situationen i Tyskland efter det att Bebel och Liebknecht i den tyska arbetarklassens namn avsagt sig all gemenskap med den förhärskande flåspatriotismens företrädare. Och det krävdes att landets socialdemokratiska parti, med sina drygt 4 miljoner väljare, accepterade borgfredens rörande försoningsgester och regeringens krigsbudget, innan tyskarna kunde förslavas under den hårdaste militärdiktatur som någonsin tolererats av ett politiskt medvetet folk. Att sådant kunnat ske i dagens Tyskland, att inte endast de borgerliga tidningarna utan även den fast etablerade och ytterst inflytelserika socialistiska pressen bevittnat detta utan att opponera sig, det är någonting som kan få avgörande betydelse för den tyska frihetens öde i framtiden. Det utgör ett bevis på att den politiska friheten i dag saknar fast förankring i det tyska samhället, eftersom medborgarna där så viljelöst låtit regimen beröva dem deras fundamentala rättigheter. Vi får inte glömma att de få politiska rättigheter tyskarna före krigsutbrottet verkligen ägde inte som i England och Frankrike mognat i folkets medvetande och drivits igenom tack vare en långvarig revolutionär aktivitet. De skänktes i stället som en nådegåva från en regering som i decennier med stor framgång fört en kontra-revolutionär politik i Bismarcks anda. Den tyska författningen tjänstgjorde som byggmaterial när man av den preussiska monarkin skapade det tyska kejsardömet – med revolutionärernas strävanden hade den ingenting att skaffa. Farorna för "Tysklands utveckling i frihet" ligger inte, som de socialdemokratiska riksdagsmännen tror, i den ryska politiken – de ligger i Tysklands egen politik. De ligger i den tyska författningens kontrarevolutionära ursprung och närs av de reaktionära krafter som sedan rikets grundande gjort sitt bästa för att strypa de obetydliga frihetsyttringar man kunnat registrera. Dessa krafter representeras främst av junker-mentaliteten, storindustrins aggressiva vinningslystnad, det stockkonservativa centerpartiet och de korruperade liberalerna, vidare monarkin, vapenskramlandet och den arrogans man redan före kriget älskade att vädra i sitt uppträdande mot främmande stater. Dessa faktorer utgör tillsammans det verkliga hotet mot Tysklands kultur och "utveckling i frihet", och de har alla fått ökad betydelse på grund av kriget, belägringstillståndet och inte minst socialdemokratiens uppträdande. För liberalerna kan denna döda tystnad i landet förvisso uppfattas som resultatet av en tillfällig uppoffring, ett obehag som man ska bli kvitt efter kriget. Men ett politiskt medvetet folk kan lika litet avstå från sina politiska rättigheter som en levande människa kan avstå från att andas. Ett folk som under ett krig accepterar att myndigheterna berövar dem dessa rättigheter har indirekt medgivit att friheten inte är omistlig. Socialdemokratiens respekterande av borgfreden och godkännande av krigsbudgeten innebär ett maskerat accepterande av belägringstillståndet, och detta måste på folkets breda

lager, författningens enda verkliga stöd i Tyskland, verka lika demoraliserande som det ter sig löftesrikt och stärkande för de reaktionära härskarna, författningens fiender och sabotörer.

Genom att svika klasskampens krav har vårt parti också förstört sina möjligheter att påverka fredsvillkoren och bromsa en utvidgning av kriget. Här har partiet helt övergivit sambandet mellan teori och praktik. Samtidigt som man protesterat mot tanken på tanderövringar – en företeelse som ju endast blir den logiska konsekvensen av ett militärt sett framgångsrikt imperialistiskt krig – har man lämnat ifrån sig alla de medel man haft till sitt förfogande för att påverka opinionen och genom den få något inflytande över de beslut som avgör freden. Genom att garantera den militaristiska regimen lugn och ordning på hemmaplan gav socialdemokratin alltså de styrande klasserna fria händer att agera enbart i eget intresse och släppa alla de betänkligheter som kan ha hejdat deras erövringslystnad. Med andra ord: när socialdemokratin med sitt antagande av borgfreden berövade arbetarklassen dess politiska vapen, då förvandlades också dess högtidliga deklamationer om erövringspolitiken till blott och bart tomma fraser.

En konsekvens av detta blir att kriget måste förlängas. Här blir det alldeles uppenbart vilken farlig fälla för proletariats politik som ligger i den nu så ofta upprepade tesen att vårt motstånd mot kriget ska upphöra, så snart ett krig trots alla våra ansträngningar ändå har brutit ut. Om så skett måste den socialistiska politiken enligt denna tes läggas om; det gäller då seger eller nederlag, och den inrikespolitiska klasskampen får vänta till dess kriget avgjorts. Men det verkliga förhållandet är att den socialdemokratiska politiken får sina viktigaste uppgifter just efter ett krigsutbrott. Vid de internationella kongresserna i Stuttgart 1907 och i Basel 1912 röstade de tyska parti- och fackföreningsrepresentanterna enhälligt för bifall av den resolution där man kan läsa följande:

”Om kriget ändå skulle bryta ut, är det socialdemokratins plikt att verka för dess snara slut och med alla krafter sträva efter att utnyttja den av kriget framkallade ekonomiska och politiska krisen till att resa folket och på så sätt påskynda det kapitalistiska klassherraväldets avskaffande.”

När kriget kom, handlade socialdemokratin på det exakt motsatta sättet: man satte in alla resurser för att få arbetarklassen att acceptera borgfreden och krigsanslagen, och därigenom lyckades man förhindra att kriget ledde till någon kris som gav massorna övertaget. Man försökte på alla sätt förhindra att det kapitalistiska samhället föll samman till följd av den anarki som kriget ställt i en så skarp belysning; därför ville man gång på gång förlänga kriget och öka antalet offer. Det har ofta hävdats – inte minst av våra riksdagsmän – att kriget skulle ha krävt precis lika många människoliv, om socialdemokraterna röstat mot krigsbudgeten. Följande tankegång kom till uttryck överallt i partipressen: vi måste delta i ”försvarandet av fosterlandet” för att så mycket som möjligt minska de lidanden och uppoffringar som kriget gör oundvikliga för vårt folk. Partiets politik har emellertid lett till motsatsen: först efter socialisternas ”fosterländska” anpassning har den imperialistiska krigföringen fått fritt spelrum. Tidigare fruktade de härskande klasserna att folkets lidanden skulle leda till inre oroligheter, och denna rädsla höll den värsta krigsberusningen tillbaka. Man kan erinra sig Bülow's kända uttalande att man av fruktan för socialdemokratins hållning önskade uppskjuta alla krigshandlingar så länge som möjligt. I sitt arbete ”Krieg und die deutsche Politik” (sid. 7) säger Rohrbach: ”Med reservation för verkliga katastrofer måste man betrakta de fattigas situation som det enda som skulle kunna tvinga Tyskland att sluta fred.” Han menade uppenbarligen att de fattigas lidanden skulle leda till protester som tog sig så påtagliga uttryck att de styrande skulle bli tvungna att ge efter för dem. Slutligen kan vi citera en framstående officer och militärteoretiker, general von Bernhardt. Han säger så här i sitt stora verk ”Vom heutigen Kriege”:

”De moderna jättearméerna har komplicerat krigföringen på en mängd olika sätt. Dessutom innebär de i sig själva ett riskmoment som inte får underskattas.

En sådan härs organisation blir så omfattande och invecklad, att den kan bli funktionsduglig endast om alla dess beståndsdelar arbetar nöjaktigt och i största möjliga utsträckning undgår att påverkas av demoraliserande tendenser. Lika litet som vi kan räkna med att segra i varje drabbning kan vi helt skydda oss för tendenser av detta slag. De går dock att övervinna, om man inte låter dem breda ut sig för mycket. När stora, sammanträngda människoskaror upphör att lyda order och grips av panik, när en obstinat anda gör sig förnimbar till den grad att en ren myteristämning sprider sig i leden, då blir emellertid hären inte endast stridsoduglig –den blir dessutom till en fara både för sig själv och för sin ledning, eftersom den krossat disciplinen, äventyrat alla operationer och därmed försatt sina ledare i en situation som de inte kan bemästra.

Krigföring med moderna jättearméer är alltså under alla omständigheter ett farligt spel, som kräver att staten satsar sina yttersta ekonomiska och personella resurser. Under sådana omständigheter är det endast naturligt att man överallt företar åtgärder för att så snart som möjligt kunna få slut på ett påbörjat krig och därigenom lösa upp den oerhörda inre spänning som måste bli följden av en sådan jättelik ansträngning av ett helt folk.”

Såväl borgerliga politiker som militära experter ansåg sålunda den moderna krigföringen vara ett ”farligt spel”, och genom att använda sig av detta faktum hade man med framgång kunnat hejda dagens makthavare i deras aggressiva planer. Den möjligheten har helt förstörts av socialdemokratins hållning, som på alla sätt gått ut på att dämpa den inre spänningen och riva undan den enda fördämning som verkligen kunnat hejda den vilda militaristiska stormfloden. Detta gick så långt som knappast någon militär eller borgerlig tänkare kunnat föreställa sig i sina vildaste drömmar: från det socialistiska lägret kom appeller om att man måste ”hålla ut”, med andra ord fortsätta massakern i det längsta. På så sätt har vårt parti fått tusentals offer för de senaste månadernas strider på sitt samvete.

Kapitel 7

Men när nu kriget trots allt har kommit, eftersom vi inte kunnat förhindra den stora urladdningen – ska vi då utan strid överlämna våra länder åt de fiender som önskar invadera dem – Tyskland åt ryssarna, Frankrike och Belgien åt tyskarna, Serbien åt österrikarna? Betyder inte den socialistiska tesen om alla nationers självbestämmanderätt att varje folk har rätt och skyldighet att värna sin frihet och oavhängighet? Om ens hem står i lågor, måste man inte då först släcka branden, innan man kan börja tänka på att göra upp räkningen med de personer som anlagt den? Denna liknelse har spelat en framträdande roll i den socialistiska debatten såväl i Tyskland som i Frankrike. Även i de neutrala länderna har den påverkat socialdemokratin; den holländska varianten låter så här: om skeppet tar in vatten, måste man då inte först och främst täta läckorna?

Förvisso är det lika föraktligt av ett folk att kapitulera för en främmande fiende som det är föraktligt av ett parti att kapitulera för inhemska motståndare. De som talar för det ovan citerade brandkårsargumentet har bara glömt en sak, nämligen att sanna socialister bör kunna försvara sitt land på bättre sätt än genom att på den imperialistiska bourgeoisieens order tjäna som kanonmat. Och ”invasionen” – är den verkligen ett så fasaväckande hot att den inrikespolitiska klasskampen inför dess blotta omnämnande måste försvinna som genom ett trollslag? Enligt de borgerliga patrioternas uppfattning är varje yttring av klasskampen en förbrytelse mot landets försvarsintressen, eftersom sådant innebär svårigheter och risker för det militära arbetet. Av dessa hysteriska röster har socialdemokratin låtit lura sig. Och ändå har det borgerliga samhällets nyare historia gång på gång visat att invasionshotet inte alls är någon verklig skräcksyn för de styrande; tvärtom är det för dem ett taktiskt vapen, ett favoritargument när det gäller att försöka få kontroll över ”den inre fienden”. Använde inte

kungen och adeln i Frankrike invasionshotet som ett vapen mot jakobinerna? Skriade inte de österrikiska kontrarevolutionärerna 1849 om ett franskt angrepp mot Rom och ett ryskt mot Budapest? Hotade inte i Frankrike ”Ordningspartiet” i klara ordalag med invasion av kosackerna för att hålla nationalförsamlingen på mattan? Och åstadkom inte det bekanta fördraget mellan Jules Favre, Thiers & Co och Bismarck den 18 maj 1871 att de tillfångatagna franska kejsarliga trupperna frisläpptes för att hjälpa de preussiska trupperna att krossa Pariskommunen? För Karl Marx kunde det historiska perspektivet redan för 45 år sedan avslöja det bedrägliga i de moderna borgerliga samhällenas ”nationella krig”. Han säger i sin berömda skrivelse till Internationalens råd med anledning av Pariskommunens fall:

”Att de båda arméerna från den största militära kraftmätningen i modern tid efter krigets slut kan förenas för att slå ned proletariatet är en sak av oerhörd betydelse. Men den innebär inte, som Bismarck inbillar sig, att arbetet för den nya samhällsformen omöjliggjorts för all framtid; tvärtom visar den hur det gamla borgerliga samhället är på väg mot sitt totala sönderfall. *Det nationella kriget symboliserade den högsta form av heroism som den gamla samhällstypen var mäktig, och nu har detta krig visat sig vara en ren svindel.* Dess enda syfte var att leda bort uppmärksamheten från klasskampen, och så snart klasskampen utvecklats till ett inbördeskrig fördes alla de bedrägliga kulisserna åt sidan. Klassherraväldet kunde inte längre gömma sig i den nationalistiska förklädningen: de nationella regeringarna har gått samman för att kämpa mot proletariatet.”

Tvärtemot vad den officiella mytbildningen förkunnar är invasionshotet och klasskampen nära sammanhängande faktorer: den förra kan ofta helt enkelt uppfattas som en yttring av den senare. Och när de härskande klasserna använt invasionshotet som ett effektivt medel för att kuva arbetarklassen, kan denna med framgång svara med att vitalisera klasskampen som det säkraste vapnet emot detta hot. På tröskeln till den nya tiden framstår inte minst de svårt prövade italienska städerna, exempelvis Florens, som historiska bevis för att den intensiva inre klasskampen ingalunda försvagar samhällets värnkraft utan tvärtom skapar de enda kraftkällor som förmår ge liv åt försvaret mot vilken fiende som helst. Det allra främsta exemplet i historien är emellertid den stora franska revolutionen. Frankrikes hjärta, Paris, var 1793 helt omringat av fiender. Endast den fullständiga frigörelsen av samhällets inre krafter i den stora klasskampen kunde förmå Frankrike att, i stället för att kapitulera inför trycket från de förenade europeiska grannarna, bemöta de allt farligare angreppen med ett motstånd av oerhörd kraft, som gång på gång förnyades inför varje ny fientlig allians. I dag, ett århundrade senare, kan man klart konstatera att bara denna intensifierade klasskamp, radikalt och utan fruktan förd av en folklig diktatur, kunde skaffa fram de tillgångar som krävdes för att upprätthålla den nya samhällsordningen i en fientlig värld, där man hade att kämpa mot en intrigerande dynasti, en svekfullt ränksmidande adel, ett motspänstigt prästerskap, en förrädisk militärledning, en mängd oppositionella provinser – samt dessutom alla europeiska monarkiers förenade flottor och arméer. Historien har alltså visat att ett lands bästa skydd mot yttre fiender inte består i en inrikespolitisk ofrihet utan i en målmedveten klasskamp, som skakar liv i massornas självkänsla, offervilja och moraliska styrka.

Detta belyser det socialdemokratiska partiets tragiska missförstånd, då det åberopar nationernas självbestämmanderätt som ett argument för sitt ställningstagande inför det krig som nu rasar. Det är riktigt att socialismen erkänner varje folks rätt till oavhängighet och frihet, varje nations rätt att forma sitt eget öde. Men det är sannerligen att håna socialismens idéer, om man betraktar dagens kapitalistiska stater som ett uttryck för denna nationernas självbestämmanderätt. I vilken av dessa stater har folket självt fått bestämma formerna för landets nationella, politiska eller sociala uppbyggnad?

Vad självbestämmanderätt för Tyskland skulle innebära, med andra ord vad det tyska folket önskar, det visade demokraterna redan 1848, och det har proletariatets förkämpar – Marx, Engels, Lasalle, Bebel, Liebknecht – outtröttligt argumenterat och stridit för: det är *en stortysk*

republik. För att möjliggöra en sådan göt marsoroligheternas revolutionära kämpar sitt blod på barriaderna i Wien och Berlin, och i samma syfte ville Marx och Engels 1848 tvinga Preussen att förklara det ryska kejsardömet krig. Det första som krävdes för att detta program skulle kunna förverkligas var att den habsburgska monarkin, ”denna väldiga konstruktion av organiserat förfall”, avskaffades tillsammans med monarkierna i Preussen och det stora antalet tyska lilleputtstater. Den tyska revolutionens nederlag, och den tyska borgerlighetens svek mot sina egna demokratiska ideal, ledde till att Bismarck tog makten och skapade det utvidgade preussiska kungarike som nu kallas för kejsardömet Tyskland: ett tjog länder under en och samma krona. Det nuvarande tyska riket har byggts upp på marsrevolutionens grav, på ruinerna av det tyska folkets längtan efter självbestämmanderätt. Kriget, där Tysklands stöd till Turkiet syftar till att stabilisera den habsburgska monarkins ställning och förstärka den preussiska militärdiktaturens makt, innebär att marsrevolutionärens och det tyska folkets sanna nationella program begravs för andra gången. Och det är sannerligen ett djävulskt spratt av historien att socialdemokraterna, arvtagarna till 1848 års tyska patrioter, ryckt ut i detta krig med ”nationernas självbestämmanderätt” som motto! Men kanske den tredje franska republiken, med sina kolonialbesittningar i fyra världsdelar, utgör ett resultat av sina undersåtars självbestämmanderätt? Eller det brittiska riket, med Indien – och med Sydafrika, där en million vita härskar över fem millioner färgade? Eller kanske Turkiet, eller det ryska kejsardömet? Att tala om nationell självbestämmanderätt i kolonialländer är endast möjligt för borgerliga politiker, som låter enbart de styrande klasserna bestämma vad som ska karakterisera en nation. En stat vars existens är beroende av förslavandet av främmande folk kan aldrig betraktas som någon fri nation i socialistisk mening, eftersom socialisten inte kan bortse från kolonialfolkens situation. Den internationella socialismen erkänner rätten till oavhängighet och likvärdighet för fria nationer, men bara de socialistiska krafterna kan skapa sådana nationer, och folkens självbestämmanderätt kan därför förverkligas endast genom socialismen. Denna socialistiska tes är självfallet inte något försvar för det rådande läget utan har till uppgift att visa vägen för proletariats revolutionära, omdanande, aktiva politik. Så länge en stat är kapitalistisk och låter hela sitt inre och yttre liv bestämmas av den imperialistiska världspolitik, kan varken i freds- eller krigstid några av dess aktioner ha det ringaste med nationell självbestämmanderätt att göra.

I dagens imperialistiska miljö kan det inte heller längre förekomma några nationella försvarskrig, och om ett socialistiskt parti bortser från detta faktum och mitt i världspolitikens virvelström försöker orientera sig enbart med utgångspunkt från det egna landets begränsade perspektiv, då bygger det sin politik på lösan sand.

Vi har redan försökt redogöra för bakgrunden till sammanstötningen mellan Tyskland och dess nuvarande motståndare. Det var nödvändigt att närmare belysa världskrigets verkliga orsaker och inre sammanhang, eftersom såväl vår press som vår riksdagsgrupp i sitt ställningstagande kommit att fabla om striden för den fria tyska kulturens fortsatta existens. Mot denna falska historieskrivning måste man ställa sanningen, nämligen att det är fråga om ett av den tyska imperialismen sedan länge noggrant och målmedvetet förberett preventivkrig, som utlöstes genom Tysklands och Österrikes diplomatiska aktivitet under sommaren 1914. För proletariats måste frågan om vilken av de krigförande parterna som är angriparen, ”den skyldige”, dock vara helt utan betydelse. Tyskland handlar förvisso inte i självförsvar, men det gör knappast England eller Frankrike heller, eftersom de inte försvarar sin existens utan endast sin världspolitiska position mot den uppväxande imperialistiska konkurrenten Tysklands angrepp. Även om den tyska och österrikiska imperialismens strövtåg i Orienten utan tvivel tänt världsbranden, har likväl den franska imperialismens förehavanden i Marocko, den engelska imperialismens anslag mot Arabien och Mesopotamien samt den ryska imperialismens mot Konstantinopel riktade Balkan-politik samlat och ordnat det för brasan

nödvändiga bränslet. De militära rustningarna utgjorde också en viktig beståndsdel bland de samverkande faktorer som förorsakade kriget, men på detta område försiggick en tävling mellan alla stater. Och om Tyskland startat den europeiska kapprustningen genom att 1870 agera enligt Bismarcks planer, vidareutvecklades dessa rustningar förvisso hastigt tack vare det andra kejsardömets och, inte minst, den tredje republikens äventyrliga erövringspolitik på främmande 'kontinenter.

De franska socialisterna använde som argument för myten om "nationellt självförsvar" främst det faktum att varken regeringen eller den franska allmänheten närt några som helst aggressiva avsikter före krigsutbrottet. "Alla fransmän är i dag ärligt, uppriktigt och förbehållslöst fredsvänliga" förklarade Jaurès kvällen före krigsutbrottet, när han i Folkets hus i Bryssel höll det tal som skulle bli hans sista. Detta var helt riktigt och kan i någon mån förklara det ursinne som grep de franska socialisterna när deras land utsattes för detta brottsliga angrepp. Men det räcker inte som försvar för socialismens attityd gentemot kriget som historisk händelse. Det historiska förlopp som födde världskriget började flera årtionden före 1914, och under årens lopp knöts trådarna med en nästan lagbunden precision samman till det imperialistiska nätet som kom att sträcka sig ut över fem världsdelar – ett jättelikt komplex av historiska faktorer, som är djupt rotade i de allra viktigaste ekonomiska sammanhangen och vilkas yttersta förgreningar pekar mot en dunkelt skymtande ny värld – faktorer av så total giltighet att begrepp som skuld och straff, eller angrepp och försvar, inför dem mister all betydelse.

Den imperialistiska politiken har inte skapats av några enskilda stater; den är en produkt av ett stadium i världskapitalismens utveckling, en alltigenom internationell företeelse, som aldrig kan begränsas enbart till en enda stats agerande och *som inte heller något land ensamt kan dra sig ur.*

Först när man gjort detta klart för sig, kan man på ett riktigt sätt bedöma frågan om "nationellt självförsvar" i världskriget. Under det förra århundradet blev nationsbegreppet, symbolen för en oavhängig enhet, de mellaneuropeiska borgarsamhällets ideologiska ryggrad. Kapitalismen kan inte tåla ekonomisk eller politisk splittring: som arbetsfält vill den ha så stora områden som möjligt, och inom nationen vill den ha till stånd en intellektuell utveckling, som får samhällets behov och krav att komma i nivå med den kapitalistiska produktionen; detta är helt enkelt en förutsättning för att det borgerliga klassamhällets mekanik ska kunna fungera. Innan kapitalismen hunnit utvecklas till att bli ett världsomspännande ekonomiskt system, använde den de nationella gränserna som markeringar för sina slutna verksamhetsområden. Detta program, som endast lät sig genomföras med revolutionära metoder, eftersom det måste tillämpas på den politiska och nationella miljö som feodaltiden lämnat som arv, förverkligades endast i revolutionens Frankrike. I de andra europeiska länderna stannade den borgerliga revolutionen på halva vägen, och programmet kunde alltså endast delvis bli verklighet där. Situationen i Tyskland, Italien, Ryssland och England ger otvetydiga bevis på detta; ett annat tecken på samma sak är det faktum att Turkiet och Österrike-Ungern så länge kunnat bevara sin gamla uppbyggnad. Det nationella programmets roll i historien blev blott att tjäna som ett ideologiskt uttryck för den växande och maktlystna bourgeoisieens attityd, innan denna bourgeoisie tagit ledningen och stabiliserat sin ställning i Europas länder.

Borgerlighetens tidigare program, med sina klart demokratiska inslag, har under årens lopp helt begravts av imperialismen, som gjort en fullständigt hänsynslös expansion över alla nationella gränser till målet för borgerlighetens strävan i alla länder. Nationalismen finns visserligen kvar som fras, men dess nuvarande innehåll har blivit raka motsatsen till dess ursprungliga; nu tjänstgör den endast som täckmantel för imperialistiska strävanden och som slagord för rivaliserande imperialistländer. Den utgör det sista ideologiska medlet för att fånga folkmassorna och få dessa att tjänstgöra som kanonmat i de imperialistiska krigen.

Denna allmänna tendens inom den moderna kapitalistiska politiken bestämmer likt en övermäktig och blint verkande naturlag de enskilda staternas politik på samma sätt som lagen om ekonomisk konkurrens bestämmer den enskilda affärsmannens beteende.

Låt oss – för att få en klarare bild av den föreställning om ”nationella krig”, som just nu präglar det socialdemokratiska partiets politik – för ett ögonblick anta att kriget, vid sitt utbrott, för någon av de inblandade staterna verkligen var en fråga endast om nationellt försvar. Att man tillfälligt lade kinder sig främmande nationers områden skulle då bara te sig som en ofrånkomlig följd av militära framgångar. Inflytelserika kapitalistgrupper, som är intresserade av en imperialistisk erövringspolitikens vinstmöjligheter, skulle emellertid få nationens expansionslust att vakna medan kriget pågick, och den imperialistiska tendens som till en början varit föga märkbar skulle frodas i krigsatmosfären som en växt i ett drivhus, för att snart hinna sätta sin Drägel på hela krigföringen, dess målsättning och dess resultat. Systemet med militära allianser, som sedan årtionden tillbaka format det utrikespolitiska mönstret, måste vidare föra med sig att de krigförande parterna under krigets gång av rent defensiva skäl skulle försöka få med sig bundsförvanter. Därigenom skulle allt flera länder komma att dras in i kriget, och följderna blir att ytterligare imperialistiska grupper kommer in i bilden. England har sålunda dragit in Japan, vilket betytt att kriget förts över till Ostasien och att Kinas framtida öde kommit upp på dagordningen; vidare har nya risker för framtida konflikter skapats genom att utvecklingen aktualiserat rivaliteten mellan England och Japan och mellan Japan och Förenta staterna. I det andra lägret har Tyskland dragit in Turkiet, varigenom Konstantinopel, Balkan och Mindre Asien blivit problem som kräver en snar lösning. Den som inte från början insett att kriget förorsakats av rent imperialistiska strävanden måste av dessa fakta kunna sluta sig till att det under de nuvarande omständigheterna helt automatiskt måste utveckla sig till en världsomspännande maktkamp. Ända sedan de första fientligheterna inleddes har det också varit fråga om en sådan. Den, hela tiden osäkra jämvikten i styrkefördelningen mellan de stridande parterna tvingar dessa att, för att antingen stärka sin egen militära position eller också förhindra att motståndaren får nya bundsförvanter, vidta ytterst omfattande åtgärder också mot de neutrala folken. Man behöver bara erinra sig de erbjudanden Rumänien, Italien, Grekland och Bulgarien erhållit dels från Tyskland och Österrike och dels från Ryssland och England. Detta så kallade ”försvarskrig” har på ett förbluffande sätt kommit till och med inom neutrala stater framkalla en förskjutning av maktförhållandena i en för de expansionistiska strävandena förmånlig riktning. De kapitalistiska staternas innehav av kolonier gör slutligen att de krigförande parterna, oavsett vilka försvarsavsikter de ursprungligen haft, av militära skäl måste försöka att bemäktiga sig varandras kolonier eller åtminstone utså split inom dessa – krigföringen på engelskt och tyskt håll bekräftar på ett otvetydigt sätt att det förhåller sig så, och även detta innebär att ett större krig i dagens situation automatiskt måste utvecklas till att bli en imperialistisk världsbrand.

Våra riksdagsmäns och ledarskribenters idealistiska föreställning om ett av hängiven fosterlandskärlek präglat försvarskrig är sålunda en ren fantasiskapelse, som endast tjänar till att belysa deras fullkomliga oförmåga att överblicka de historiska och världspolitiska sammanhangen. Krigets karaktär bestäms inte av högtidliga förklaringar eller av de s.k. ledande politikernas ärliga avsikter; det avgörande är samhällets historiska uppbyggnad och militära organisation.

Ytligt sett skulle kanske resonemanget med ett ”nationellt försvarskrig” kunna tillämpas på ett land som Schweiz. Men Schweiz är inte någon nationalstat och kan därför inte anses representativ för den moderna statstypen. Just dess ”neutralitet” och dess beslut att kosta på sig en krigsmakt framstår som konsekvenser av det latent krigstillståndet mellan de stora militärmakter som det omges av, och dessa konsekvensers giltighet räcker endast så länge man vill tolerera en sådan situation. Belgiens öde visar hur hastigt en sådan neutralitet kan

krossas under imperialismens stövelklack. Här kommer vi in på de små staternas speciella problem. Serbien utgör i dag det klassiska exemplet på det ”nationella” kriget. Om någonsin en stat haft rätten på sin sida så är det Serbien, om man bedömer dess situation enligt den konventionella uppfattningen om nationellt självförsvar. Dess nationella suveränitet kränktes av österrikarnas annekteringspolitik, som också hotar själva dess existens som nation, och det är Österrike som tvingat det in i kriget; mänskligt att döma borde det därför te sig som om serberna kämpar för att försvara sitt lands existens, frihet och kultur. Om socialdemokratin i Tyskland handlat rätt i sitt ställningstagande, då skulle de serbiska socialdemokraterna, som i Belgrads parlament protesterat mot kriget och röstat mot militäranslagen, rent av framstå som förrädare mot sitt eget lands viktigaste intressen. Men i verkligheten har serberna Lapschewitsch och Kazlerowitsch inte endast skrivit in sina namn med gyllene bokstäver i den internationella socialismens historia; med sin skarpsinniga uppfattning om krigets verkliga orsaker har de också gjort en utomordentlig insats för att folket i deras eget land ska erhålla en nyckel till sanningen.

Formellt är det förvisso ett nationellt försvarskrig som Serbien utkämpar. Men de tendenser som omhuldas av dess kungahus och dess styrande kretsar går ut på en territoriell utvidgning, utan hänsyn till de nationella gränserna, och därigenom blir landets utrikespolitik präglad av samma riskabelt aggressiva planer som dess motståndares. Serbien riktar sina erövringsdrömmar främst mot Adriatiska havets kust, där man utan att fästa något avseende vid Albanians rättigheter invecklat sig i en tävling med Italien om de bästa bitarna; hur denna kamp kommer att sluta beror helt på vilken stormakt som kommer att bli den dominerande i Europa efter kriget. Det viktigaste i detta sammanhang är emellertid att den serbiska nationalismen stöds av den ryska imperialismen. Serbien är endast en av pjäserna i det stora världspolitiska schackspelet, och bedömer man serbernas roll i kriget utan att ta hänsyn till det större sammanhanget, den världspolitiska bakgrunden, kan man inte åstadkomma annat än svävande spekulationer. Samma sak gäller den senaste Balkankonflikten. De nybildade balkanstaterna var formellt sett i sin fulla rätt och representerade i sin kamp nationalstatens demokratiska ideal – så kan det tyckas om man ser konflikten som en isolerad företeelse. Om man däremot kan inse dess rätta plats i den historiska utveckling som gjort Balkan till en brännpunkt för de imperialistiska krafterna inom världspolitiken, då blir också denna konflikt bara en episod i den väldiga kampen, bara en länk i den långa händelsekedja som med ödesdiger konsekvens lett fram till världskriget. I Basel applåderade den internationella socialdemokratin också med hänförelse balkansocialisternas bestämda avståndstagande från varje form av moraliskt eller politiskt stöd åt det krig vars rätta natur de genomskådat och avslöjat, och med dessa applåder har Internationalen redan på förhand fördömt de tyska och franska socialisternas ovärdiga ställningstagande i den nuvarande världskonflikten.

I samma situation som balkanstaterna befinner sig emellertid numera alla småstater, exempelvis Holland. ”När skeppet tar in vatten, måste man först och främst tänka på att tätta läckan.” Och vad skulle det lilla Holland kunna ha för avsikter förutom att försvara nationens existens och oavhängighet? Förvisso: dömer man endast efter avsikterna hos det holländska folket, eller till och med hos dess styrande grupper, är det verkligen blott och bart fråga om nationellt försvar. Men den socialistiska politiken, som ska bygga på kunskap om historiska skeenden, kan inte rätta sig efter den speciella inställningen hos en enskild nation; den måste utformas för att kunna anpassas på hela det internationella problemkomplexet i den världspolitiska situationen. Vare sig holländarna önskar det eller inte, är sanningen dock att deras land endast är ett litet kugghjul i dagens världspolitiska maskineri. Det skulle de inte ha någon svårighet att inse, om Holland verkligen rycktes in i världskrigets malström. Då skulle genast motståndarna rikta sina angrepp mot dess kolonier. Holländarna skulle alltså få anstränga sina stridskrafter för att inte behöva gå miste om dessa, och kampen för det lilla

nordsjöfolkets nationella oavhängighet skulle på så sätt utvidgas till en kamp för rätten att förtrycka den indonesiska ögruppens malajer. Men inte nog med detta. Eftersom den holländska krigsmakten, om den uppträdde utan bundsförvanter, hastigt skulle krossas som ett nötskal i världskrigets virvlar, måste landet också – oavsett om det vill eller inte – ansluta sig till någon av de båda stridande militärallianserna, varigenom det skulle förvandlas till ett verktyg för direkt imperialistiska strävanden.

Sålunda blir det den rådande imperialismen som bestämmer krigföringens natur i alla stater, och en följd av detta förhållande är att det i dagens politiska miljö helt enkelt *inte kan förekomma några nationella försvarskrig*.

Bara för några år sedan påpekades detta också av Kautsky i broschyren ”Patriotismus und Sozialdemokratie” (Leipzig 1907):

”Fastän borgerskapets patriotism och proletärernas patriotism är två helt skilda företeelser, som till och med står i skarp motsättning till varandra, finns det dock tillfällen då dessa två slag av patriotism kan förenas i ett gemensamt handlingsprogram, till och med i krigstid. Bourgeoisien och proletariatet inom en nation har båda all anledning att intressera sig för dennas självständighet och oavhängighet, för dess förmåga att hävda sig mot alla försök till övergrepp och exploatering från främmande maktens sida ... I de nationella strider som förorsakats av sådana försök har proletariatets patriotism alltid förenat sig med den borgerliga ... Nu har proletariatet emellertid förvandlats till en makt som vid varje tillfälle då nationen verkligen skakas kan bli farlig för de härskande klasserna; i alla krig skymtar revolutionshotet numera borta vid horisonten. Man behöver bara erinra om Pariskommunen 1871 och den ryska terrorverksamheten efter rysk-japanska kriget. Detta har gjort att de borgerliga grupperna inom nationer som ännu inte uppnått full självständighet ofta helt enkelt övergett den nationella målsättningen, om denna krävt ett regimskifte; man hatar och fruktar nämligen revolutionen ännu mer än man älskar nationell storhet och oavhängighet. Här ligger förklaringen till att bourgeoisien offrat Polens oberoende och låtit ålderdomliga statsbildningar som Österrike och Turkiet bestå, trots att de sedan en mansålder tett sig dömda till upplösning och sönderfall. Därigenom har de nationella rörelserna förlorat sin roll som tändande gnistor till revolutioner i de civiliserade delarna av Europa. Men de nationella problemen kan fortfarande inte lösas på annat sätt än genom omvälvningar, och därför kommer de inte heller att lösas förrän proletariatet segrat. När så skett kommer de emellertid, tack vare den internationella solidariteten, hastigt att te sig lättare att komma till rätta med än de gjort i dagens samhälle av förtryck och exploatering. I dagens situation behöver de inte bekymra de kapitalistiska ländernas kämpande proletariat, som i sina nuvarande strävanden måste satsa hela sin kraft på andra uppgifter.” (sid. 12-14)

”Under tiden blir det allt mer och mer osannolikt att den proletära patriotismen och den borgerliga än en gång kommer att gå samman för att värna det egna folkets frihet.” Den franska bourgeoisien har gått i förbund med tsarväldet. Det av revolutionen försvagade Ryssland är inte längre något hot mot Västeuropas frihet. ”Så länge läget är sådant kan man inte längre i något land räkna med möjligheten av ett nationellt försvarskrig, där den borgerliga patriotismen går att förena med den proletära.” (sid. 16)

”Vi har redan bevittnat hur utvecklingen undanröjt de konflikter som under 1800-talet kunde förmå även frihetsälskande folk att drabba samman i öppna fientligheter, och vi har också kunnat iakttä hur de militära organisationerna i dagens läge endast kommit att tjäna som värn för ekonomiska vinstintressen; rollen som försvarare av viktiga mänskliga intressen har de inte lyckats behålla så mycket som en tillstymmelse av. Det gäller inte att säkra det egna rikets oberoende, som inte hotas av någon, utan att säkerställa och utvidga koloniförvärven, som i sin tur endast tjänar till att förbättra den kapitalistiska verksamhetens vinstmöjligheter. *De nuvarande utrikespolitiska motsättningarna kan inte längre framkalla några militära konflikter som den proletära patriotismen kan undgå att bestämt ta avstånd från.*” (sid. 23)

Vad säger oss allt detta om den attityd socialdemokratien bortom inta gentemot det krig som nu pågår? Skulle man kanske ha sagt så här: eftersom detta krig endast utkämpas mellan

imperialistiska intressen, och denna stat inte kan sägas hålla måttet vare sig i socialt eller nationellt avseende, tänker vi inte bjuda fienden något motstånd; vi anser nämligen inte att det har någon betydelse vem som segrar ...? En sådan passiv liknöjdhet räcker inte till som rättesnöre för ett revolutionärt parti som socialdemokratien. Vi kan varken låta de härskande klasserna kommendera oss att försvara det nuvarande klassamhället eller låta stormen rasa ut utan att själva spela någon annan roll än den tyst avvaktande åskådarens. För att visa sig värdigt sin uppgift som det kämpande proletariats ledare måste det socialdemokratiska partiet föra en *självständig klasspolitik*, en politik som till det yttersta utnyttjar det borgerliga samhällets krissituationer för att tvinga de härskande klasserna *framåt*. I stället för att svepa in det imperialistiska kriget i fosterlandsförsvarets skyddande förklädning måste man på allvar göra den folkliga 'självbestämmanderättens och det nationella självförsvarets sanna sak till sin, och detta kan endast ske genom att man igångsätter en kraftfull revolutionär aktivitet mot imperialismens krig. Det första som krävs för ett sant nationellt försvar är att det är nationen själv som står bakom det. För att man ska kunna uppnå detta krävs främst att en milis upprättas; det innebär inte bara att man omedelbart beväpnar hela den vuxna delen av landets manliga befolkning utan också, och framför allt, att folket erhåller beslutanderätten i frågor som rör krig eller fred; vidare betyder det att varje form av politiskt förtryck omedelbart måste avlägsnas, eftersom politisk frihet är den nödvändiga grundvalen för ett verkligt folkligt försvarsarbete. Socialdemokratiens första åtgärd skulle ha varit att sprida kunskap om dessa villkor och kräva att de förverkligades. Tidigare hade vi i fyrtio års tid försökt att klargöra för såväl arbetarna som de styrande klasserna att endast en sådan milis skulle kunna ge fosterlandet ett verkligt effektivt försvar och göra det oöverbudligt. Och nu, när vi har ställts inför det första allvarliga provet, har vi betraktat det som självklart att nationens försvar ska skötas av den borgerliga krigsmakten, till vilken vi utan protester levererat den önskade kanonmaten. Våra riksdagsmän har tydligen helt försummat att lägga märke till att de, genom att tala om denna kanon-föda i högstämda ordalag och med hänförelse skildra den kejsarliga hären som en sann räddare i landets svåraste stund, offrat milistanken och utan betänkligheter förvandlat dess fyrtioåriga politiska program till framtidsfantasier av ett slag som ingen tar på allvar.¹²

De gamla ledarna för den internationella arbetarrörelsen visste mer om fosterlandsförsvaret. När proletariatet i det av preussarna belägrade Paris år 1871 övertog makten, skrev Marx i jublande ordalag: "Paris, den gamla regeringsmaktens kärnpunkt, som samtidigt tjänar som tyngdpunkt för den franska arbetarklassens samhälleliga uppbyggnad, Paris har rest sig till uppror mot herr Thiers' och hans hejdukars försök att återupprätta och föreviga det gamla kejsardömet maktbefogenheter. Paris har kunnat hålla stånd genom att på grund av belägringen isoleras från landets armé, i vars ställe man måst upprätta ett nationalgarde, huvudsakligen bestående av arbetare. Det gällde att bygga vidare på detta och bevara det nya läget. Kommunens första dekret gällde därför ett entledigande av den gamla krigshären, som ersattes genom att man beväpnade folket ... Om kommunen framstod som den sanna företrädaren för alla sunda krafter i det franska samhället och därigenom också som den i realiteten mest nationella regeringen, tedde den sig samtidigt i ordets fulla bemärkelse internationell i sin oförvägna kamp för arbetarnas frigörelse. Medan den preussiska armén införlivade två franska provinser med det tyska riket, införlivade Pariskommunen alla arbetares sympatier med sin rättvisa sak."

Vad skulle våra gamla lärofäder ha att säga om socialdemokratiens inställning till kriget i dag? Så här skrev Friedrich Engels år 1892 om de politiska huvudlinjer proletariatets företrädare borde följa om ett storkrig bröt ut:

"Ett krig, i vilket Tyskland anfölls av ryssarna och fransmännen, skulle för landet bli en kamp på liv och död, och endast genom ett revolutionärt program skulle det kunna säkerställa sin nationella existens. Den nuvarande regimen 'släpper säkert inte fram de revolutionära krafterna, om den inte

ser sig tvungen att göra det. Men vi har ett mäktigt parti som kan tvinga den därtill och i värsta fall också ersätta den, nämligen det socialdemokratiska partiet.

Och vi har inte glömt det storartade föredöme fransmännen gav oss 1793. Snart firar vi den franska revolutionens hundraårsminne. Om tsarens erövringslystnad och den franska bourgeoisins överod skulle hejda de tyska socialisterna i deras segerrika men fredliga frammarsch, då behöver ingen tvivla på att de tyska proletäerna ska visa sig värdiga att gå i de franska banbrytarnas spår – då kommer arvet från 1793 att visa sig lika livskraftigt 1893. Och om franska styrkor överskrider gränsen mot Tyskland, kommer vi att möta dem med marseljäsens ord på våra läppar:

Quoi? Ces cohortes étrangères
Feraient la loi dans nos foyers?

(Vad? Skulle vi låta vårt hem, vårt land
behärskas av främmande horder?)

Kort och gott: om freden består, kommer det tyska socialdemokratiska partiet med säkerhet att segra inom en tidrymd av ungefär tio år. I händelse av krig kommer segern antingen att uppnås betydligt tidigare, inom två eller tre år, eller också att uppskjutas för åtminstone femton år framåt.”

När Engels skrev dessa ord såg han framför sig en helt annan situation än den som råder nu. Innan världen fått bevittna den stora ryska revolutionen måste man fortfarande fästa stort avseende vid det gamla tsarväldets roll. Han tänkte sig också ett förvarskrig, där Tyskland skulle tvingas att värja sig mot ett anfall från sina västliga och östliga grannar i förening. Desutom överskattade han den sociala utvecklingens hastighet och revolutionens möjligheter; bland de sanna kämparna är en sådan överskattning ju inte ovanlig. Ändå framgår det tydligt av denna deklaration att Engels med nationellt försvar menade en revolutionär aktion i de franska jakobinernas stil, inte ett socialistiskt stöd åt den preussiska militärregimens generalstab.

Ja, i ett viktigt historiskt krisläge är socialdemokraterna verkligen förpliktade att försvara sitt land. Och den socialdemokratiska riksdagsgruppen bär ett tungt ansvar för att den omedelbart svek sin egen stolta förklaring från den 4 augusti 1914: ”I farans stund lämnar vi inte vårt fädernesland i sticket.” Detta var nämligen just vad man gjorde, precis i det ögonblick då läget var som farligast. Plikten mot fosterlandet krävde den gången först och främst att man påvisade de verkliga orsakerna till detta imperialistiska krig och rev sönder den förklädnad av diplomatiska och patriotiska lögnar som tjänade till att dölja vilket hot mot landet det egentligen innebar; att man högt och tydligt förklarade för det tyska folket att en seger i det här kriget skulle bli oss till lika stor skada som ett nederlag; att man ansträngde sig till det yttersta för att hindra att landet fjättrades i belägringstillståndets bojor; att man framhöll nödvändigheten av att folket beväpnades och tillerkändes beslutanderätten i alla frågor som rör krig eller fred; att man med skärpa krävde att riksdagen regelbundet skulle sammanträda under hela den tid kriget pågick, så att regeringens förehavanden kunde kontrolleras av riksdagen, som i sin tur kontrollerades av folket; att man agiterade för ett omedelbart avskaffande av alla politiska förbud, eftersom endast ett fritt folk kan försvara sig på ett effektivt sätt – och allt detta innebar att man skulle demonstrera mot det imperialistiska kriget genom att mot de mest reaktionära krafternas idéer föra fram det program som utformats av Marx, Engels och Lasalle. Då skulle den stora tyska republikens emblem ha visats upp för vårt folk, varigenom proletariatets internationella klasspolitiks intressen kunde ha förenats med landets bästa traditioner, de sant nationella frihetssträvandena.

I världskrigets historiskt skickesediga tid blev det uppenbart att landet behövde den målmedvetna politiska ledning, det klara ställningstagande och den allmänna sakliga orientering som endast socialdemokratin var i stånd att ge. Men arbetarklassens riksdagsrepresentanter, på vilka avgörandet berodde, bröt i stället samman i ett tillstånd av den

ömkligaste hjälplöshet. Av rädsla för att slå in på en felaktig politisk linje har socialdemokratin, på grund av dessa ledares insatser, valt att inte föra någon politik alls. Det betyder att den gjort slut på sin egen existens som självständigt parti med egen världsåskådning och att den utan några som helst protester utlämnat sitt land åt imperialistkrigets och militärdiktaturens fruktansvärda misshandel; dessutom har den sökt bortförklara den förda politiken genom att påstå att Tyskland nu endast slåss för att försvara sig – på så sätt söker man hävda att socialdemokratin inte bär något ansvar för kriget. Det är självfallet dömt att misslyckas. Denna form av ”försvar”, som gick ut på att människor skulle slaktas i de imperialistiska dynastiernas militära kamp, behövde inte socialdemokraternas röster för att godkännas i riksdagen, där de borgerliga har en stark majoritet. Genom sitt frivilliga instämmande har den socialdemokratiska riksdagsgruppen emellertid skapat ett intryck av att det tyska folket står enat bakom krigsledningen, och genom att proklamera borgfreden har man velat inställa klasskampen och tysta ner all opposition så länge kriget pågår; detta innebär att socialdemokratin måste bli moraliskt medansvarig för krigspolitiken. När man röstade för krigsanslagens beviljande gav man regeringens krigföring skenet av att representera ett demokratiskt fosterlandsförsvar: i stället för att sträva för det sanna fosterlandsförsvarets intressen gav man sitt stöd åt en politik som vilseledde folket.

Detta svåra val mellan att ställa sig solidarisk med antingen fäderneslandets eller det internationella proletariats intressen, detta ohyggliga dilemma, där våra riksdagsmän ”med tungt hjärta” sett sig nödsakade att sätta fosterlandets sak främst, är med andra ord en ren fiktion, en uppfinning av den nationalistiska bourgeoisien. Den proletära internationalens klassintressen harmonierar i krigstid ännu mer än i fredstid med fosterlandets egentliga intressen: båda gagnas bäst av att klasskampen får vidareutvecklas i riktning mot det socialdemokratiska programmets förverkligande.

Men vad skulle vårt parti ha gjort för att med verkligt eftertryck kunna föra fram sina oppositionella krav? Skulle man ha proklamerat en allmän strejk? Eller skulle man ha uppmanat soldaterna att vägra lyda order? På detta sätt brukar man formulera frågeställningen. Att besvara den med ett obetingat ja vore lika löjeväckande som att driva igenom ett generellt partibeslut av den här typen: ”Om ett krig bryter ut, ska vi omedelbart göra revolution”. Det är sannerligen ett misstag att tro att revolutioner bara behöver ”göras” och att stora folkliga aktioner kan frambesvärjas efter behag med hjälp av speciella partirecept. Små grupper av sammansvurna kan förbereda ett mindre upplopp och se till att deras sympatisörer vid en bestämd tidpunkt erhåller en inspirerande ”startsignal”, men sådant räcker inte till för att igångsätta en allmän folkresning i ett historiskt ödesmättat ögonblick. Också den mest omsorgsfullt förberedda masstrejk kan i samma ögonblick som partiet ger ”klartecken” alltefter omständigheterna ömkligen falla till marken. Om stora folkliga aktioner (i vilken form de än må presenteras) ska kunna lyckas beror på hela det stora mönstret av för ögonblicket rådande ekonomiska, politiska och psykologiska faktorer, på klassmotsättningarnas skärpa och på den politiska kunskapen och kampviljan hos massorna – och här har vi att göra med svårberäknliga ting, som i alla händelser inte ett parti kan skapa på konstlad väg. Här ligger skillnaden mellan stora historiska omvälvningar och sådana mindre uppvisningsaktioner som ett väldisciplinerat parti i fredstid kan regissera in i minsta detalj. Det stora historiska ögonblicket skapar varje gång sina egna uttrycksformer och tvingar folket att utöka sin arsenal med en rad tidigare okända politiska vapen, och vid sådana tillfällen betyder gamla partiföreskrifter ingenting.

Vad socialdemokratin ledare borde ha åstadkommit för att visa sig värdiga sin roll som det klassmedvetna proletariats förtrupp var alltså ingalunda några löjeväckande teser och anvisningar av teknisk art. Det som krävdes var i stället en *politisk lösning, som gav klart besked om proletariats sanna intressen och rätta uppgift* i kriget. Om varje verklig

folkrörelse kan man nämligen säga precis samma sak som sagts apropå masstrejken under den ryska revolutionen:

”När den revolutionära perioden i sig själv skapar, styr och underhåller en masstrejk, då förs det socialdemokratiska partiets ledarroll in på ett annat område. I stället för att rådbråka sitt huvud med att försöka lösa folkrörelsens tekniska detaljproblem ska socialdemokratien koncentrera sina krafter till det politiska initiativet. Detta gäller också i det häftigaste skedet av en historisk kris. Den viktigaste uppgiften för ‘ledarna’ vid en stor historisk omvälvning som denna är att ange kampens inriktning och lösenord och ge anvisningar om den lämpliga politiska taktiken, så att proletarietets samlade styrkeresurser i varje kampfas kan användas på det mest fördelaktiga sättet och präglade partiets ställningstagande; en konsekvens blir då att socialdemokratiens hållning i fråga om skärpa och beslutsamhet aldrig får bli mindre markant än vad de reella styrkeförhållandena kan medge – snarare ska den gå utvecklingen i förväg genom att förutsätta en tilltagande kraftsamling. Denna form av ledning utvecklas sedan automatiskt till att omfatta även sådant som i en viss bemärkelse tillhör det tekniska. Om socialdemokratiens taktik är konsekvent, beslutsam och framåtsträvande ger den massorna säkerhet, självförtroende och kampvilja – om den är svag och vacklande och underskattar proletarietets krafter får den endast en förvirrande och förlamande verkan. I det första fallet kommer massorna att i det rätta ögonblicket att resa sig; i det andra fallet kan även öppet uttryckta appeller från ledarnas sida bli utan resultat.”¹³

Att det kommer an främst på det politiska *inhållet*, inte på de yttre tekniska formerna, framgår klart av ett sådant faktum som att vår *riksdagsgrupp*, om den högt och tydligt uttryckt arbetarklassens intressen, krav och problem, kunde ha blivit en maktfaktor av utomordentlig betydelse, eftersom den kan göra sin stämma hörd från en så uppmärksam position.

Skulle sedan massorna ha stött socialdemokratien med all den kraft som erfordrades för en sådan politik? Den frågan är i det närmaste omöjlig att besvara, men den är inte heller av någon avgörande betydelse. För att godkänna krigslagen krävde ju våra riksdagsmän ingalunda att den preussiska härens generaler skulle garantera att segern var självklar och ett nederlag absolut otänkbart. För de revolutionära arméerna gäller samma regler som för de militära: när situationen så kräver drar de ut i striden utan att kräva några förhandsgarantier om att lyckan ska stå dem bi. I allra värsta fall kunde partiets appeller till en början ha förklingat ohörda. Sannolikt skulle ett så modigt ställningstagande också ge upphov till en rad trakasserier av samma slag som Bebel och Liebknecht fick uppleva 1870. ”Men vad kan detta ha för betydelse?” frågade Ignaz Auer frankt i sitt tal apropå Sedan-jubileet 1895. ”Ett parti som vill erövra världen måste hålla fast vid sina principer, oavsett vilka faror detta kan komma att medföra. Handlar det på annat sätt, går det under!”

”Det är aldrig lätt att simma mot strömmen”, skrev Wilhelm Liebknecht, ”och det blir inte lättare om strömmen störtar fram med ett stort vattenfalls styrka och intensitet. Äldre partikamrater kan ännu erinra sig hetskampanjen mot socialisterna under den tid då den kanske djupaste nationella förnedringen kom till uttryck i 1878 års socialistlagar. Den gången uppfattades varje socialdemokrat av millioner människor som en simpel brottsling och mördare, vars landsförräderi 1870 förtjänade att bestraffas med döden. Sådana yttringar av ”folksjälens” äger i sin oerhörda primitiva styrka någonting förbluffande, bedövande och krossande. Man känner sig hjälplöst kämpande mot en högre makt och tvivlar inte på att man befinner sig inför en verklig force majeure. Fienden är helt ogripbar – den finns i människornas känslor, ligger i luften, är allstädes närvarande.

I fråga om ursinnig styrka kunde utbrottet 1878 dock på intet sätt mäta sig med stämningarna 1870. Mot oss hade vi då inte blott denna orkan av mänskliga lidelser som böjde, bröt och krossade allt som kom i dess väg utan också militarismens ohyggliga maskineri, som när som helst kunde fånga oss i ett järngrepp och mala sönder oss mellan sina ursinnigt arbetande kuggjul. Vid sidan av denna stormflod av frisläppta vilda instinkter mobiliserades den mest fulländade mordorganisation som världen dittills skådat, och alla dessa krafter ansträngdes till det yttersta, med alla ångpannor upphettade till bristningsgränsen. Vad kan i en sådan situation den enskilde individens vilja och

insatser ha att betyda? Särskilt när man känner sig tillhöra en ytterst liten minoritet, som inte kan lita på något säkert folkligt stöd.

Vårt parti hade den gången ännu inte hunnit ta form på allvar. Innan det erhållit någon tillräckligt fast organisation, ställdes det plötsligt inför ett prov av svårast tänkbara art. När man satte igång den antisocialistiska hetskampanj som slutade med vårt partis triumf och dess fienders förnedring, då hade vi skapat en så stark och vittförgrenad organisation att alla medlemmar kunde förnimma dess betryggande stöd och ingen förnuftig person kunde tro att partiet skulle gå under.

Under den värsta prövningens tid var det däremot, som sagt, inte någon obetydlighet att simma mot strömmen. Men vad var att göra? Det fanns inget annat alternativ. Vi var tvungna att bita ihop tänderna och gå det oundvikliga till mötes. Bebel och jag befattade oss inte ett ögonblick med att grubbla över farorna – vi hade inte tid att känna någon fruktan. Vi kunde inte rymma fältet utan måste bli kvar på vår post, kosta vad det kosta ville.”

De höll också ut på sin post, och i fyrtio års tid kunde socialdemokratin leva på den moraliska styrka den gett prov på då den hållit stånd mot en fientlig värld.

Så skulle det ha kunnat gå även denna gång. Till en början skulle man måhända inte ha uppnått mera än att det tyska proletariats ära räddats, så att de många tusen tyska arbetare som nu dör i skyttegravarnas töcken och mörker i stället hade förunnats en värdig död med bevarad insikt om den internationella folksolidaritets andligt befriande kraft. Men om vårt parti dristigt låtit sin stämning höras mitt i det besinningslöst pöbelupphetsande tumultet, hade denna nyktra röst mitt i de chauvinistiska berusningsorgierna också kunnat få en dämpande verkan; den hade kunnat rädda nationalisterna från ett totalt delirium och folket från att helt duka under för imperialisternas förgiftnings- och fördumningskampanjer. Det korståg de styrande då med säkerhet igångsatt mot socialdemokratin hade hastigt kunnat öppna ögonen på många. Och medan skräcken för den allt ohylligare blodsutgjutelsen i krigets senare skeden ökade i styrka, allteftersom kampens imperialistiska drag framträdde allt tydligare och de fräcka ekonomiska spekulationerna i dess skugga blev alltmer motbjudande att bevittna, skulle alla humanitetens, hederns, livets och framåtskridandets anhängare snart sluta upp bakom de socialdemokratiska fanorna. Och framför allt skulle den tyska socialdemokratin mitt i denna virvelström av sönderfall och kaos ha tett sig som en fast klippa, en Internationals ledlyd som andra arbetarpartier kunde bestämma kursen efter. Den oerhörda moraliska prestige som det tyska socialdemokratiska partiet före krigsutbrottet åtnjöt inom hela den socialistiska världen hade utan tvivel inom en mycket kort tidrymd kunnat förändra det förvirrade internationella läget högst väsentligt. Opinionsen för en snar fred hade i alla de berörda staterna kunnat ta sig uttryck i massdemonstrationer av en sådan kraft att mordvägen hejdsats och antalet offer blivit mindre. Det tyska proletariats hade då fått behålla sin uppgift som vårdare av den eld som ska ge socialismens skaror ljus i deras arbete för mänsklighetens befrielse. Det hade förvisso varit en verkligt patriotisk roll, värdig Marx', Engels' och Lassalles lärjungar.

Kapitel 8

Trots socialdemokratins nederlag i kampen mot militärdiktatur och presscensur och den blodbesudlade krigspolitiken har klasskampen med obetydlig kraft befriat sig från den förmenta borgfredens bojor och den internationella arbetarsolidaritets pånyttfötts ur slagfältens rykande inferno. Detta åstadkoms inte genom halvhjärtade försök att reparera den gamla Internationals eller genom de då och då framförda maningarna till sammanhållning efter krigets slut. Nej, det är världskriget självt som avslöjat krigspolitiken dårskap och svekfullhet och med oerhörd kraft bevisat att dess snara oskadliggörande ligger i hela det internationella proletariats intresse.

Segev eller nederlag? Denna slogan har den tyska socialdemokratien, trogen som ett eko, övertagit från de krigförande staternas militaristiska härskare. Frågan om segev eller nederlag på slagfältet skulle alltså ha blivit en sak av lika central betydelse för proletariatet i varje inblandat land; man måste då sträva för att tillfoga sina bröder i andra länder ett nederlag. Låt oss närmare studera denna egendomliga tankegång och undersöka vad en segev skulle kunna betyda för de tyska arbetarna.

Enligt den av socialdemokratins ledare så okritiskt accepterade officiella förkunnelsen skulle en militär segev för Tyskland innebära en dynamisk industriell expansion, medan ett nederlag skulle betyda att landet ruinerades ekonomiskt. Man utgår här närmast ifrån de förutsättningar som rådde under kriget 1870. Men det kapitalistiska uppsvinget i Tyskland efter kriget 1870 var inte någon följd av kriget; det kom istället till tack vare den av Bismarck skapade nya statsformen, som trots allt innebar en förstärkt politisk enighet. Denna åstadkom en industriell blomstring, trots kriget och dess inte minst i ekonomiskt avseende föga utvecklingsbefrämjande konsekvenser. Ett direkt resultat av kriget var däremot att den militaristiska preussiska monarkin fick en säker ställning i det segrande Tyskland, medan Frankrike tack vare sitt nederlag fick tillfälle att avskaffa kejsardömet och omvandlas till republik. I dagens läge har emellertid situationen blivit en helt annan i alla de berörda staterna. Kriget är denna gång inte någon dynamisk metod som unga framåtsträvande kapitalist-intressen begagnar för att skapa de nödvändigaste förutsättningarna för en "nationell" utveckling. Det enda land som i viss mån skulle kunna se det så är Serbien. Vill man objektivt karakterisera dagens krig som historisk företeelse, måste man beteckna det som en kamp om världsherraväldet och om de ännu inte kapitalistiskt utnyttjade områdena; och de i denna kamp tävlande konkurrenterna är högt utvecklade i kapitalistiskt avseende. Det är detta som har gjort att krigets roll helt förändrats. Den kapitalistiska produktionens industriellt höga standard framgår såväl av vapentechnikens – eller slaktappareturens – effektivitet som av de krigförande staternas jämbördighet på detta område. Denna av den internationella mordvapenhandeln skapade jämbördighet har åstadkommit ett militärt dödläge, som gör att ett verkligt avgörande ter sig avlägsnare än någonsin, och detta förhållande leder i sin tur till att nya styrkor, såväl från tidigare neutrala stater som från de ursprungliga motståndarna, oupphörligt sänds iväg mot fronten. Överallt får kriget näring genom imperialistiska lidelser och inte sällan nyskapade konflikter, som kommit det att breda ut sig som en gräsbrand – och ju fler länder och folkgrupper som dras in i kriget, desto längre tid kommer det militära avgörandet att dröja. Allt detta kommer att resultera i att detta krig utvecklas till någonting unikt i historien: långt innan någon uppgörelse blir skönjbar kommer det att leda till ekonomisk ruin i samtliga inblandade länder plus ett stort antal av de formellt neutrala staterna. För varje månad som kriget fortgår blir det på så sätt allt mer uppenbart att vad man hoppats kunna skörda efter en militär segev i själva verket redan ligger skövlat och förhärjat för ett decennium framåt. Djupare sett kan detta knappast påverkas av frågan om nederlag eller segev; tvärtom minskas de militära maktmedlens betydelse och förstärks sannolikheten av att kriget slutar genom att båda parternas krafter helt uttöms. Under sådana omständigheter skulle Tyskland, också om dess imperialistiska krigshetsares djärvaste drömmar om framgångsrika massmord på alla slagfält besannades, aldrig kunna vinna någonting annat än en Pyrrhus-segev. Krigsbytet skulle bestå i några utarmade och avfolkade landområden, och på hemmaplan skulle den ödsligaste fattigdom snart nog uppenbaras, sedan de av krigsprofitörerna uppmålade vyerna av "ett allmänt och oförstörbart välstånd" fallit samman som bräckliga kulisser. Ingen aldrig så segerrik stat kan denna gång räkna med något krigsskadestånd som står i rimlig proportion till dess förluster, och ingen bedömare som på något sätt studerat utvecklingen kan undgå att inse detta. Det vore en klen tröst för Tyskland om dess motståndare England och Frankrike efter ett eventuellt nederlag fick uppleva en ännu mer katastrofal ekonomisk ruin, eftersom vårt lands återuppbyggnad måste ske med hjälp av våra viktiga handelsförbindelser med dessa

länder. Sådana skulle villkoren te sig för det tyska folket, när det – efter ett ”segerrikt” krig, väl att märka! – skulle ersätta krigsskadorna och betala det verkliga priset för det av en patriotisk riksdag så entusiastiskt beviljade ”krigsanslaget”. En förstärkt reaktionär militärmakt och en ohygglig skattebörd skulle bli triumfens enda bestående resultat.

Om man nu skulle försöka föreställa sig de allra värsta tänkbara konsekvenserna av ett nederlag, kunde man måla upp i stort sett samma bild; endast frånvaron av landerövringar skulle skilja de besegrades situation från segerherrarnas. Den moderna krigföringens effekt på en stridande nation blir nämligen av så djupgående och omfattande natur, att utgången på det militära planet inte kan förändra så värst mycket, annat än på ytan.

Men låt oss för ett ögonblick anta att det segrande landet trots allt skulle lyckas undgå den totala ekonomiska utarmningen genom att låta de värsta prövningarna drabba den kuvade fienden, vars industriella utveckling kunde saboteras med hjälp av en rad hämmande faktorer. Kunde då den tyska arbetarklassen föra sin samhällseliga kamp vidare mot framgång och seger, om den industriella tillbakagången i Frankrike, England, Belgien och Italien hejdade arbetarnas strävanden i dessa länder? Före 1870 utvecklades arbetarpartierna i olika länder i stort sett oberoende av varandra. Den moderna arbetarrörelsen är däremot i sin organisation och sin mödosamma dagliga rutin baserad på samverkan mellan arbetarna i alla kapitalistiskt producerande länder. Om det är sant att arbetarnas sak endast kan få kraft och vitalitet mot bakgrunden av ett intensivt och friskt arbetande industrisystem, då gäller denna sanning inte bara i Tyskland utan i precis lika hög grad i Frankrike, England, Belgien, Ryssland och Italien. Och om arbetarrörelsen hejdas i Europas övriga kapitalistiska stater, så att de utnyttjade proletärererna där inte förmår gå samman för att med kraft söka förbättra sina svältlöner, då kan inte heller fackföreningsrörelsen i Tyskland få någon framgång. För proletariatets kamp för bättre ekonomiska villkor är det i det långa loppet lika ovälkommet om den tyska kapitalismen frodas på den franska bekostnad som om den engelska kapitalismen frodas på den tyskas bekostnad.

Låt oss emellertid i stället granska krigets politiska resultat. Här borde det vara lättare att urskilja klara alternativ, eftersom proletariatets sympatier alltid brukat följa den av de krigförande parterna som hävdar det historiska framåtskridandets rätt mot de reaktionära krafterna. Men vilken sida företräder nu i världskriget reaktionen, och vilken kämpar för framåtskridandet? Det är uppenbart att den frågan inte kan besvaras enbart med en hänvisning till de etiketter – av typen ”demokrati” eller ”diktatur” – som man satt på de krigförande staternas samhällssystem; i stället måste man objektivt studera deras världspolitiska agerande i dess helhet. Innan vi kan avgöra vad en tysk seger skulle betyda för de tyska arbetarna, måste vi skaffa oss ett klart begrepp om hur den skulle påverka den politiska helhetsbilden i Europa. En klar seger för Tyskland skulle innebära att Belgien införlivades med kejsardömet, och det är möjligt att preussarna även på andra håll skulle kunna lägga under sig nya landområden såväl i öster som i väster, liksom de troligen skulle lägga beslag på en del av Frankrikes kolonier. Vidare skulle det habsburgska väldet förstärkas och utökas; slutligen skulle Turkiet under tyskt beskydd få behålla sin fiktiva ”integritet” orubbad, vilket i realiteten skulle betyda att Mesopotamien och Mindre Asien förvandlades till ett slags tyska kolonier. I Europa skulle det militärt och ekonomiskt skapas en formlig tysk hegemoni. Att allt detta framstår som sannolika följder av en tysk militär triumf beror inte på att de imperialistiska agitatorernas önskemål går i samma riktning; orsaken är i stället den ställning Tyskland kommit att inta inom världspolitiken – den konfliktsituation, som de tyska ledarna skapat genom sin attityd mot England, Frankrike och Ryssland, och som på grund av kriget låst deras positioner på ett orimligt sätt. Den som gjort detta klart för sig måste genast inse att en sådan utveckling absolut inte kunde skapa någon stabil politisk jämvikt. Hur stor ödeläggelse kriget än måste lämna efter sig i alla de berörda staterna, särskilt naturligtvis de

besegrade, skulle ändå omedelbart efter fredsslutet England ta initiativet till förberedelser för ett nytt världskrig, för att rädda Europa och Mindre Asien från den preussiska militarismens ok. Dels skulle en tysk seger sålunda verka som startsignalen till en febril upprustning inför ett inom kort tid utbrytande andra världskrig, och dels skulle den i alla länder, främst naturligtvis vårt eget, ge de allra värsta reaktionära krafterna fritt spelrum. Om däremot England och Frankrike segrade, skulle Tyskland med all sannolikhet få avstå ifrån såväl en del av sina kolonier som ett stycke av sitt eget territorium, och den tyska imperialismens världspolitiska nederlag skulle vara totalt. Dessutom skulle en sådan krigsutgång förmodligen leda till Österrike-Ungerns sönderfall och Turkiets undergång som självständig stat. Trots att båda dessa stater är så ärkereaktionära till sin uppbyggnad att deras störtande i och för sig vore önskvärt i den progressiva utvecklingens intresse, skulle emellertid i dagens politiska situation deras fall innebära att deras folk helt utlämnades åt Rysslands, Englands, Frankrikes och Italiens ekonomiska vinstintressen. En världspolitiskt så utomordentligt betydelsefull rubbning av maktbalansen på Balkan och i hela Medelhavsområdet skulle sedan inspirera till en liknande utveckling i Asien, där Persien skulle likvideras som nation och Kina bli uppdelat mellan stormakterna. Världspolitiken skulle på så sätt komma att domineras av Storbri-tanniens slitningar med Ryssland och Japan, och omedelbart efter fredsslutet skulle det då finnas risk för att ett nytt världskrig skulle bryta ut, exempelvis om herraväldet över Konstantinopel – och på längre sikt skulle kriget te sig oundvikligt. Även en engelsk seger skulle alltså betyda att alla Europas stater – naturligtvis med det besegrade Tyskland i spetsen – inledde en ny våldsamt upprustning och lät de reaktionära och militaristiska krafterna leda sig mot en ny katastrof.

Om den internationella socialismen i demokratins och framåtskridandets namn önskar ta ställning för någondera av parterna i den nu pågående militära kraftmätningen, befinner den sig alltså mellan Skylla och Karybdis. Frågan om seger eller nederlag blir lika ointressant i politiskt som i ekonomiskt avseende; för det misshandlade europeiska proletariatet spelar det ingen roll vem som svänger piskan. Därför är det lika farligt som galet att som de franska socialisterna inbilla sig att man kan oskadliggöra imperialismen och skapa frihet och demokrati i världen genom att delta i kriget mot Tyskland. Ingen seger och intet nederlag i detta krig kan annat än gagna militarismen och den imperialism denna styrs av; det enda som skulle kunna leda till ett undantag från den regeln vore att det internationella proletariatet förmådde samla sig till en så kraftfull revolutionär rörelse att alla de härskandes beräkningar kom på skam.

Varken i Tyskland, England, Frankrike eller Ryssland får arbetarna på några villkor okritiskt anamma parollen ”seger eller nederlag” – det är den viktigaste lärdom proletariatets ledare kan inhämta av dagens situation. Endast för imperialisterna kan denna paroll ha någon reell innebörd, och för stormakterna hänger den oupplösligt samman med kampen om rätten att underkiva andra – kampen om rätten att utvidga sina gränser, erövra nya kolonier och skaffa sig världspolitisk dominans. För det europeiska proletariatet i dess helhet skulle en seger för någon av motståndarna i denna kraftmätning bli ödesdiger, oavsett vilkendera sidan det blir som triumferar: redan kriget som sådant innebär ju, hur dess militära resultat än gestaltar sig, ett utomordentligt svårt nederlag för socialismens sak. En seger för proletariatet kan endast genomföras genom en målmedveten internationell arbetarrörelses insatser för att stoppa fientligheterna och genomdriva en verklig fred, och det är bara en sådan seger som i realiteten kan rädda Belgien och den europeiska demokratin.

Det är omöjligt för det klassmedvetna proletariatet att solidariser sig med någotdera av de kämpande maktblocken i dagens konflikt. Men betyder detta att socialismens företrädare i dag måste fordra ett bevarande av status quo? Skulle vi inte få ha något annat mål för våra strävanden än att låta allt förbli som det tidigare varit – som det var före krigsutbrottet? Att

bara slå vakt om det bestående har aldrig varit vårt ideal; och det har heller aldrig varit något uttryck för folkets verkliga önskan. Dessutom är det tidigare politiska läget redan ohjälpligt förlorat; det skulle inte gå att återställa ens om man efter kriget behöll de gamla gränserna i Europa. Redan långt innan något slut på kriget kan skönjas har oerhörda förändringar ägt rum när det gäller maktförhållandena, de beräknade styrkeproportionerna, allianserna och intresse motsättningarna. Relationerna mellan stater och samhällsklasser har ställts om, gamla illusioner och värderingsnormer har krossats, nya strävanden och problemställningar har uppenbarat sig, och allt detta har så totalt förändrat helhetsbilden, att det inte finns någon som helst möjlighet att återuppbygga det gamla Europa i den form det hade före den 4 augusti 1914. En revolution – vare sig den varit framgångsrik eller inte – kan aldrig undgå att lämna djupa spår efter sig. Proletariatets politik kan inte heller rota i det förgångna; den måste hela tiden sträva vidare framåt, på flykt undan det förstelnade och på marsch förbi nuets provisoriska lösningar. Endast på så sätt kan socialismen sätta upp sin egen politik mot de båda imperialistmakterna i världskriget.

Men denna politik får inte bestå i att de socialdemokratiska partierna, var för sig eller på internationella konferenser, försöker fundera ut patentrecept som ger den borgerliga diplomatin råd om hur den ska kunna få slut på kriget och möjliggöra en fredlig, demokratisk utveckling. Så länge det kapitalistiska klasssystemet består, kan man nämligen aldrig på allvar räkna med att kunna genomföra någon partiell eller total avrustning, något avskaffande av det diplomatiska hemlighetsmakeriet eller någon uppdelning av stormakterna i självständiga smånationer – allt sådant blir blott och bart utopiska hugskott. I sin nuvarande imperialistiska utformning är kapitalismen så beroende av militarism, politisk centralisering och diplomatiskt ränkspel att en protest mot dessa ting för att utformas med verklig konsekvens måste förvandlas till en aktion för det kapitalistiska klassamhällets avskaffande. Arbetarrörelsen kan aldrig nå sitt mål genom att lägga fram blåögda förslag om hur man inom det borgerliga samhällets ram skulle kunna mildra, försvaga och tämja imperialismen. Det verkliga problem som världskriget aktualiserat för de socialistiska partierna, och av vars rätta behandling arbetarrörelsens hela framtid blir beroende, gäller *proletariatets handlingskraft i kampen mot imperialismen*. Vad vi saknar är inte program och paroller utan förmåga att bjuda imperialismen effektivt motstånd – kraft att i det rätta ögonblicket ingripa i skeendet och göra verklighet av vår gamla lösen ”krig mot kriget”. Här har vi den avgörande punkten. Den socialistiska politikens framtida öde beror helt på hur utvecklingen här kan komma att te sig.

För de styrande i dagens kapitalistiska värld är imperialismen, med sin brutala våldspolitik och hela den serie av katastrofer som denna oavslutligt framkallar, förvisso en historisk nödvändighet. Det vore ytterst olyckligt om proletariatet trots världskrigets ohyggligheter skulle bevara någon rest av hopp om att kapitalismen med tiden möjligen kan vidareutvecklas i någon idylliskt beskedlig riktning. Av insikten om imperialismens historiska roll får socialisterna emellertid inte dra den slutsatsen att man är tvungen att kapitulera inför denna imperialism och i framtiden nöja sig med att fogligt sitta i dess skugga och livnära sig med smulor från dess bord.

Den historiska utvecklingen är laddad med kontraster, och varje historisk nödvändighet är förutbestämd att en gång mötas av sin motsats. Den borgerliga klassens herravälde är utan tvivel en historisk nödvändighet, men det är arbetarklassens uppror också. Kapitalets makt är en historisk nödvändighet, men det är dess dödgrävare, det socialistiska proletariatet, också. Lika säkert som att imperialismens världsherravälde är en historisk nödvändighet, lika säkert är det att den socialistiska internationalen kommer att framtvinga dess fall. Utvecklingens kontraster avlöser varandra, och vår historiska nödvändighet, socialismen, är den som har framtiden för sig. Den kommer att avlösa det borgerliga klassväldet som samhällsprogram så

snart kapitalismen mister sin förmåga att sabotera och äventyra samhällsutvecklingen. Världskriget har visat att den tiden nu är inne.

Den imperialistiska expansionslusten är ett uttryck för den fullt utvecklade kapitalismen i dess sista skede, och på det ekonomiska fältet avspeglas detta i en strävan att förvandla världen till en armé av kapitalistiskt producerande länder – alla tidigare produktions- och samhällsformer ska sopas undan, alla naturtillgångar och produktionsmedel ska förvandlas till kapital och alla länders arbetande folk till avlönade trälarna. I Afrika och i Asien, i Sydamerika och i Söderhavets övärld har kapitalismen på detta sätt förstört och utplånat tidigare drag i den sociala uppbyggnaden. Hela folk har utrotats och urgamla kulturer jämnats med marken för att ge plats åt den allra modernaste profitjaktens hela rekvisita. Detta brutala kapitalistiska segertåg i världen, möjliggjort genom alla former av stöld, våld och mänsklig ondska, har haft en god sak med sig: det skapade förutsättningarna för sitt eget systems undergång genom att upprätta det kapitalistiska världsherravälde som inte kan undgå att förr eller senare utlösa en socialistisk världsrevolution. Det var det enda kulturellt och utvecklingsmässigt positiva resultatet av kolonisationsrensningens omskrutna insatser för kulturen i de underutvecklade länderna. Järnvägar, kloaksystem, varuhus och svenska tändstickor – det är vad borgerliga politiker och ekonomer menar med ”kultur” och ”framåtskridande”. De konstruktioner som dessa sökt anpassa på koloniernas primitiva förhållanden har i själva verket ingenting att göra med vare sig framåtskridande eller kultur; tvärtom leder de till en snabb ekonomisk och kulturell utarmning för de berörda folken, som dignar under trycket av två tidsåldrars prövningar: dels den lika gamla som orättvisa maktfördelningen och dels den nu även i denna del av världen introducerade kapitalistiska utsugningen. Endast som förutsättningar för det kapitalistiska klasssystemets slutliga avskaffande kan dessa insatser kallas utvecklingsfrämjande i detta ords egentliga bemärkelse. Till och med imperialismen kan, sedd i detta perspektiv, sägas på lång sikt gagna vår sak.

För imperialismen innebär världskriget en vändpunkt. De härjande vilddjur som kapitalistländerna tidigare släppt lösa i andra världsdelar har plötsligt drabbat samman på den europeiska kapitalismens egen mark. Det gick ett skri av fasa genom världen när Belgien, detta ovärderliga smycke av europeisk kulturtradition, skändades och i likhet med ärevärdiga gamla franska minnesmärken utlämnades som offer åt den mest barbariska förstörelselusta. Den ”civiliserade” världen, som lugnt bevittnat hur imperialismen slaktat motståndare i tiotusentals – hur man lät Kalahari-öknen uppfyllas av de döendes rosslingar och de av törst vansinnigas jämmerrop, hur man i Putumayo lät en mordliga av europeiska exploatörer under loppet av tio år tortera fyrtiotusen människor till döds och misshandla resten av befolkningen på ett ohyggligt sätt, hur man i Kina lät en europeisk soldatesk med eld och mordvapen prisge en uråldrig kultur åt en plågsam undergång i anarkins tecken, hur man drog åt det främmande våldsstyrets snara kring Persiens strupe och hur man i Tripolis med det mest brutala övervåld tvingade in araberna under det kapitalistiska oket och jämnade deras hem och hela deras kulturarv med marken – denna ”civiliserade” värld har nu sent omsider varseblivit att skändligheten är imperialismens livsluft och att dess hugg betyder döden. Detta har ”de civiliserade folken” inte upptäckt förrän vilddjuren med klor och tänder börjat slita sönder även Europa, vår kulturs moder. Men även denna senkomna insikt måste för att få komma till uttryck draperas i det borgerliga hyckleriets fraseologi, för vilken ondskan alltid måste vara iförd fiendelandets uniform. Man talar om ”tyska barbarer” – som om inte alla folk, som ägnar sig åt organiserat massmord, genast förvandlas till barbarhorder – och på samma sätt använder man uttryck som ”kosackernas illdåd” – som om något illdåd i ondska kunde mäta sig med kriget självt, och som om inte en socialistisk ungdomstidnings lovsjungade av människoslakten ger uttryck för en inställning på andlig kosacknivå!

Den imperialistiska bestialitetens fasor i Europa har emellertid också en annan betydelsefull effekt, som dock tycks ha bedrivit och upprört den civiliserade opinionen betydligt mindre: de håller på att utrota det europeiska proletariatet. Aldrig tidigare har ett krig på detta sätt utplånat hela folkgrupper, och aldrig förr under de senaste hundra åren har alla Europas viktigare kulturländer dragits in i samma konflikt. Vogeserna, Ardennerna, Belgien, Polen och Karpaterna – på dessa krigsskådeplatser blir millioner människor antingen dödade eller förvandlade till krymplingar. Det överväldigande flertalet av dessa människor har kommit från städernas och landsbygdens arbetarklass. Det är delar av vår egen kraft och våra förhoppningar som dag efter dag mejas ned på slagfälten. Det är den internationella socialismens bästa, intelligentaste och mest skolade krafter, bärare av den moderna arbetarrörelsens heligaste traditioner och djärvaste hjältemod, förtrupperna i det internationella proletariats led, Englands, Frankrikes, Belgiens, Tysklands och Rysslands arbetare, som nu kuvas och plågas till döds – dessa Europas ledande kapitaliststaters arbetare, vilkas rätta historiska uppgift är att genomföra den socialistiska omvälvningen, vars apeller om den sociala frigörelsens revolution måste utgå från Europa, från de äldsta kapitalistländerna, när tiden väl är inne. Endast de engelska, franska, belgiska, tyska, ryska och italienska arbetarna i förening kan anföras en befrielsearmé, sammansatt av förtryckta och utnyttjade folk från alla de fem världsdelen, och endast en sådan kan fordra redovisning och gottgörelse för kapitalismens förstörelseverk och sekelgamla förbrytelser mot de underutvecklade folken. Men för att socialismen ska kunna gå till anfall och segra krävs ett starkt, handlingskraftigt och upplyst proletariat – arbetarskaror, vilkas makt ligger lika mycket i deras andliga övertygelse som i deras antal. Världskriget har i hög grad decimerat dessa skaror. Hundratusentals män och ungdomar som anammat socialismens budskap möter nu en eländig död vid fronten och blir kvarlämnade att ruttna tillsammans med oräkneliga skaror av andra offer, som i en annan situation hade kunnat vinnas för våra idéer. På några veckor förintas resultatet av årtiondens mödosamma arbete, och det internationella proletariats elit rycks upp med rötterna.

Junistridernas blodsutgjutelse betydde att den franska arbetarrörelsen lamslogs för ett och ett halvt decennium framåt. Åderlåtningen vid Pariskommunens fall innebar en ny svaghetsperiod, som också den varade i över tio år. Men vad som sker nu är ett massmord utan motstycke i historien, och det hotar att reducera de ledande kulturländernas proletariat till enbart kvinnor, åldringar, bara och krymplingar – den europeiska arbetarrörelsen riskerar att förblöda på grund av denna ohyggliga åderlåtning. Ännu ett sådant världskrig, och socialismens förhoppningar kommer att begravas under det imperialistiska barbariets ruiner. Detta är förvisso någonting värre än bombandet av Rheims-katedralen och det hänsynslösa ödeläggandet av Liège. Det är ett attentat som inte riktar sig mot minnesmärken över en borgerlig kultur utan mot den socialistiska kulturens framtidsmöjligheter – ett försök att ge dödsstöten åt den makt som bär mänsklighetens framtid i sitt sköte och som ensam kan skydda de ärvda skatterna från dess förgångna. Här blottar kapitalismen sina grinande döds-kalldrag; här avslöjar den att den förlorat sitt historiska existensberättigande och att den inte längre förmår styra mänsklighetens utveckling.

Världskriget avtecknar sig emellertid inte enbart som ett gigantiskt massmord; det framstår även som ett självmordsförsök av den europeiska arbetarklassen. Det är ju socialismens egna kämpar, Englands, Frankrikes, Tysklands, Rysslands och Belgiens proletärer, som på kapitalismens order stöter de skarpslipade mordvapnen i bröstet på varandra och vilt kämpade slungar sig själva och varandra ned i dödsriket.

”Deutschland, Deutschland über alles! Leve demokratin! Leve tsaren och slaveriet! Fläsk och kaffesurrogat, klart för omedelbar leverans!” – Vinsterna stiger och proletärerna faller. Och var gång så sker är det en revolutionssoldat, en kämpe för framtiden, en mänsklighetens tilltänkte räddare som begravs.

Vansinnet kommer inte att hejdas och det blodiga helvetesdramat kommer inte att avbrytas förrän arbetarna i Tyskland och Frankrike, England och Ryssland förmår övervinna sin sanslösa berusning och kan räcka varandra handen till ett broderligt handslag, så att krigshetsarnas djuriska skrån och de kapitalistiska profitörernas förtjusta jubelrop överröstas av det kämpande proletariats mäktiga stridsrop: Proletärer i alla länder, förenen eder!

Tillägg: Riktlinjer för den internationella socialdemokratins uppgifter

Ett stort antal partikamrater från olika delar av Tyskland har antagit följande teser, vilkas syfte är att tillämpa Erfurt-programmets idéer på de problem den internationella socialismen har att ta ställning till i dag.

1. För den europeiska socialismen har resultatet av fyrtio års arbete omintetgjorts av världskriget, som gjort slut på det revolutionära proletariats betydelse som politisk maktfaktor och berövat socialismen dess moraliska prestige, liksom det sprängt Internationalen genom att uppegga dess olika sektioner att delta i likviderandet av sina bröder i andra länder, varigenom folkets önskemål och förhoppningar i de viktigaste kapitalistiska staterna helt underordnats imperialismens intressen.
2. Genom ställningstagandet för krigsanslagen och proklamerandet av borgfreden har de ledande grupperna inom Tysklands, Frankrikes och Englands socialistiska partier (med undantag för Det oberoende arbetarpartiet) förstärkt imperialismens makt, tvingat arbetarmassorna att tålmodigt uthärda krigets fasor och elände och bidragit till att ge det imperialistiska raseriet absolut fritt spelrum, i det att man på så sätt förlängt massakern och ökat antalet offer; därigenom har man också påtagit sig en högst betydande del av ansvaret för kriget och dess följder.
3. Att partistyrelserna i de krigförande staterna – främst i Tyskland, där man tidigare uppfattats som ett föredöme för hela Internationalen valt en sådan taktik, innebär ett brott mot den internationella socialismens mest elementära grundregler och ett förräderi mot arbetarklassens och de för demokratiska rättigheter kämpande folkens livsintressen. Följden blir att den socialistiska politiken mister allt inflytande också i de länder där de ledande partimännen uppträtt i enlighet med sin plikt – Ryssland, Serbien, Italien och – med ett enda undantag – Bulgarien.
4. Genom att socialdemokratins talesmän i de ledande nationerna för krigets skull övergav klasskampen och sade sig inte vilja aktualisera den på nytt förrän den militära kraftmätningen var avgjord, fick de härskande grupperna i hela Europa tillfälle att i oerhörd utsträckning förstärka sin ekonomiska, politiska och moraliska ställning på proletariats bekostnad.
5. I världskriget är det, reellt sett, inte för någondera sidan fråga om att försvara några nationella gränser eller hävda några större folkgruppers politiska och ekonomiska intressen. Kriget är endast ett resultat av rivaliteten mellan olika staters kapitalistklasser om världsherraväldet och om ensamrätten till förtryck och utsugning av de områden som ännu inte kommit under kapitalistisk dominans. I en epok som i så stor utsträckning frigjort de imperialistiska krafterna är nationella krig inte längre tänkbara. När man hänvisar till nationella intressen sker det numera enbart för att vilseleda massorna och lura dem att tjäna sin dödsfiende, imperialismen.
6. Ingen förtryckt nation kan erhålla frihet och oavhängighet genom de imperialistiska staternas försorg eller som en följd av kriget. De små nationerna, vilkas styrande klasser står i maskopi med sina härskarkollegor inom stormaktsgruppen, utgör endast schackpjäser i

stormakternas imperialistiska spel och liksom proletariatet missbrukas de i kriget som redskap åt dessa, för att efter krigets slut överges och utlämnas åt kapitalistiska intressen.

7. Under dessa omständigheter måste det krig som nu rasar – vilkendera sidan som än triumferar – innebära ett nederlag för socialismen och demokratin. Varje annan utgång än en av det internationella proletariatet genomförd revolution måste betyda att militarismen, de internationella spänningarna och de på världsscenen uppträdande ekonomiska konflikterna förvärras. Den kapitalistiska utsugningen och den inrikespolitiska reaktionen får ökade möjligheter, medan den offentliga kontrollen försvagas och parlamenten degraderas till lydiga språkrör för militarismen. Därigenom utvecklas i det nu pågående världskriget alla de förutsättningar som krävs för att nya militära konflikter ska kunna skapas i framtiden.

8. Världsfreden kan inte säkras genom utopiska eller i grunden reaktionära projekt som de föreslagna skiljedomstolar, där kapitalistiska diplomater ska försöka nå fram till uppgörelser om ”nedrustning”, ”frihet på världshaven”, ”tullunion i Europa”, ”Europas förenta stater” och andra idéer av samma verklighetsfrämmande slag. Kriget, militarismen och imperialismen kan varken övervinnas eller hållas tillbaka så länge kapitalismens företrädare tillåts utöva ett obesträtt klassherravälde. Den enda möjligheten att bjuda dem ett effektivt motstånd och trygga världsfreden ligger i att utnyttja det internationella proletariatets inneboende kraft och kampvilja och med beslutsamhet placera dessa tungt vägande faktorer i den politiska vågskålen.

9. Arbetarna i alla länder har en gemensam dödsfiende: imperialismen – den mest utpräglade yttringen av kapitalismens politiska världsherravälde, sådant detta nu ter sig i sitt sista stadium. I likhet med kapitalismens tidigare former har imperialismen emellertid den egenskapen att den ger sina fiender allt större möjligheter i samma mån som den själv vidareutvecklas. Den ökar kapitalkoncentrationen och utarmningen av medelklassen, får proletärerens antal att växa samt leder till en intensiv skärpning av klassmotsättningarna och ett allt starkare motstånd från massornas sida. Proletariatets klasskamp måste, såväl i fred som i krig, först och främst rikta sig mot imperialismen. Kampen mot denna blir samtidigt en strid om vilken klass som ska besitta den politiska makten; här kommer med andra ord den avgörande kraftmätningen mellan socialismen och kapitalismen. Socialismens skaror, det internationella proletariatet, måste för att kunna uppnå sitt slutmål bjuda imperialismen ett samlat motstånd och med uppbyggande av all sin kraft och offervilja göra mottot ”krig mot kriget” till rättesnöre för sitt politiska handlande.

10. Socialismens huvuduppgift blir i dagens läge att för detta ändamål samla proletärererna i alla länder och av dem skapa en kraftfull revolutionär maktgrupp, en stark internationell organisation med målmedveten insikt om sina intressen och förpliktelser och med en taktik och en handlingskraft som står lika orubbad i krig som i fred; proletariatet erhåller då den politiskt dominerande roll som krävs för att det ska kunna fullgöra sin historiska uppgift.

11. Den Andra Internationalen har skingrats på grund av kriget. Dess otillräcklighet bevisades klart av dess misslyckande, när det gällde att genomdriva ett gemensamt handlingsprogram för proletariatets styrkor i alla länder, och dess maktlöshet inför de genom krigsutbrottet uppväckta nationella aggressionerna.

12. Efter det förräderi som de ledande staternas socialistiska partiledningar begått mot arbetarklassens mål och intressen, och efter den reträtt de företagit från det internationella proletariatets politik till den borgerliga imperialismens, är det av ytterst stor betydelse för socialismen att man bildar en ny arbetar-international, vilkens uppgift det blir att leda och samordna de revolutionära stridsåtgärderna mot imperialismen i alla länder.

För att kunna bemästra sin historiska uppgift måste socialismen låta sig vägledas av följande principer:

1. Kampen mot de härskande klasserna inom det borgerliga samhället är, liksom den internationella solidariteten mellan alla länders proletärer, något som arbetarklassen aldrig får frångå när den utkämpar sin världshistoriska befrielsekamp. Socialismen kan inte avskiljas från klasskampen, och den är otänkbar utan en fast sammanhållning mellan världens arbetare. Varken i krig eller i fredstid kan det socialistiska proletariatet nonchalera dessa ting utan att samtidigt begå självmord.
2. Det internationella proletariatets politiska handlande måste ständigt ha som sitt främsta mål att bekämpa imperialismen och förhindra militära konflikter. Fackföreningarna och de socialistiska riksdagsgrupperna måste i likhet med arbetarrörelsens övriga organisationer användas för att främja dessa strävanden, så att proletariatet i alla länder bjuder de borgerliga grupperna ett skarpt motstånd; då understryks arbetarnas internationella solidaritet och framhävs hela tiden de ideella och politiska motsättningarna mellan dessa båda samhällsklasser.
3. Organiserandet av proletariatet som klass måste ske med Internationalen som centrum. I fredstid bestämmer Internationalen vilken taktik man i olika stater ska välja när det gäller militarismens, kolonialismens och handelspolitikens problem, och i händelse av krig ska den utforma den gemensamma strategin.
4. Verkställandet av Internationalens beslut måste gå före alla andra organisationsåtaganden. Partigrupper som sätter sig emot dessa beslut ställer sig utanför Internationalen.
5. I kampen mot kriget och imperialismen kan de avgörande insatserna endast presteras genom en förening av det internationella proletariatets kraftresurser. Den centrala punkten i de nationella partiavdelningarnas taktik blir därför att förstärka de stora folkgruppernas handlingskraft och förmåga att ta politiska initiativ; partiorganisationer och fackföreningar ska byggas upp på ett sådant sätt att de hela tiden blir i stånd att underlätta kontakterna och samarbetet mellan partiavdelningarna i olika länder. Då kan Internationalens vilja också styra hela världens arbetare i deras handlande.
6. Därefter måste socialismen befria proletariatet från de nationalistiska tankegångar som det alltför starka borgerliga inflytandet skapat. Såväl genom pressen som genom sin parlamentsrepresentation måste partiets företrädare i olika stater inrikta sig på att avslöja och besegra det borgerliga maktmedel som den svulstiga nationalistiska fraseologin utgör. Den sanna nationella friheten kan i dag endast värnas genom att man mot imperialismen höjer den revolutionära klasskampens vapen. Proletärernas fosterland, vars försvar nu måste anses som viktigare än allt annat, är den socialistiska Internationalen.

Noter

---

¹ Efter det första Balkan-kriget yttrade socialdemokraten David den 3 december 1912 följande i den tyska riksdagen: "I går sökte man inom denna församling hävda att Turkiets sammanbrott omöjligt kunde bero på Tysklands orientpolitik, som tvärtom skulle ha haft en synnerligen positiv verkan. Rikskanslern ansåg att vi gjort Turkiet åtskilliga tjänster, och herr Bassermann påstod att vi fått turkarna att genomföra en rad nyttiga reformer. Det senare påståendet har jag hittills inte hört bekräftas i något som helst avseende, och även uppgiften om de goda tjänsterna måste nog förses med ett frågetecken. Vad är det som har förorsakat Turkiets sammanbrott? Den turkiska styrelseform som nu brutit samman var en junker-regim av den typ som vi här i Tyskland kan hitta mycket mer närliggande exempel på. Vad som skett i Turkiet kan ses som en parallell till det manchuriska junkerväldets fall i Kina. Det tycks som om alla sådana regimer vore på väg mot sitt fall; de kan inte längre motsvara tidens krav. Situationen i Turkiet påminner som sagt i viss mån om förhållandena hos oss. Turkarna är blott en liten minoritet, en grupp regerande erövrare. Det finns också en grupp som antagit den mohammedanska

religionen utan att själv vara sammansatt av turkiska raselement, men de egentliga turkarna har endast utgjort en minoritet, en liten krigisk rasgrupp som lagt beslag på alla ledande ämbeten i samhället, en härsarkast som tack vare sina stora jordegendomar erhållit makt att befalla över bönderna och möjlighet att förtrycka dem på samma hänsynslösa sätt som vi på andra håll sett praktiserat av våra egna självmedvetna knektar. På naturhushållets tid var detta ännu möjligt i Turkiet. En regim av detta slag kan under sådana förhållanden te sig någorlunda uthärdlig, eftersom de stora jordägarna då inte i samma grad strävar efter att pressa ur sina underlydande så mycket som möjligt; härskarna kan ofta nöja sig med att själva föra ett luxuöst liv. Så snart Turkiets ekonomiska system på grund av kontakten med Europa genomgått en moderniseringsprocess blev det turkiska junkersystemets tryck emellertid allt mer outhärdligt för landets bönder. Den tilltagande utsugningen förvandlade en stor del av dessa till antingen tiggare eller stråtrövare. De turkiska junkrarna har inte endast fört ett krig mot en yttre fiende; nej, de har också fått uppleva ett bondeuppror, som fick deras välde att bryta samman och som innebar att det gamla turkiska klassamhällets ryggrad knäcktes!

När det nu talas om de tjänster som den tyska regeringen påstås ha gjort Turkiet, bör det framhållas att man misslyckats med den för landet och dess härskare viktigaste tjänsten, nämligen att få den turkiska regeringen att genomföra de reformer som den enligt Berlin-protokollet var förpliktad att driva igenom. Dessa reformer skulle ha gett de turkiska bönderna samma frihet som de bulgariska och serbiska jordbrukarna redan erhållit. Men hur skulle Tysklands diplomater, skolade i det prussiska junkersystemets anda, någonsin kunna lyckas med sådana övertalningsförsök?

De instruktioner som herr von Marschall erhöll från Berlin kan i alla händelser knappast ha sagt någonting om några verkligt betydelsefulla tjänster åt ungturkarna. Vad man i stället hade att ge var en viss anda, som hastigt spred sig inom den turkiska officerskåren – den hybris i officerarnas allmänna inställning, som visat sig så ödesdiger för den turkiska armén. Det går rykten om att man bland de stupade finner officerare som är iförda lackskor och klädda som till en societetstillställning. Den turkiska arméns inre splittring och upplösning har delvis förorsakats av befällets övermod och utmanande uppträdande gentemot soldaterna, vilkas förtroende för sina överordnade undergrävdes i allt högre grad.

Mina herrar, vi har alltså olika uppfattningar om vad som förorsakat det turkiska rikets sammanbrott. Främst berodde detta sammanbrott som sagt på ekonomiska faktorer, men det påskyndades genom den prussiska knektandans fördärliga inflytande.”

² Den av de tyska imperialistkretsarna energiskt underblåsta upphetsningen i Marocko-frågan var inte heller ägnad att dämpa fransmännens farhågor. Sammanslutningen Der Alldeutsche Verband uttryckte öppet sin åsikt att Tyskland borde annektera Marocko – självfallet var detta av den yttersta vikt för fosterlandets fortsatta existens – och dess ordförande Heinrich Class lät publicera ett flygblad med titeln ”Westmarokko deutsch!” När professor Schiemann senare apropå Kongo-avtalet försökte försvara utrikesdepartementets uppgivande av erövringsplanerna för Marockos del, angreps han i en av imperialist-gruppens tidningar i följande ordalag:

”Professor Schiemann föddes i Ryssland och är möjligen inte ens av tveklöst äkta tysk härstamning. Man må därför inte klandra honom för att han står hänfullt okänslig för sådana frågor som måste te sig så utomordentligt betydelsefulla för den nationella självkänslan och stoltheten i varje sann patriots hjärta. Men när en främling dristar sig att tala om det tyska folkets smärtsamt gäckade drömmar som om det varit fråga om några barnsliga fantasier, då måste vi ge uttryck för vårt förakt och vår vrede över att sådana ord kan yttras av denne främling, som dessutom i egenskap av professor vid Berlins universitet är föremål för den prussiska statens generösa gästfrihet. Vi måste också känna den djupaste sorg över att behöva konstatera att denne man, som i det konservativa partiets ledande tidning vågar kränka det tyska folkets heligaste känslor, tillåts ge landets kejsare råd i politiska frågor och med rätt eller orätt påstås uppträda som talesman för kejsarens egna åsikter.”

³ I januari 1908 skrev den liberale ryske politikern Peter von Struve: ”Nu bör det påpekas att ett förstärkt ryskt välde endast kan skapas på ett sätt, nämligen genom att alla krafter sätts in mot ett område som är verkligt mottagligt för påverkan från vårt håll. Jag syftar på hela svarta-havsområdet, med andra ord på alla de europeiska och asiatiska stater som ligger vid Svarta Havets stränder. Här har vi de nödvändiga förutsättningarna för en självständig industriell expansion: människor, stenkol och järn. Endast på grundvalen av dessa absolut nödvändiga förutsättningar kan vi bygga upp ett industriellt mäktigt Storryssland, och om detta skall lyckas måste alla samhällets krafter inriktas mot detta mål.”

När världskriget inletts förklarade samma skribent strax före Turkiets ingripande: ”Bland de tyska politikerna föddes idén till en självständig turkisk politik, vars grundtankar skulle ta form i en planerad egyptisering av Turkiet under Tysklands beskydd. Bosporen och Dardanellerna skulle förvandlas till ett tyskt Suez. Redan innan italienarna trängde ut turkarna ur Afrika och Balkan-staterna kastade ut dem ur Europa, hade Tyskland börjat sträva efter att skapa garantier för Turkiets oberoende, som ansågs kunna gynna tyska intressen i såväl ekonomiskt som politiskt avseende. Efter dessa krig ändrades planerna endast såtillvida att det ottomanska väldet, som visat sig så utomordentligt försvagat, ansågs moget att definitivt placeras på Egyptens nivå genom att pakten med Tyskland i realiteten förvandlade det till ett tyskt protektorat. Det är emellertid alldeles uppenbart, att Ryssland absolut inte skulle kunna tolerera ett sådant rike invid Marmarasjön och Svarta Havet.

Det var inte att undra på att den ryska regeringen protesterade mot alla de tecken som tydde på att man höll på att upprätta ett sådant protektorat; man behöver bara erinra om utsändandet av den general, som inte bara skulle leda omorganiserandet av den turkiska armén utan även själv föra befäl över en armékår i Konstantinopel. Formellt ledde protesterna i denna fråga till ett för Ryssland tillfredsställande resultat, men i realiteten förändrades situationen inte det ringaste. Detta gjorde att risken för ett krig mellan Tyskland och Ryssland var mycket stor i december 1913: fallet med den utsände generalen hade avslöjat de hotfulla tendenserna i Tysklands Turkietpolitik.

Detta nya drag i den tyska politiken hade redan det varit tillräckligt för att framkalla en väpnad konflikt mellan Tyskland och Ryssland. Under den epok som inleddes i december 1913 gick den politiska utvecklingen sedan vidare mot en sådan konflikt, som i sin tur nödvändigtvis måste vidareutvecklas till en världskonflikt.”

⁴ I det imperialistiska flygbladet ”Warum er der deutsche Krieg ist?” kan man läsa följande rader: ”Ryssland har redan tidigare frestat oss med de tio millioner tyskar som lämnades utanför det rike som tog form 1866 och 1870-1871; de skulle bli vår belöning om vi lämnade den gamla habsburgska monarkin i sticket.”

⁵ Efter attentatet i Sarajevo, då den officiella tyska politikens innebörd ännu inte helt klarlagts, skrev *Kölnische Zeitung* så här:

”Den som inte är insatt i förhållandena måste här fråga hur det kan komma sig att Österrike, trots sin roll som de bosniska folkgruppernas välgörare, inte alls blivit föremål för någon tacksamhet utan tvärtom hatas intensivt av serberna, som utgör 42 procent av befolkningen i området. Endast den som känner dessa folk och deras situation tillräckligt väl för att lämna europeiska fördomar åt sidan kan förstå svaret, som helt enkelt är att Bosniens förvaltning byggde på helt galna grunder, skapade av den gamla, seglivade och brottsliga okunnigheten om de verkliga förhållandena i detta land.”

⁶ ”Warum es der deutsche Krieg ist?” (sid. 18)

Gross-Österreich, språkrör för kretsarna kring ärkehertigen, återkom den ena veckan efter den andra med hatparoller i den här stilen:

”Om man önskar hämnas för mordet på ärkehertig Franz Ferdinand och vill göra detta på ett så värdigt sätt som möjligt, i den dödes egen anda, då bör man så snart som möjligt realisera önskemålen i det politiska testamente denne oskyldigt offrade man lämnade efter sig.

I sex års tid har vi nu väntat på att den svåra spänning, som kommit att prägla hela vår politiska situation, äntligen skall upplösas.

Eftersom vi vet att vi endast i ett krig kan skapa ett nytt och mäktigt Österrike, en stor allians mellan fria och lyckliga folk, önskar vi att *kriget skall komma*.

Vi vill att kriget skall komma, ty det är vår fasta övertygelse att vi endast med ett krigs hjälp snabbt och kompromisslöst kan uppnå vårt mål: ett förstärkt och utvidgat Österrike, vars principer kan ge balkanfolken frihet och kultur i skenet av vackra och ljusa framtidsutsikter.

Vår store ledare är död. Efter att sålunda ha förlorat den starka hand vars obetvingliga energi på kort tid kunde ha skapat denna stat, har vi nu bara kriget att hoppas på.

Vi satsar allt vi har på detta vårt sista kort!

Efter attentatet råder i Österrike och Ungern en oerhörd vrede, som möjligen kommer att explodera i en öppen konflikt med Serbien samt på längre sikt även med Ryssland.

Ärkehertig Franz Ferdinand har inte själv fått genomföra detta imperialistiska program; hans insatser kom nu endast att gälla förberedelserna. *Vi hoppas att hans död var det nödvändiga blodsoffer som krävdes för att hela Österrike skulle gripas av den imperialistiska hänförelsen.*”

⁷ Den tyska politiska ledningen visste självfallet vad som skulle hända, och det är i dag inte längre någon svårare indiskretion att nämna att de tyska sjöstridskrafterna, i likhet med andra europeiska flottor, vid denna tid befann sig i högsta stridsberedskap.” (Rohrbachs ”Der Krieg und die deutsche Politik”, sid. 32)

⁸ Rohrbachs ”Der Krieg und die deutsche Politik”, sid. 41.

⁹ Samma skrift, sid 83.

¹⁰ Sen den artikel, från partiets tidning i Nürnberg, vilken återgavs i Hamburg-tidningen *Echo* den 6 oktober 1914.

¹¹ *Chemnitzer Volksstimme* skrev den 21 oktober 1914: ”I alla händelser är den tyska censuren på det hela taget vida mer förnuftig än den franska eller den engelska. Skriandet mot censuren, som ofta innerst inne beror på oförmåga att ta ställning till krigets problem, tjänar bara till att hjälpa fienden att sprida sina lögnaktiga påståenden om Tyskland som Rysslands jämlike i fråga om förtryck. Den som på allvar betvivlar att han trots censuren kan skriva i enlighet med sin egen uppfattning, han må lägga sin penna åt sidan och i fortsättningen hålla sig tyst.”

¹² ”När den socialdemokratiska riksdagsgruppen enhälligt röstade för krigsanslagets beviljande” – skrev partiorganet i München den 6 augusti – ”när den gav uttryck för sina varma förhoppningar om att den skulle få bevittna en stor anslutning till sitt ställningstagande för landets försvar, då var detta alls inte något taktiskt knep utan en helt naturlig konsekvens av partiets beredvillighet att upprätta ett folkförsvar som skulle ersätta det

---

gamla system, vars rustanden förefallit mer ägnade att befästa den härskande klassens inrikespolitiska ställning än att skydda landet mot angrepp utifrån.”

I *Neuen Zeit* har man därefter hunnit skildra det nu pågående kriget som ett ”folkkrig” och den preussiskt uppbyggda armén som en ”medborgarhär”. Socialisten Hugo Schulz har till och med använt liknande uttryck i artiklar om de österrikiska krigsansträngningarna.

¹³ R. Luxemburg, ”Massenstreik, Partei und Gewerkschaften”, Hamburg 1907. Svenska: ”Masstrejk, parti och fackföreningar”.